

Серія «Етика»
Заснована 2007 року

О. О. ЛОПАТИНА
М. В. СКРЕБЦОВА

50 УРОКІВ ПРО ЧЕСНОТИ

**ДЛЯ ЗАНЯТЬ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО
Й МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Харків
«Видавнича група “Основа”»
2008

УДК 372.4
ББК 74.200.5
Л 77

Серія «Етика»
Заснована 2007 року

Лопатіна О. О.

Л 77 50 уроків про чесноти для занять з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку / О. О. Лопатіна, М. В. Скребцова. — Х.: Вид. група «Основа», 2008. — 238, [2] с. : іл. — (Серія «Етика».)

ISBN 978-966-495-088-3.

Книга призначена для вихователів, педагогів, батьків, які визнають навчання моралі основою будь-якої системи виховання та освіти. Наведені уроки складаються із казок, ігор, бесід та творчих завдань, спрямованих на глибоке проживання тієї чи іншої теми, ситуації.

Прислів'я, приказки, ігри та завдання, які вміщено після казок, розвивають творчий потенціал дитини, навчають малят висловлювати свої думки, працювати у групах, ставити вистави, малювати.

Книга призначена для занять із дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку.

УДК 372.4
ББК 74.200.5

ISBN 978-966-495-088-3

© Лопатіна О. О., Скребцова М. В., 2008
© ТОВ «Видавнича група “Основа”», 2008

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО	13
Урок перший	
БЕРЕЖЛИВІСТЬ	14
Гра «Фея Бережливості»	14
Васильків ранець <i>О. Лопатіна</i>	15
Творче завдання «Наука Бережливості»	19
Малюнок «Улюблена річ»	19
Урок другий	
ВДЯЧНІСТЬ	20
Гра «птах Вдячності»	20
Хто виростив яблучко? <i>Є. Фролова</i>	20
Творче завдання «Спасибі природі»	21
Малюнок «Вдячне серце»	22
Урок третій	
БЕРЕЖІМО ПРИРОДУ	23
Гра «світ природи»	23
Травневий жук <i>А. Нейолова</i>	23
Малюнок «Гостини у жука»	26
Творче завдання «Улюблений господар»	26
Хлопчик і дзвіночок конвалії <i>В. Сухомлинський</i>	27
Творче завдання «Розмова квітів»	28
Малюнок «Допоможемо деревам»	28
Урок четвертий	
БЕЗКОРИСЛИВІСТЬ	29
Гра «Поміркуємо про доброту»	29
Скалки доброти	29
Творче завдання «Скалки Доброти»	30
Малюнок «Фея Доброти»	30

Урок п'ятий

ВВІЧЛИВІСТЬ	31
Гра «Школа ввічливості»	31
Ввічливий кролик	31
Малюнок «Ввічлива людина»	33
Творче завдання «Привітні люди»	33

Урок шостий

ВЗАЄМОДОПОМОГА	34
Гра «Паличка-виручалочка»	34
Лісовий ведмедик та пустунка мишка	35
Малюнок «Слабкі та сильні»	36
Творче завдання «Мишка та Ведмідь»	36
Хто пошив відеку сорочку <i>Ф. Левствик</i>	36
Малюнок «Сорочка Допомоги»	39
Творче завдання «Допоможемо другові»	39

Урок сьомий

ВІРА У БОГА	41
Гра «У що ми віримо»	41
Курча з неспокійним серцем <i>С. Ален</i>	42
Малюнок «Кімната у серці»	44
Творче завдання «Добра дорога»	44

Урок восьмий

ВІРНІСТЬ	45
Гра «Наші вірні друзі»	45
Гудзик та рукавичка <i>Т. Вершиніна</i>	46
Малюнок «Вірні рукавички»	48
Тесля та кішка	48
Творче завдання «Вірні друзі»	49
Малюнок «Для вірного друга»	49

Урок дев'ятий

ГОРДІСТЬ	50
Гра «чим пишаються квіти»	50
Пелюстка і квітка <i>В. Сухомлинський</i>	51
Гра «Неслухняна Пелюстка»	52
Малюнок «Ми пишаємося»	52
Творче завдання «Що ми вміємо»	52

Урок десятий

ДОБРОТА.....	53
Гра «добрий дощик»	53
Дарма жодна справа не пропадає <i>А. Нейолова</i>	54
Творче завдання «Добра справа»	55
Малюнок «Дерево Доброти»	56

Урок одинадцятий

ЩИРОСЕРДІСТЬ.....	57
Гра «квітка доброти»	57
Осіння казка <i>А. Каралійчев</i>	57
Малюнок «Добрий виноград»	60
Творче завдання «Добре серце»	60

Урок дванадцятий

ДРУЖБА.....	61
Гра «Школа дружби».....	61
Дівчинка і ромашка <i>В. Сухомлинський</i>	62
Гра «З ким дружать квіти».....	63
Малюнок «Подруга-квітка».....	63
Творче завдання «Казкові друзі».....	63

Урок тринадцятий

ДРУЖЕЛЮБНІСТЬ.....	64
Гра «Кільце дружелюбності»	64
Казка про слона, про багаття та про білу качечку <i>Д. Бісет</i>	65
Творче завдання «Четверо друзів»	66
Малюнок «Добрі почуття»	67

Урок чотирнадцятий

ГОСТИННІСТЬ.....	68
Гра «Гостинні квіти»	68
Бджола та гарбузова квітка <i>В. Сухомлинський</i>	69
Малюнок «Зустрічаємо гостей».....	70
Творче завдання «Гостини у гарбуза».....	70

Урок п'ятнадцятий

ЖЕРТОВНІСТЬ.....	71
Гра «Жертовне серце».....	71

Сніг і кисличка <i>Е. Шим</i>	72
Гра «Рятуємо друзів»	78
Малюнок «Паличка-виручалочка»	78

Урок шістнадцятий

ТУРБОТЛИВІСТЬ	79
Гра «Турботливий господар»	79
Вовча ягода <i>А. Нейолова</i>	80
Творче завдання «Турботливий світ»	82
Малюнок «Дбаємо про батьків»	83

Урок сімнадцятий

ЄДНІСТЬ	84
Гра «Диво єдності»	84
Корови нарізно – тигру радість	84
Творче завдання «Якщо бракує єдності»	85
Володарі лісу	86
Творче завдання «Мурахи-помічники»	90
Малюнок «Працюємо разом»	90

Урок вісімнадцятий

КРАСА ДУШІ	91
Гра «красиві руки та очі»	91
Квітка кактуса <i>М. Скребцова</i>	92
Творче завдання «Наряджаємо кактус»	94
Чиї руки красивіші	95
Гра «Найкрасивіше»	96
Малюнок «Гарні вчинки»	96

Урок дев'ятнадцятий

ЛАГІДНІСТЬ	97
Гра «Хто найлагідніший»	97
Подарунок голуба	98
Малюнок «Подарунки лісових мешканців»	100
Творче завдання «Ласкаве слово»	100

Урок двадцятий

ЛЮБОВ	101
Гра «Фея Любові»	101
Крапелька роси <i>К. Кидрєва</i>	102

Творче завдання «Зірки любові»	105
Малюнок «Дім для Феї Любові»	105
Урок двадцять перший	
ЛЮБОВ ДО ТВАРИН	107
Гра «Наші вихованці»	107
Золота свобода <i>А. Нейолова</i>	107
Творче завдання «Два птаха»	110
Малюнок «Догляд за тваринами»	110
Крилатий бранець <i>А. Каралійчев</i>	111
Творче завдання «Хлопчик і горобчик»	114
Урок двадцять другий	
ЛЮБОВ ДО МАМИ	115
Гра «Подарунки для мами»	115
Новорічна казка <i>О. Лопатіна</i>	115
Творче завдання «Складаємо пісеньку»	118
Малюнок «Дерево Любові»	118
Урок двадцять третій	
ЛЮБОВ ДО БАТЬКІВЩИНИ	119
Гра «Думаємо про Батьківщину»	119
Про княгиню Єфросинію	120
Гра «Мудра княгиня»	124
Малюнок «Для милої моєї Батьківщини»	125
Урок двадцять четвертий	
ДОПИТЛИВІСТЬ	126
Гра «Допитливі друзі»	126
Пташеня випало з гнізда <i>В. Сухомлинський</i>	127
Гра «Допитливі пташенята»	127
Малюнок «Ми подорожуємо»	128
Урок двадцять п'ятий	
МАЙСТЕРНІСТЬ	129
Гра «Квітка Майстерності»	129
Хто найкращий майстер на Землі?	129
Малюнок «Що ми змайструємо»	130
Гра «Відгадай ремесло»	131

Урок двадцять шостий

МИЛОСЕРДЯ	132
Гра «Сонечко Милосердя»	132
Добре слово <i>В. Сухомлинський</i>	133
Творче завдання «Закони Милосердя»	134
Малюнок «День Милосердя»	134

Урок двадцять сьомий

МУДРІСТЬ	136
Гра «Мудра порада».	136
Хлопчик і зла ведмедиця	137
Творче завдання «Допоможемо людям»	140
Малюнок «Часточка мудрості»	141

Урок двадцять восьмий

НІЖНІСТЬ	142
Гра «Ніжне слово»	142
Фея сновидінь <i>Є. Лазаренко</i>	142
Малюнок «Ніжність весняного дня»	144
Гра «Коло Ніжності»	144

Урок двадцять дев'ятий

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ	145
Гра «За що ми відповідаємо».	145
СТАРИЙ І ЯБЛУНЯ	146
Малюнок «Посадимо деревце»	146
Творче завдання «Хто відповідальний»	147

Урок тридцятий

ЧУЙНІСТЬ	148
Гра «Чуйний колобок»	148
ЗЛАМАНА ЯБЛУНЬКА <i>В. Сухомлинський</i>	149
Творче завдання «Допомагаємо у біді»	150
Малюнок «Подарунки для мешканців землі»	150

Урок тридцять перший

ПОШУКИ ПРЕКРАСНОГО	151
Гра «Чим ми прекрасні».	151
Жук-філософ та інші <i>Д. Біссет</i>	151
Творче завдання «На чому ми поїдемо»	153
Малюнок «Квітка душі»	153

Урок тридцять другий

ПРАВДИВІСТЬ	154
Гра «Сердечко чесності»	154
Чесний хлопчик	154
Малюнок «Сонечко Правдивості»	156
Творче завдання «Чесні люди»	156

Урок тридцять третій

СКРОМНІСТЬ	158
Гра «скромні звірятка»	158
Чарівна арфа	159
Творче завдання «Скромна людина»	162
Малюнок «Прикраса скромності»	162

Урок тридцять четвертий

СЛУЖІННЯ ЛЮДЯМ	163
Гра «Сонячні подарунки»	163
Три персні	164
Малюнок «Вдячність за працю»	166
Про калюжу та булочку з родзинками <i>Д. Біссет</i>	167
Творче завдання «Щастя предметів»	169
Малюнок «Сад Добрих Справ»	169

Урок тридцять п'ятий

СПІВЧУТТЯ	170
Гра «Добрий лісник»	170
Ціна грошам <i>А. Нейолова</i>	170
Малюнок «Допомагаємо людям»	172
Творче завдання «Фея Співчуття»	172
А серце тобі нічого не сказало? <i>В. Сухомлинський</i>	173

Урок тридцять шостий

ПРАГНЕННЯ ДО СВІТЛА	174
Гра «хто світить людям»	174
Коли сміються кроти <i>І. Нікітченко</i>	174
Малюнок «Будиночок для сонечка»	176
Гра «Світлі думки і справи»	176

Урок тридцять сьомий

ПРАГНЕННЯ ДОСКОНАЛОСТІ	177
Гра «куди ми полетимо»	177

Корова, що співає <i>М. Скребцова</i>	177
Гра «Дива навколо нас»	179
Малюнок «Подорож на крилах»	180
Пурпурова квітка <i>В. Сухомлинський</i>	180
Малюнок «Наша майбутня професія»	181

Урок тридцять восьмий

ДОЛЯ	182
Гра «Чия доля краща»	182
Який слід повинна залишити людина на землі? <i>В. Сухомлинський</i>	183
Творче завдання «Талант і професія»	184
Малюнок «Дарунок Феї Долі»	184

Урок тридцять дев'ятий

ЩАСТЯ	185
Гра «Хто нам дарує щастя»	185
Які ви щасливі! <i>В. Сухомлинський</i>	185
Малюнок «Здійснення мрії»	187
Творче завдання «Щастя і радість»	187

Урок сороковий

ПРАЦЕЛЮБНІСТЬ	188
Гра «Працюємо з любов'ю»	188
Чарівне перо	188
Малюнок «Праця здружує»	193
Завтра та сьогодні	193
Малюнок «Будуємо дім»	195
Творче завдання «Маленька справа»	195

Урок сорок перший

ПОВАГА	196
Гра «вчимося поважати»	196
Добра собака <i>О. Лопатіна</i>	197
Малюнок «Добрі вчинки»	199
Творче завдання «Молоді та літні»	199

Урок сорок другий

РОЗУМ	200
Гра «Як нам допомагає розум»	200

Чужий розум <i>Ш. Кадімо</i>	201
Малюнок «Розумні мешканці землі»	202
Творче завдання «Розумна людина»	202
Урок сорок третій	
УМІННЯ БАЧИТИ ХОРОШЕ	204
Гра «добрі якості»	204
Горобці <i>А. Нейолова</i>	204
Малюнок «Усе прекрасне»	206
Творче завдання «Віднаходимо хороше»	206
Урок сорок четвертий	
УМІННЯ ЖИТИ БЕЗ ЗАБОБОНІВ	207
Гра «як народився поголос»	207
Втеча звірів	208
Малюнок «Страшний звук»	209
П'ятеро сліпих і слон	210
Гра «Правильна думка»	211
Малюнок «Веселі предмети»	211
Урок сорок п'ятий	
УМІННЯ ПРОБАЧАТИ	212
Гра «квітка примирення»	212
Материне поле <i>В. Сухомлинський</i>	212
Гра «Добрий струмочок»	214
Малюнок «Коли земля пробачає нам»	214
Урок сорок шостий	
УМІННЯ СПІВРОБІТНИЧАТИ	216
Гра «будуємо дім»	216
Лісові співаки <i>М. Скребцова</i>	216
Гра «Корисна справа»	218
Малюнок «Наш сад»	219
Урок сорок сьомий	
НАПОЛЕГЛИВІСТЬ	220
Гра «наполегливий, мов м'яч»	220
Дві жаби <i>Л. Пантелєєв</i>	221
Малюнок «Наполегливість і праця»	223
Творче завдання «Наполегливі герої»	223

Урок сорок восьмий

ХОРОБРИСТЬ	224
Гра «обручка хоробро́сті»	224
Хоробра жабка <i>М. Скребцова</i>	225
Творче завдання «Школа Хоробро́сті»	228
Малюнок «Хоробрі мандрівники»	228

Урок сорок дев'ятий

ЧУЙНІСТЬ	230
Гра «тепле сердечко»	230
Перестелимо постіль дідусеві <i>В. Сухомлинський</i>	231
Малюнок «Чуйні мамині руки»	232
Творче завдання «Чуйні професії»	232

Урок п'ятдесятий

ЩЕДРІСТЬ	233
Гра «щедрі зірочки»	233
Щиросердний сонях <i>К. Станишев</i>	233
Малюнок «Новий Соняшник»	237
Творче завдання «Вчимося ділитися»	237

ВСТУПНЕ СЛОВО

Нині, на межі тисячоліть, ні у кого не виникає сумніву в тому, що майбутнє людства — це мирне співробітництво різних країн і народів.

Моральний і творчий потенціал, необхідний для побудови гармонійного та миролюбного суспільства, закладається з дитинства. Тому ми маємо зосередити наші зусилля на розвитку в дітях здатності до самореалізації, умінні служити людям і бути щасливими у такому служінні.

Цю книгу ми створили для педагогів та батьків, які вважають навчання моралі основою будь-якої системи виховання та освіти. Ми вживаємо тут термін «навчання», тому що саме цілеспрямовані та послідовні заняття у даній сфері можуть стати ефективною силою виховання особистості дитини. Подібні заняття мають набути форми довірливої та дружньої розмови, мета якої — не нав'язувати дітям ту чи іншу моральну цінність, а допомогти їм зрозуміти, що моральне ставлення до життя є основою розвитку людського суспільства та щасливого життя людини.

Наведені уроки складаються з казок, ігор, бесід і творчих завдань, спрямованих на глибоке проживання тієї чи іншої теми, ситуації.

Особливої уваги у своїй роботі ми надаємо добору казок, бо вважаємо казку найдійовішим інструментом, який впливає на свідомість дитини.

У книзі зібрані казки, які ненав'язливо навчають дитину чеснотам. Прислів'я, приказки, ігри та завдання, які супроводжують казки, спрямовані на розвиток творчого потенціалу дитини. Вони вчать дітей висловлювати свої думки, працювати у групах, ставити вистави, малювати.

Урок перший

БЕРЕЖЛИВІСТЬ

Гра «Фея Бережливості»

Поділіть дітей на групи та роздайте їм іграшки. Деякі іграшки повинні бути у гарному стані, інші – поламані. Кожній групі дітей від імені своїх іграшок потрібно розказати про те, як останнім живеться.

Потім попросіть дітей уявити, що до них у гості прийшла Фея Бережливості й дала кілька слухних порад, як навчитися берегти іграшки. Діти повинні розповісти про те, як Фея допомогла іграшкам, які не бережуть, навчити їхніх маленьких хазяїв бережливості.

Якщо діти не можуть придумати самі, як допомогти тим чи іншим іграшкам, вони можуть покликати Фею Бережливості (вихователя), аби вона порадила їм, як навчитися берегти іграшки.

Бесіда

Запитання та завдання до бесіди

- Чим, на вашу думку, нові речі відрізняються від добре збережених старих?
- Розкажіть про те, як на допомогу вам приходили речі, які ви (або батьки чи друзі) добре зберегли.
- Розкажіть, хто у вашій родині найбільш бережливий. Чому?

Прочитайте дітям казку**ВАСИЛЬКІВ РАНЕЦЬ***О. Лопатіна*

Стриб-дзень – монетка вискочила з ранця та покотилася бруківкою.

– Прощавай, монетко, – крикнув ранець їй услід та сумно зітхнув. – Сьогодні у мене знову втрата. Вкотре мій господар сваритиметься... А у чому моя провина?! Неможливо все уберегти, якщо тебе постійно кидають, куди заманеться. То на цвях у паркані напорешся, то кінчик пропалиш біля багаття...

– Мамо, я просто вмираю від голоду! Цей ранець загубив мою монетку, і я нічого не зміг купити собі на сніданок! – закричав Василько, повернувшись додому.

Мама уважно поглянула на ранець і сказала напівжартома-напівсерйозно:

– Так, вигляд у нього нікудишній! Весь у плямах та дірках і працює вже гірше нікуди. Учора ручку твою загубив, позавчора – складаного ножика, а сьогодні – останню монетку. Погано він служить тобі – мабуть, доведеться його звільнити.

– Ага, матусю, – підхопив жарт Василько, зрадівши, що мама не сварить його через загублені речі, – і зошит мій давай теж звільнимо. Він розмазав якийсь бруд на сторінці та отримав погану оцінку.

– Твоя правда, зошит у тебе зовсім непридатний для роботи, – погодилася мама, – та й підручник увесь брудний і потріпаний. Його теж варто звільнити. А поглянь, як виглядає твоя куртка: одна кишень розірвана, з іншої іржавий дріт стирчить. Хіба личить така куртка моєму синові?!

– Ні, зовсім не личить! Можна цю викинути, а мені нову купити, – запропонував Василько.

Радісно вбіг хлопчик до кімнати і з розмаху закинув ранець у куток, а потім ногою посунув іграшки, олівці, книжки, які валялися на підлозі, та додав:

— І вас ми викинемо, якщо погано працюватимете і вальтимеретеся, де заманеться!

Раптом в очах у Василька все закружляло, і він відчув, що кудись стрімко падає...

Коли хлопчик отямився, то побачив: лежить він на підлозі, поруч із ним стоїть незнайомий сивий дідусь із ящиком, повним найрізноманітнішого інструменту.

— Ви хто? — хотів запитати Василько, проте не зміг вимовити ані слова.

Та старий ніби почув його:

— Я, Васильку, майстер зіпсованих речей. Зазвичай я приходжу тільки до старих речей, у яких немає господаря, і допомагаю їм повернутися до життя. Я опинився у тебе, бо твої речі не витримали поганого ставлення до них і покликали мене. І таке трапилося вперше на моєму віку, адже у твоїх речей є господар — це ти, Васильку!

— Він нам не господар!.. Він нас постійно ображає: лає, рве, кидає, бруднить! — почулося з усіх боків. Зчинився неймовірний галас.

— Тихіше, заспокойтеся, я спробую зарадити вашій біді, — пообіцяв речам старий і додав, звертаючись до хлопчика: — Ось бачиш, Васильку, увірвався терпець твоїм речам. А вони ж зазвичай доволі терплячі. Навіть не знаю, що мені робити?

— Майстре, поміняйте мене з Васильком місцями: нехай він буде ранцем, а я, ставши хлопчиком, приведу всі речі до ладу, — почувся з кутка голос Василькового ранця.

— Гарзд, — погодився майстер, — даю тобі три дні. За цей час Василько, сподіваюся, зрозуміє, як важко ранцю, коли його не бережуть, і зміниться.

І з цими словами майстер зник, а хлопчик і отямитися не встиг, як раптом відчув, що лежить у кутку, а на ліжку спить хлопчик — викапаний він сам, Василько!

Несподівано рипнули двері — до кімнати увійшла мама з великою коробкою у руках і промовила сама до себе:

– Доки Василько спить, зберу-но я його пошкоджені речі та викину їх. Шкода, що мій син нічого не береже, – тяжко зітхнула вона.

Мама підняла з підлоги розірвані книжки та поламані іграшки, а зверху поклала ранець. Василько, звичайно, не міг їй крикнути, що ранець – це він, її син, щоб вона його не викидала, і з жахом уявив, як опиниться у брудному смітнику!.. Але у цю мить хлопчик на ліжку розплющив очі й сказав:

– Не треба, матусю, нічого викидати, усі ці речі я почищу та полагоджу, – і він, швиденько зіскочивши з ліжка, узявся до роботи.

Спостерігаючи за сином, мама не вірила своїм очам. І невдовзі справжній Василько-ранець був чистий і зашитий новим, дбайливим, господарем. Тепер він терпляче чекав, доки мине три дні й він знову стане хлопчиком.

Найнеприємніше сталося на третій день, коли господар Василька чергував у шкільній їдальні. Василько-ранець дрімав на підвіконні, як його раптом схопив якийсь хлопчак і закричав приятелів:

– Поглянь, Васьчин ранець валяється! Давай-но ним у футболу пограємося!

– Ти що! Він же чистий, а ми його забруднимо! – заперечив той.

– Байдуже, минулого тижня Васько сам грав у футбол своїм ранцем. Ото сміху було!

І хлопчаки вибігли на шкільне подвір'я та взялися буцати ногами ранець, неначе м'яч. Василько мало не знепритомнів від болю. Застібка на ньому зламалася, коли він вдарився об камінь, лямка затріщала й відірвалася... Ще добре, що у цю мить на ганок вийшов учитель, і хлопчаки, жбурнувши ранець у кущі, втекли.

У кущах сиділо голодне кошеня. Відчувши запах бутерброду з сиром, який мама поклала Василькові на обід, воно взялося дряпати кігтями ранець. Якийсь малюк із сусіднього

будинку побачив це і допоміг кошеняті дістати бутерброд. Потім він викинув із ранця всі підручники і почав запихати в нього кошеня.

— Не дряпайся, — умовляв хлопчик кошеня, — я тебе додому понесу, і ти у мене житимеш, а будиночком для тебе буде цей ранець.

На Василькове щастя, його господар у пошуках свого ранця вибіг на подвір'я і, побачивши малюка з ранцем у руках, суворо запитав:

— Ти навіщо порвав мій ранець?!

— Нічого я не рвав, цей ранець нічий, бо він у куцах валявся, — виправдовувався малюк.

Васильків господар нічого не сказав на це. Мовчки склав у ранець підручники та пішов додому. Весь вечір він знову старанно зашивав і чистив свій ранець, однак застібку так і не вдалося відремонтувати: вдома не знайшлося необхідних інструментів.

Три дні проминули. Наступного дня була неділя. Тількино Василько прокинувся, з радістю зрозумів, що знову став хлопчиком.

Двері відчинилися, до кімнати зайшла мама та ласкаво мовила:

— Вставай швидше, синку, після сніданку поїдемо купувати тобі новий ранець. Хоча ти і привів до ладу свій старий, без застібки він усе ж не зможе служити тобі.

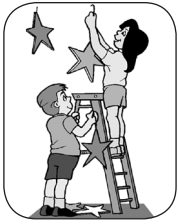
— Ні, мамо, — твердо заперечив Василько, — давай краще купимо мені інструменти, а коли я полагоджу застібку на ранці, він служитиме мені ще дуже довго.

Відтоді майстер пошкоджених речей більше ніколи не з'являвся у Василька, бо на нього чекали речі, у яких не було господаря.

Запитання та завдання до казки

- Уявіть, що ви опинилися на місці Василькових речей: ранця, зошита, книги тощо. Як би ви вчинили, щоб допомогти Василькові змінитися на краще?

- Назвіть інструменти, якими користувався Василько, ремонтуючи різні речі. Які з цих інструментів є у вас вдома? Чи вмієте ви користуватися ними?
- Чи є у вас вдома речі, до яких може прийти майстер зламаних речей? Чому? Що необхідно зробити, аби цього не сталося?

Творче завдання «Наука Бережливості»

Прочитайте дітям прислів'я «Життя не мука, коли бережливість – наука». Поділіть дітей на групи. Роздайте одним із них будь-які нові речі, а іншим – ті, які прослужили вже тривалий термін, але лишилися ще в належному стані, бо господарі добре їх зберігали. Кожна група має перерахувати переваги тривалого життя таких речей.

Потім роздайте дітям різні зламані, пошматовані та потріскані речі. Малеча має порадитися і вирішити, як і чим можна допомогти цим речам. Після цього за допомогою педагога діти лагодять їх. Попросіть малюків подарувати вже відремонтовані речі тому, кому вони конче необхідні.

Малюнок «Улюблена річ»

Попросіть дітей намалювати кілька речей, які їм особливо дорогі, та подумати, що необхідно зробити, аби ці речі якомога довше прослужили.

Домашнє завдання

Запропонуйте дітям самостійно або за допомогою старших полагодити якусь дорогу для мам (тата, бабусі та ін.) річ.

Урок другий

ВДЯЧНІСТЬ

Гра «Птах Вдячності»

Попросіть дітей уявити, що на землю прилетів Птах Вдячності. Він залітає у вікна до тих, хто забув подякувати за щось своїм батькам, друзям чи знайомим, та нагадує забудькам про це. Попросіть дітей уявити, нібито Птах Вдячності залетів до них у вікно, та згадати всіх, кому вони забули подякувати, і подумки сказати їм СПАСИБІ.

Бесіда

Запитання та завдання до бесіди

- Як ви гадаєте, для чого людина повинна говорити «дякую»?
- Запропонуйте дітям перерахувати усіх, кому вони могли би подякувати за новий будинок,

цікаву книжку, іграшку, смачний торт, цікаву подорож та інше. Чому?

Прочитайте дітям казку

ХТО ВИРОСТИВ ЯБЛУЧКО?

Є. Фролова

Мама принесла додому великі рум'яні яблука. Узявши одне яблуко, вона подала його своїй доньці Настуні. Зраділа дівчинка та й мовила:

– О, яке красиве яблуко! Спасибі, матусю.

– Не мені дякуй, Настуню, – відповіла мама, – а дереву, яке виростило такі смачні плоди.

Побігла дівчинка у сад подякувати яблуньці. Прошелестіла у відповідь яблунька:

– Спасибі, Настуню, за твою вдячність, але без догляду садівника я ніколи не виростила б таких смачних яблук.

Садівник саме працював неподалік.

– Дідусю, – промовила Настуня, – спасибі тобі за те, що ти доглядав яблуньку.

– Не мені дякуй, дівчинко, а сонечку, – посміхнувся садівник. – Без його теплих промінчиків яблука ніколи б не визріли.

«Так ось кому варто подякувати!» – зраділа дівчинка та звернулася до сонечка:

– Спасибі, любе сонечко, за такі смачні яблучка!

Сонячні промінці ласкаво прошепотіли Настуні:

– І мама, і яблуня, і садівник – усі ми старалися, щоб яблучка, соковиті та солодкі, тебе порадували й допомогли тобі рости.

Запитання та завдання до казки

- Чи подобається вам, коли вам за щось дякують?
- Як ви вважаєте, чи відчуває природа вдячність людини?
- Перелічіть, якому з явищ природи або з представників природи ви особливо вдячні. Чому?

Творче завдання «Спасибі природі»

Під час прогулянки по лісу попросіть дітей сказати «спасибі» дереву (сонцю, небу, траві тощо), а згодом пояснити, за що вони йому вдячні.

Потім поділіть дітей на групи. Деякі групи описують почуття струмочка (деревця, лісу, землі), якому

подякували. Інші – описують почуття струмочка, якому ніхто й ніколи не дякував.

Попросіть дітей порівняти свої описи.

Малюнок «Вдячне серце»

Прочитайте дітям прислів'я «Вдячністю серце прикрашається». Поділіть дітей на групи та попросіть їх зобразити контури серця, а всередині намалювати все, про що їхні серця згадують із вдячністю.

Намалюйте яблуневий сад, який зросли всі разом: мама, яблуна, садівник, сонечко та Настуня.

Домашнє завдання

Попросіть дітей порахувати, скільки разів на день вони дякують комусь, а скільки разів на день дякують їм. Потім запропонуйте дітям протягом кількох днів якомога частіше говорити людям СПАСИБІ.

Обговоріть із дітьми, що змінилося в їхньому житті, коли вони виконували це домашнє завдання

Урок третій

БЕРЕЖІМО ПРИРОДУ

Гра «Світ природи»

Поділіть дітей на групи та роздайте їм картки із зображенням дерев, звірів (птахів, комах, річки, сонця тощо). Діти кожної групи повинні поміркувати і розповісти усім (не називаючи те, що намальоване на їхній картці), яку користь той чи інший представник світу природи приносить світу людей. Із цієї розповіді діти з інших груп вгадують, про кого йдеться.

Бесіда

Запитання та завдання до бесіди

- Уявіть, що одного разу ви побачили людину, яка на ваших очах зламала дерево, вдарила палицею якусь тваринку, кинула камінь у птаха. Що ви сказали б цій людині?

Прочитайте дітям казку

ТРАВНЕВИЙ ЖУК

А. Нейолова

Спекотного літнього дня зібралися хлопчики у полі погуляти. У всіх через плече висіли жерстяні ботанічні ящики – діти мали збирати рослини. Навіть маленький Миколка не забув узяти свій новий зелений ящикок, у який турботлива мати поклала сину шматочок хліба на дорогу.

Через поля, луки, повз струмок, що весело дзюрчав, через темний ліс діти йшли веселою юрбою до млина, де на них чекав смачний сніданок.

Миколка ні в чому не хотів відставати від старших. Бачачи, як ті збирають різні трави й квіти, і він рвав без розбору все, що потрапляло під руку, і ховав до свого ящика.

Почало сутеніти, коли хлопчики зібралися додому. Всі були бадьорі та веселі, неначе тільки-но вийшли з дому, і тільки найменшенькі – Миколка з Володею – ледве пересували ноги й добряче відстали.

Старші хлопці частенько оберталися та покрикували: «Чого ви там, карапузики, застряли? Повзійте швидше!»

Ідучи алеєю, Миколка запитав Володю: «Скажи, будь ласка, що ото літає та голосно дзижчить?» «Травневі жуки», – відповів Володя і, розпростерши рученята, спробував спіймати жука, що саме пролітав повз них. Йому це вдалося, він присів на камінь, дістав із кишені нитку та прив'язав жука за лапку, потім відпустив його, наскільки це дозволяла зробити нитка, і заспівав: «Лети, лети, мій жучку, високо, далеко!» а сам, не випускаючи з рук нитку, біг за жуком.

Сподобалася ця забавка й Миколці, тож він почав просити Володю, щоб той спіймав і йому жука. І тільки-но Володя виконав прохання, Миколка теж прив'язав свого жука за лапку та пустив літати, а сам бігав за ним.

Старші хлопчики були далеко, тож нічого не могли бачити, інакше вони не дозволили б так знущатися з бідолашних жучків.

Миколка забув про втому; вони з Володею весело бігли, доки не наздогнали старших. «Ховай швидше жука до ящика, – тихо попередив Володя, – краще завтра з ним пограєшся».

Посадив Миколка жука до ящика, де бідоласі довелося мучитися, доки сам Миколка спав у своєму ліжку. На щастя, ящик причинявся не щільно, бо інакше бідний полонений задихнувся би.

Раптом серед ночі почулося дзижчання травневого жука; спочатку здалеку, потім усе ближче та ближче і, нарешті, почулося біля самісінького Миколчиного ліжка. Хлопчик із цікавістю подивився у той бік, звідки долинали звуки, і заціпенів від переляку: просто на нього летів величезний, людського зросту, травневий жук. Сердитими очима він дивився на свого мучителя і дзижчав, та так зрозуміло, нібито говорив людською мовою: «Злий хлопчику, що ти зі мною зробив?! Від твоєї мотузки у мене лапка болить та ниє, адже ми, комахи, теж страждаємо від болю, як і ви, люди! Щоб ти узнав, яких мук мені завдав, я теж прив'яжу тебе за ногу мотузкою!»

І не встиг Миколка отямитися, як на носі у нього опинилася мотузка. Злякався хлопчик, зіскочив із ліжка та кинувся бігти, але мотузка не пускає, все міцніше й болючіше врізається в ногу.

— Відпусти, відпусти, ніколи більше не мучитиму жуків! — слізно благав Миколка. Але жук так сильно потяг за мотузку, що хлопчик не втримався, упав на підлогу і з голосним криком... прокинувся. На крик прибігла Миколчина мама та запитала:

— Що трапилося?!

— Жук! Жук! — бурмотів переляканий хлопчик.

— Тут ніякого жука немає, — заспокоювала мама. — Звідки ти це вигадав?

— Великий травневий жук прив'язав мене мотузкою за ногу та тягнув за собою!

— Це тобі наснилося. Спи, синку, спокійно.

Миколка й сам тепер зрозумів, що жук йому наснився. Усе ще під впливом страшного сну він заплакав і розповів мамі, як вони вчора з Володею прив'язували жуків.

— Недобре, недобре, Миколко, так чинити, — похитала головою мама. — Страшний сон наснився тобі як покарання за те, що ти мучив бідолашного жука. Йому було дуже боляче. Попроси Боженьку, щоб він простив тебе, і обіцяй

ніколи більше так не робити. А жука потрібно негайно відпустити.

Удвох із мамою вони випустили жука, який швидко зник у темряві ночі. Вже потім опустився Миколка на коліна та почав голосно молитися: «Милий Боженько, прости мене за те, що я мучив жука. Ніколи-ніколи не робитиму цього!» Далі хлопчик ліг і солодко заснув до ранку.

Після цього випадку Миколка не тільки сам не знущався з тварин, але й товаришам не дозволяв цього робити. Коли ж хлопчики його не слухалися, він розповідав їм про свій страшний сон, який на все життя закарбувався у його пам'яті.

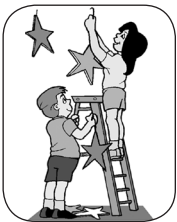
Запитання та завдання до казки

- Чи ловили ви коли-небудь жуків? Що ви з ними робили: відпускали на волю чи залишали у себе?
- Як ви вважаєте, чому жуки, метелики та інші комахи не можуть довго прожити у неволі?
- Як ви вважаєте, чому Миколці наснився цей сон?

Малюнок «Гостини у жука»

Уявіть, що у вас з'явився друг – лісовий жук. Вигадайте і проілюструйте казку про свою дружбу з ним, як ви побували в гостинах у жука. (Діти по черзі показують свої малюнки та розповідають казки. Потім усі казки склеюються в одну книжку «Гостини у жука».)

Творче завдання «Улюблений господар»

Роздайте дітям картки з малюнками різних домашніх тварин. Кожен має розповісти від імені своєї домашньої тваринки, що їй подобається або, навпаки, не подобається у її житті, а потім описати господаря, про якого вона мріє.

Прочитайте дітям казку**ХЛОПЧИК І ДЗВІНОЧОК КОНВАЛІЇ***В. Сухомлинський*

Прийшла весна. Із землі визирнула зелена стрілочка. Вона швидко росла, потім розділилася на два листочки. Листочки стали великими. Між ними з'явився паросточок. Він піднявся, прихилився до одного листочка, а рано-вранці зацвів срібний дзвіночок. Це був Дзвіночок Конвалії.

Побачив Дзвіночок Конвалії маленький Хлопчик. Його так вразила краса квіточки, що він не міг відвести від неї очей. Хлопчик простяг руку та хотів зірвати квітку. Дзвіночок прошепотів:

- Хлопчику, для чого ти хочеш мене зірвати?
- Ти мені дуже сподобався. Ти такий гарний.
- Добре, – сказав Дзвіночок Конвалії та тихенько зітхнув. – Зривай, але спочатку скажи, який я красивий.

Хлопчик задивився на Дзвіночок Конвалії. Квітка була прекрасна. Вона була схожа на ранкове небо і на лазурову воду ставка, і ще на щось дивовижно красиве. Хлопчик усе це відчував, але словами сказати не вмів.

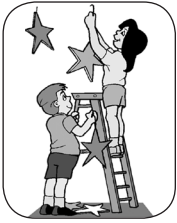
Він стояв біля Дзвіночка Конвалії, зачарований красою квітки. Стояв і мовчав.

– Рости, Дзвіночку, – тихо мовив Хлопчик.

Запитання та завдання до казки

- Чому, на вашу думку, хлопчик усе-таки не зірвав конвалії?
- Як би ви вчинили, коли б вам закортіло зірвати красиві квіти?
- Опишіть красу будь-яких квітів, не називаючи їх. (За описанням своїх товаришів діти вгадують, про які саме квіти йдеться.)

- Перелічіть, що дарують людям конвалії (наприклад: приємні пахощі, ніжність, ліки тощо).

Творче завдання «Розмова квітів»

Розподіліть дітей по парах. Одна дитина у парі – квітка, що росте на луках або у лісі; інша – її зірвана подруга, яка стоїть у вазі. Діти мають вигадати невеличку сценку-діалог між своїми квітами про те, кому з них як живеться.

Малюнок «Допоможемо деревам»

Прочитайте дітям приказки: «Хто деревце не збереже, лісу не побачить», «Сади деревину – будеш їсти садовину». Поділіть дітей на пари. Кожна пара малює будь-яке деревце (рослину), а потім пояснює, як і чим діти йому можуть допомогти.

Домашнє завдання

Попросіть дітей разом із батьками посадити біля будинку або на власній присадибній ділянці садженці дерев, а потім скласти план допомоги молоденьким садженцям.

Урок четвертий

БЕЗКОРИСЛИВІСТЬ

Гра «Поміркуємо про Доброту»

Діти стають у коло. Кожному з них педагог кидає м'яча. Той, хто ловить м'яча, називає будь-яку добру людину та пояснює, у чому полягає її доброта (наприклад: «Моя сестра добра, бо щодня грається зі мною та допомагає мені»).

Коли всі діти розкажуть про тих чи інших добрих людей, педагог просить когось із дітей перерахувати усіх добрих людей, про яких розповідали їхні друзі.

Бесіда

Запитання та завдання до бесіди

- Як ви вважаєте, чи варто робити добрі вчинки? Чому?
- Чи знаєте ви людей, які за покликом серця безкорисливо допомагають іншим?

Прочитайте дітям казку

СКАЛКИ ДОБРОТИ

Автор невідомий

У вихідний день родина відпочивала на пляжі. Діти купалися у морі та будували замки з піску. Раптом удалечині з'явилася маленька бабуся. Її сиве волосся розвівалося від вітру, одяг

був брудний і обшарпаний. Вона щось бурмотіла сама до себе, підбираючи з піску якісь предмети та кладучи їх до сумки.

Батьки покликали дітей та наказали триматися подалі від старої. Коли вона проходила повз них, раз по раз нахилиючись, аби щось підняти, то посміхнулася родині, але ніхто не відповів їй на привітання.

Через багато тижнів вони дізналися, що маленька бабуся все своє життя присвятила тому, щоби підбирати з пляжу скельця, якими діти могли порізати собі ноги.

Запитання та завдання до казки

- Як ви гадаєте, чому бабуся присвятила все своє життя такій роботі?
- Як ви вважаєте, якби люди дізналися, чим насправді опікується старенька, що вони б зробили?
- Чи були у вашому житті випадки, коли вам спочатку не подобалася якась людина, оскільки не була схожа на інших, а пізніше ви дізнавалися щось хороше про цю людину?

Творче завдання «Скалки Доброти»

Уявіть, що старенька з притчі була доброю чарівницею, яка перетворювала всі віднайдені нею на пляжі скельця у справжні Скалки Доброти. Придумайте казки про людей, які знайшли ці скалки. Уявіть, що одна зі скалок потрапила до вашої родини та подарувала кожному щось добре. Розкажіть, що подарувала Скалка Доброти кожному з ваших рідних.

Малюнок «Фея Доброти»

Прочитайте дітям прислів'я: «Добра людина завжди знайде добрих людей», «Добро не лихо, ходить тихо».

Попросіть дітей уявити, що до них у дім тихими кроками увійшла невидима Фея Доброти.

Запропонуйте дітям описати голос, ходу, а потім намалювати її очі та посмішку.

Урок п'ятий

ВВІЧЛИВІСТЬ

Гра «Школа Ввічливості»

Усі діти утворюють чарівне Коло Ввічливості. Одна дитина промовляє якесь ввічливе слово своєму сусідові. Той, у свою чергу, повторює це слово та додає до нього своє. Наступний по колу повторює два попередні ввічливі слова та додає до них своє і т. д. (наприклад: доброго дня, бажаю успіху, перепрошую, будьте люб'язні, не варто дякувати, щиро радий, дуже приємно, усього вам найкращого, дякую, будьте ласкаві тощо).

Потім попросіть дітей уявити, що їхні слова ожили та розповіли їм чарівні пригоди зі свого життя. Розподіліть дітей на групи, запропонуйте їм вибрати будь-яке ввічливе слово і розповісти випадок із його життя.

Бесіда

Запитання та завдання до бесіди

- Що ви відчуваєте, коли до вас звертаються ввічливо?
- Що станеться, якщо люди не говоритимуть одне одному ввічливих слів?
- Чи можуть вчинки бути ввічливими? Перерахуйте різні ввічливі вчинки (наприклад: поступитися місцем людині поважного віку, допомогти жінці з важкими сумками вийти з автобуса тощо).

Прочитайте дітям казку**ВВІЧЛИВИЙ КРОЛИК**

Мексиканська казка

Жив собі Кролик, доволі скромний та ввічливий. Одного разу, досхочу наївшись капусти на селянському городі, він уже зібрався додому, як раптом помітив лисицю. Вона поверталася до лісу. Їй не вдалося викрасти курку з селянського двору, і вона була вкрай розлючена та голодна. У Кролика затремтіло серце. Бігти, але куди?! І він чимдуж кинувся до печери. Він не знав, що там очікувала його інша грізна небезпека – у печері поселилася Змія.

Кролик, однак, був добре вихованим і знав, що без дозволу до чужої оселі входити не варто. «Необхідно привітатися, – подумав він, – але з ким?.. Із печерою, звичайно!» І, присівши на задні лапки, Кролик ввічливо промовив:

– Здрастуйте, добра печеро! Дозвольте мені, будь ласка, увійти.

Як же зраділа Змія, зачувши голос Кролика. Вона ж так полюбляла кроляче м'ясо!

– Заходьте, заходьте! – відповіла вона, маючи намір обдурити Кролика. Проте той по голосу враз зрозумів, із ким має справу.

– Вибачте, що потурбував вас, – сказав він. – Я зовсім забув, що на мене чекає крільчиха! До побачення! – і кинувся навітікача.

Прискакав Кролик до своєї нори та замислився над тим, що ввічливість ніколи нікому ще не зашкодила. А Змія скрутилася у клубочок і прогарчала:

– Краще б я йому не відповідала! О, ці вже мені ввічливі кролики! І треба ж було йому просити дозволу увійти!

Запитання та завдання до казки

- Перерахуйте всі ввічливі слова, які вимовив у цій казці ввічливий Кролик.

- Уявіть, що ввічливий Кролик відкрив у лісі Школу Ввічливості. Розкажіть, як буде облаштована ця школа.
- Згадайте якийсь випадок із свого життя, коли вам допомогла ввічливість.
- Як ви вчините, коли хтось грубо розмовлятиме з вами або з вашими друзями?

Малюнок «Ввічлива людина»

Намалюйте, з чим би ви могли порівняти ввічливу людину. Чому? (Наприклад, із сонечком, бо воно щоранку ласкаво вітається з усіма).

Творче завдання «Привітні люди»

Прочитайте дітям прислів'я: «Лягідні слова роблять приятелів, а гострі слова — завзятих ворогів», «Ласкаве слово що весняний день», «Не будь примітний, а будь привітний».

Поділіть дітей на пари та роздайте їм картки із завданням скласти невеличкі сценки-діалоги між привітним учителем і учнем, покупцем та продавцем, водієм і пасажиром, лікарем та хворим, бабусею й онуком та ін.

Домашнє завдання

Запропонуйте дітям протягом дня порахувати, скільки ввічливих слів вони сказали людям. Попросіть дітей протягом тижня говорити всім якомога більше ввічливих слів. Наприкінці тижня обговоріть із дітьми, що змінилося в їхньому житті упродовж цих днів.

Урок шостий

ВЗАЄМОДОПОМОГА

Гра «Паличка-виручалочка»

Поділіть дітей на групи. Одна дитина – ведучий (ним може бути і вихователь). Йому дається красива паличка-виручалочка. Діти однієї групи мають згадати чи вигадати якусь ситуацію, коли їм потрібна допомога (наприклад: поганий настрій, болить зуб, хтось образив, не купили нової іграшки тощо). Після цього діти говорять ведучому: «Паличка-виручалочка, допоможи нам». Ведучий підходить до них, і вони розповідають йому про свої проблеми. Потім ведучий обходить інші групи, торкається їх паличкою-виручалочкою та просить кожну групу по черзі допомогти своїм друзям у біді.

Гра повторюється доти, доки кожній групі не допоможуть вирішити ту чи іншу проблему.

Бесіда

Запитання та завдання для бесіди

- Якби вас запитали, як навчитися завжди приходити людям на допомогу, що б ви відповіли?
- Які риси притаманні людині, яка завжди готова прийти на допомогу іншим?
- Розкажіть про випадок зі свого життя, коли вам або вашій родині допомогли у біді.
- Розкажіть про будь-який власний добрий вчинок, який допоміг вашому другові.

Прочитайте дітям казку**ЛІСОВИЙ ВЕДМЕДИК
ТА ПУСТУНКА МИШКА**

Латвійська казка

Лісовий ведмедик усю зиму спав у своєму сніговому барлозі та смоктав лапу. А снилося йому літо і соти, наповнені медом.

Тут же, поруч із барлогом, у нірці жила Мишка-Пустунка. Одного разу вона випадково забігла до Ведмежого барлогу та й, заблукавши там, потрапила Ведмедеві до вуха. Ведмідь прокинувся, закрив лапою вухо і спіймав Пустунку.

— Моє вухо — нора для тебе, чи що? Ось розчавлю тебе зараз, немовби ягоду-малину!

— Не дави мене, Ведмедику, — жалібно благала Пустунка, — краще відпусти, я тобі у нагоді стану!

Лісовий Ведмедик засміявся з Пустунки: навіщо вона йому знадобиться? Та все ж відпустив.

Минуло небагато часу. Ведмедик темної ночі виліз із барлогу, побрів навпростець та й потрапив у пастку. Щосили рвався він із петлі, але нічого вдіяти не міг. Зажурився Лісовий Ведмедик!

Його ревіння розбудило Мишку-Пустунку. Вона вискочила зі своєї нори подивитися: чому Ведмідь так реве? Бачить, а її силач-сусіда у пастці. Мишка підбігла, перегризла петлю та визволила Ведмеда.

Відтоді Лісовий Ведмідь завжди кличе Мишку-Пустунку на гостини до свого барлогу і навіть дозволяє погрітися у своєму волохатому вусі.

Запитання та завдання до казки

- Уявіть, що Мишка із казки залізла до вашого вуха. Що б ви сказали їй і як би вчинили?
- Розкажіть, як взаємодопомога сприятиме знайти вихід у таких важких ситуаціях:

- у ведмедиці загубилося ведмежа;
- вовчиця зникла, а вовчята залишилися самі;
- у білки пропали усі зимові запаси;
- дятел зламав собі дзьоба;
- грибник наступив на мурашник.

Наприклад: якщо вовчицю спіймали мисливці, усі звірі можуть носити її вовчентам їжу, доки ті не виростуть; якщо у білки пропали запаси на зиму, звірі залюбки поділяться з нею власними запасами.

Малюнок «Слабкі та сильні»

Намалюйте, як сильні мешканці лісу допомагають слабким, а слабкі – сильним (наприклад, дятел допомагає деревам, які набагато сильніші та більші за нього; дерева допомагають кохам, прикриваючи їх взимку своєю корою тощо).

Творче завдання «Мишка та Ведмідь»

Поділіть дітей на пари. Одна дитина у парі – Мишка, інша – Ведмідь. Попросіть дітей розповісти, як вчинять Мишка та Ведмідь у таких ситуаціях:

- ведмідь захворів і не зміг вийти з барлогу;
- діти Мишки заблукали у лісі;
- ведмідь знайшов у лісі полуничну галявину;
- їжак колов Мишку своїми голками;
- Ведмедя вжалили бджоли та ін.

Наприклад: якщо Ведмедя покусали бджоли, Мишка може попросити у лісника мазь від укусів тощо.

Прочитайте дітям казку

ХТО ПОШИВ ВІДЕКУ СОРОЧКУ

Ф. Левствик

Жила колись удова. Було у неї семеро дітей. З ранку до пізньої ночі працювала вона, та все одно залишалася такою

бідною, що навіть не могла купити своїм дітям нових сорочок. Молодшим доводилося доношувати сорочки старших братів. А найменшому – Відеку – завжди діставалася зовсім стара сорочка.

Відек був добрим хлопчиком. Йшов він якось дорогою та й зустрів голодне Ягнятко. Пожальві його відек та відвів на луки, де росла найгустіша трава.

– Дякую, Відеку, – сказало Ягнятко. – Я бачу, сорочка твоя зовсім стара – вітер її наскрізь продуває. Візьми вовни на теплу сорочку.

Узяв Відек вовну і поніс додому. Проходив він повз терновий кущ. Зачерпнув Відек джерельної водиці та й полив його.

– Дякую, Відеку, – зашелестів Терновий кущ. – Скажи мені, що ти несеш?

– Ягнятко дало мені вовни на нову сорочку, – відповів хлопчик.

– Дай-но я тобі її спряду, – запропонував Терновий кущ. Зачепив він вовну своїми колючками та почав її трясти, розтягувати, звивати в тугу нитку.

– Ось тобі клубок вовни, – сказав терновий кущ. – Її напевне вистачить на нову сорочку.

Узяв Відек клубок вовни і поніс додому. Бачить, плететься через дорогу Лісовий павук. Весь у пилюці, стомлений. Хлопчик переніс Лісового павука через дорогу та й посадив на травинку.

– Дякую, Відеку, – сказав Лісовий павук. – Скажи мені, що ти несеш?

– Ягнятко дало мені вовни на нову сорочку, а Терновий кущ зробив мені нитки.

– Я можу зіткати з них полотно, – мовив Лісовий павук.

Узявся павук плести з ниток полотно. Швидко перебирав він своїми тонкими лапками і бігав туди-сюди, туди-сюди, переплітаючи нитки. А коли зіткнув шматок полотна, сказав:

— Ось тобі полотно. Його вистачить на сорочку.

Узяв Відек полотно та й несе додому. Бачить, придавило великим каменем клешню річковому Раку. Підняв Відек камінь і звільнив Рака.

— Дякую, Відеку, — зрадів Рак. — скажи мені, що ти несеш?

— Ягнятко дало мені вовни на нову сорочку. Терновий кущ напрям із неї ниток. А Лісовий павук зіткнув полотно, — відповів хлопчик.

— Ти зустрів саме того, хто тобі потрібен. Дай-но мені твоє полотно, і я викрою тобі з нього гарну сорочку, — запропонував вдячний Рак.

Гострими клешнями Рак вправно розкрієв шматок полотна, якого вистачило на спинку і на перед, на рукава і на комір.

— Бери, — сказав Рак, — тепер залишилася дрібничка: зшити нову сорочку.

Пішов Відек далі. І раптом побачив у траві пташеня Птахи-Ткалі, яке випало з гнізда. Підняв хлопчик пташеня та посадив у гніздечко.

— Дякую, Відеку, — сказала Птаха-Ткаля. — Скажи мені, що ти несеш?

— Ягнятко дало мені вовни на нову сорочку. Терновий кущ напрям із неї ниток. Лісовий павук зіткнув полотно, а Рак розкрієв його. Тепер залишилося зшити сорочку.

— Кращої кравчині, ніж я, не знайти, — вимовила з гордістю птаха-ткаля.

Взялася Птаха-Ткаля зшивати гострим, як голка, дзьобом спинку та перед, рукава і комірець. Вийшла красива тепла сорочка. Одягнув її хлопчик і пішов додому. Побачили його брати та закричали:

— Погляньте, у відека нова сорочка! Звідки вона у тебе?

— Мені її подарували ягнятко, терновий кущ, Лісовий павук, Рак і Птаха-Ткаля, — Відповів молодший брат.

Відтоді він ходив у новій сорочці, кращої за яку ніхто ніде ніколи не бачив.

Запитання та завдання до казки

- Як ви думаєте, чому сорочка Відека була кращою за всі інші?
- Уявіть, що герої казки пошили вам якийсь одяг. Як вони це робили?

Малюнок «Сорочка Допомоги»

Уявіть, що добра чарівниця перетворила сорочку Відека у чарівну Сорочку Допомоги. Уявіть, що Відек подарував вам свою Сорочку. Намалюйте її та розкажіть, кому і як ви допоможете, коли будете вдягнені у цю Сорочку.

Творче завдання «Допоможемо другові»

Прочитайте дітям прислів'я та приказку: «Де є добрі люди, там біди не буде», «Добре роби, добре й буде».

Запропонуйте хлопчикам подумати і розповісти про все добре, що вони зможуть зробити для дівчаток, а дівчаткам – про все добре, що вони можуть зробити для хлопчиків. Потім поділіть дітей на пари із хлопчиків та дівчаток і попросіть кожну пару протягом дня допомагати одне одному. Запропонуйте дітям приготувати для тих, хто опинився з ними у парі, якісь подарунки (малюнки, добрі слова, пісеньку тощо). Наприкінці дня діти стають до кола доброти і дарують одне одному подарунки.

Домашнє завдання

Намалюйте на дошці ромашку, а в її серединці напишіть слово «діти». Попросіть дітей перерахувати, чим і як вони можуть допомогти своїм рідним.

Кожний названий дітьми вчинок допомоги додає ромашці нову пелюсточку. Поступово на дошці народжується квітка допомоги родині.

Запропонуйте дітям удома намалювати квітку допомоги мамі. У квітки має бути стільки пелюсток, скільки разів діти допомагали мамі упродовж дня.

Урок сьомий

ВІРА У БОГА

Гра «У що ми віримо»

Обговоріть із дітьми, у що може вірити людина (у любов мами і тата, дружбу, природу, книги, іграшки, казки та ін). Потім діти стають у коло, педагог кидає комусь із них м'яча і запитує: «У що ти віриш?» Той, хто впіймав м'яча, має відповісти, у що він вірить (наприклад: у любов мами), і повернути м'яча педагогу.

Наступна дитина, якій педагог кидає м'яча, повинна спершу пояснити, чому її друг вірить у любов мами, а потім розповісти, у що ж вірить вона сама (наприклад: «Сашко вірить у любов мами, тому що вона про нього дбає, а я вірю у дружбу»). Гра триває доти, доки м'яч не побуває в руках у всіх дітей.

Бесіда

Запитання та завдання для бесіди

- Що ви уявляєте, коли говорять про Бога?
- Чи знаєте ви книги, які люди називають святими або Божественними? Чи є ці книжки у вас вдома, і хто їх читає?
- Як ви гадаєте, чим віра у Бога допомагає людям?
- Розкажіть про якусь людину, яка вірить у Бога.
- Чи були у вашому житті моменти, коли ви відчували допомогу Бога?

Прочитайте дітям казку**КУРЧА З НЕСПОКІЙНИМ СЕРЦЕМ***С. Алєн*

Жило на світі маленьке дурненьке курча. Це маленьке курча захотіло якось долетіти до Бога, що, звичайно ж, було не так уже й нерозумно.

«Напевне, треба полетіти високо-високо, – подумало воно, – але я не вмію літати так високо, щоб долетіти до бога».

І курча вирушило у подорож, щоби знайти когось, хто пояснить, як долетіти до Бога.

Йшло воно собі, йшло та й зустріло козу. Курча дуже зраділо, бо подумало: «Звичайно ж, велика коза допоможе мені!»

Але у кози зникло маленьке козенятко, і вона була вкрай занепокоєна. Коза сумно поглянула на курча та запитала:

– Ти можеш допомогти мені знайти моє маленьке козенятко?

– Знайти козенятко? О Господи, звичайно ж, ні! Мені ніколи. Мені необхідно навчитися літати високо, щоби долетіти до бога, – відповіло курча й пішло собі геть.

Невдовзі воно зустріло маленького хлопчика, який шукав загублену монетку.

– Ти не знаєш, як долетіти до Бога? – запитало його курчатко.

– Ні, вибач, я не знаю, як літати, – сказав хлопчик і попросив, – допоможи мені, будь ласка, відшукати монетку.

– Допомогти тобі? Мені ніколи. Мені потрібно долетіти до Бога! – відповіло курча та й покрокувало геть.

Через деякий час воно вже проходило повз маленьку дівчинку, чия повітряна кулька залетіла на дерево.

– О курчатко, піднімись на дерево та дістань мені кульку, – попросила дівчинка.

– Вибач, не можу, – відповіло курча, – я зайнятий. Мушу знайти того, хто допоможе мені долетіти до бога! Твоя кулька не може зарадити мені у цьому, – і воно зібралось йти далі.

Але маленька розумниця покликала курча:

– Ей, дурненьке курчатко, повернися! Я знаю, як знайти Бога!

– Ти?! Ти ж така мала, у тебе навіть крилець немає, – не повірило курча.

– Зате я знаю, як знайти Бога, бо мама і тато читають мені священні книжки вечорами. А ти знаєш, про що йдеться у тих книжках?

– То про що ж там ідеться? – перепитало курча, присівши біля дівчинки.

– Вони розповідають, що ти повинен зробити для бога кімнату в своєму серці!

– У моєму серці?! – здивувалося курча.

– Так, і поселити Бога туди. А поселити Бога у своєму серці – означає стати щасливим. І найлегше відчутися щасливим тоді, коли ти допоможеш кому-небудь, – пояснила маленька.

– Ну, можливо, й так, – недовірливо відповіло курча, – не знаю, я ніколи не намагався робити цього.

– Ти навіть ніколи не намагався?! Але ж ти можеш спробувати зробити це просто зараз, – і дівчинка поглянула на кульку.

– О, так, твоя правда, – сказало курча та скочило на дерево, щоб дістати кульку.

Коли воно спустилося з кулькою, очі дівчинки сяяли такою радістю, що курча відчуло якийсь ніжний щем у серці. «О, так, це доволі приємно», – подумало воно.

– Якщо ти дізнаєшся, що ще хтось потребує твоєї допомоги... – однак дівчинка не встигла закінчити думку, бо курчатко зірвалося з місця та чимдуж побігло.

Як ти гадаєш, куди воно побігло?

Запитання та завдання до казки:

- Як ви думаєте, куди побігло курча?
- Чи були у вашому житті моменти, коли ви були вкрай зайняті й тому не могли допомогти комусь?
- Увімкніть музику, попросіть дітей заплющити очі та уявити, що на чарівній кульці вони вирішили долетіти до бога. Потім діти розповідають, кому і чим вони допомогли на своєму шляху.

Малюнок «Кімната у серці»

Уявіть, що у вашому серці з'явилася кімната для Бога. Намалуйте її та розкажіть, як вона опинилася у вашому серці.

Творче завдання «Добра дорога»

Прочитайте дітям приказку «За Богом підеш, добрий шлях знайдеш».

Запропонуйте дітям заплющити очі, згадати про щось добре, що було в їхньому житті, і розповісти про це своїм друзям.

Потім попросіть дітей розповісти про все те добре, що можуть зробити для них різні люди (або дерева, тварини, квіти та ін.) на чарівній дорозі до Бога (наприклад: добра людина може запросити у подорож, про яку мріє дитина; добре дерево розповість дитині лісову казку; добрі квіти подарують красу та відгонять геть похмурий настрій тощо).

Урок восьмий

ВІРНІСТЬ

Гра «Наші вірні друзі»

Попросіть дітей назвати тварин (або птахів, комах, квіти, інші рослини), які є вірними друзями людини. Чому? (Наприклад, бджола – вірний друг людини, адже вона дарує їй мед.)

Потім діти стають у коло та отримують картки з малюнками різних мешканців світу природи. Попередьте дітей, що вони не повинні показувати одне одному свої картки. Одна дитина – ведучий(а). Вона виходить на середину кола. По черзі діти розповідають їй, як вірно їм служать мешканці світу природи. Із сказаного дитиною ведучий мусить відгадати, про кого йдеться. Якщо представника світу природи відгадали правильно, ведучий отримує картку із зображенням цього мешканця; якщо ж неправильно – ведучим стає той, чию картку не відгадали. Кращим ведучим є той із дітей, хто до закінчення гри збере найбільше карток.

Бесіда

Запитання та завдання для бесіди

- Чи є у вас вірний друг?
- Перелічіть тварин, які вірно служать людині. Розкажіть про вірність наших домашніх тварин.
- Яку людину можна назвати вірним другом?
- Розкажіть, як ви піклуєтеся про своїх домашніх тварин.

Прочитайте дітям казку**ГУДЗИК ТА РУКАВИЧКА***Т. Вершиніна*

Жили-були сестрички-рукавички. Були вони яскраві, пухнасті та теплі! Їх сплела одна бабуся та подарувала своїй онучці ганнусі.

Ганнуся дуже любила свої рукавички. Вона разом із ними ходила гуляти на вулицю, грала у сніжки, каталася на санчатах, гуляла зі своїм улюбленцем, песиком степаном.

Одного разу, під час прогулянки, ганнуся побачила на дорозі гудзика. Великого, чорного, красивого.

Ганнуся, звичайно ж, його підбрала. Вона завжди все підбирала: і скельця, і яскраві обгортки від цукерок, і камінці. Підняла вона гудзика та поклала, щоб не загубився, до рукавички, бо у кишені була дірка. Полежав гудзик у рукавичці, зігрівся, і стало йому нудно у темряві та тісноті:

— Слухай-но, Рукавичко, — покликав він, — ти весь час живеш в однієї хазяйки?

— Звичайно, — відповіла Рукавичка. — Адже нас дві сестрички. Як же ми одна без одної? І хазяйка у нас дбайлива та добра. Будь-де нас не кидає, зайве не бруднить і щовечора на теплу батарею спати вкладає.

— Фу, яка нудьга! — презирливо пирхнув Гудзик. — А я ось, наприклад, стількох уже господарів змінив, стільки всього надивився! Спочатку жив у красивої пані на модній шубі. Але ця шуба мені швидко набридла. Я відірвався від неї та й загубився. Потім жив у однієї бабусі на кофті. А останнє місце мого перебування — у неприємного діда на тілогрійці! Він мене до неї так міцно пришив, що я довго не міг відірватися. А він зі мною і воду носив, і дрова рубив, і сніг чистив! Набрид, ледве від нього здихався! Ходімо, Рукавичко, разом подорожувати. Знаєш, як це цікаво!

— А як це? — запитала Рукавичка.

— Та доволі просто! Візьми і загубися.

А саме у цей час Ганнуся знову щось знайшла. Вона скинула Рукавичку, засунула її у кишеню, а сама почала ритися у снігу.

– Тікаймо! – прошепотів Гудзик, підштовхнув Рукавичку, і та випала з кишені. Гудзик викотився з Рукавички та й побіг світ за очі, а на Рукавичку навіть не озирнувся. Рукавичка лежала на снігу і думала:

– То який же він противнючий! Мене за собою кликав, а сам від мене втік! Як же мені тепер бути? Може, Ганнуся мене ще знайде?

Але тут Рукавичку побачили хлопці та й нумо її бити ногами та підкидати! Закинули Рукавичку в сніг й утекли.

– Ну ось, – подумала Рукавичка. – Тепер мене Ганнуся у цьому снігу, звичайно ж, не знайде. А якщо мене і знайде хтось інший, то для чого я йому одна без моєї сестрички? Валятимуся тут, доки двірник зі сміттям не вимете. І сестричка моя вдома одна нудьгуватиме. Адже з нею, з однією, Ганнуся не піде гуляти. Їй бабуся нові рукавички сплете. Яка ж я дурненька, що Гудзика послухалася!

І раптом Рукавичка побачила песика Степана. Він бігав по снігу та щось винюхував. Рукавичці захотілося закричати, покликати Степана, але вона не вміла цього робити. Зате ж вона пахла Ганнусею! І песик упіймав цей запах. Він підбіг до Рукавички, підхопив її в зуби та весело побіг до своєї хазяйки. Як же всі вони були раді! Адже тепер усі друзі були разом! А Гудзик? Та ну його!

Запитання та завдання до казки

- Як ви думаєте, куди зник Гудзик? Розкажіть, що з ним станеться?
- Уявіть, що песик Степан не знайшов Рукавичку. Розкажіть, хто ще міг би допомогти Ганнусі знайти Рукавичку?
- Уявіть, що дві Рукавички, Ганнуся та її песик Степан вирушили у подорож. Розкажіть, як і чим друзі допомогатимуть одне одному в дорозі.

Малюнок «Вірні рукавички»

Намалюйте двох сестричок-рукавичок із красивими візерунками.

Прочитайте дітям казку

ТЕСЛЯ ТА КІШКА

Японська казка

Жив у давнину бідний тесля, і була у нього кішка. Любив господар свою кішку: щоранку, як ішов працювати, залишав їй їжу, а ввечері риби приносив. Кішка теж любила теслю. Так вони і жили. Та ось якось тесля занедужав: очі захворіли. Оглянув лікар хворого та й каже:

— Тяжка недуга, знати не знаю, як тебе зцілити.

Розхворівся тесля, працювати не може, грошей зовсім не стало — як тут купиш кішці рибу? Ось він і говорить їй:

— Хоча й бідно ми з тобою жили, та все ж стерпно. А тепер я зовсім осліп, зцілити мене ніхто не може. Нічим мені тебе годувати. Ти вже не ображайся, та доведеться тобі, напевне, іншого господаря шукати.

Заснув тесля. А кішка неначе зрозуміла слова господаря. Підійшла до нього, сіла на подушку та почала старанно очі теслі вилизувати. Спершу ліве, потім праве, ліве — праве, ліве — праве.

Ніч минула, день настав, а кішка все очі господарю вилизує. Ось так диво! Різкий біль в очах у бідолахи почав затихати.

Минуло десять днів, а на одинадцятій очі у теслі вже не боліли, та знову став він бачити так само добре, як і колись. Тільки у кішки очі почали гаснути, щодень все гірше вона бачила. А одного разу, коли господар спав, тихенько зникла.

Запитання та завдання до казки

- Як ви гадаєте, куди та чому зникла кішка?
- Як би ви на місці кішки допомогли своєму господарю?
- Уявіть, що господар відшукав свою кішку та вилікував її. Розкажіть, як і чим він її лікував.
- Чи кожную людину можна назвати вірним другом тварин? Перелічіть якості такої людини та складіть про неї казку.

Творче завдання «Вірні друзі»

Поділіть дітей на пари. Одна дитина у парі — це людина, інша — її вірний друг, (наприклад, кінь або собака, кішка, верблюд та ін.). Кожна пара придумує ситуацію, як та чи інша тварина послужила людині у важку хвилину.

Малюнок «Для вірного друга»

Прочитайте дітям прислів'я: «Дружба — найбільший скарб», «Людина без друзів що дерево без коріння», «Без вірного друга велика туга», «Дружба та братство дорожчі за багатство».

Попросіть, щоб діти перерахували людей, яких вони можуть назвати вірними друзями, та пояснити, чому так вважають (наприклад: «Мама — мій вірний друг, тому що вона лікує мене, коли я хворію, читає мені цікаві книжки» тощо).

Потім діти малюють листівку вдячності для найвідданішої людини у своєму житті.

Домашнє завдання

Деякий час спостерігайте за власним чотириногим другом (якщо він у вас є; якщо ж немає, можна спостерігати за домашньою тваринкою вашого приятеля або подруги). Дізнайтеся, кого з хазяїв він найбільше любить, слухається. Чому?

Спробуйте і собі ставитися краще до домашнього улюбленця та добре за ним доглядати.

Урок дев'ятий

ГОРДІСТЬ

Гра «Чим пишаються квіти»

Покажіть дітям картки з малюнками різноманітних квітів та попросіть їх розповісти, чим ці квіти найбільше за все пишаються (наприклад: троянда – витонченим ароматом, гладіолус – висотою, конвалія – цілющими лікарськими властивостями (з неї виготовляють краплі від хвороби серця), ромашка – тим, що схожа на сонечко, тощо).

Потім діти стають у коло. Усі вони – «квіткові пелюстки», а одна дитина – «Квітка», якій належать ці пелюстки. Квітка стає у середину кола, і пелюстки по черзі говорять їй, чому вони нею пишаються (наприклад: «Я пишаюся твоєю стрункістю (яскравістю; тим, що ти вмєш розмовляти з сонечком, пити краплі дощу, приносити радість людям, колисатися від вітру)» тощо).

«Квітка» теж говорить щось приємне кожній пелюсточці (наприклад: «Ти яскрава (ти витончена, ти слухняна)» тощо).

Бесіда

Запитання та завдання для бесіди

- Запропонуйте дітям замислитися, якою (якими) рисою (рисами) свого характеру найбільше вони пишаються. Чому?
- Коли вам вкрай кортить чимось похвалитися, як ви чините?
- Коли хтось вихваляється перед вами, що ви відчуваєте і що робите?

Прочитайте дітям казку**ПЕЛЮСТКА І КВІТКА***В. Сухомлинський*

Розцвіла біла Квітка Жоржини. Літали над нею бджоли та джмелі, брали нектар.

У квітки – сорок дві пелюстки. І ось одна з них записалася:

– Я – найкрасивіша! Без мене квітка не цвіте. Я – найголовніша! Ось візьму та й піду – то що мені?

Зібрала Пелюстка всі сили, вилізла з Квітки, стрибнула на землю. Сидить у кущику троянди та спостерігає, що робитиме Квітка.

А квітка, мов нічого не сталося, посміхається сонечку, кличе до себе бджіл та джмелів.

Іде Пелюстка, зустрічає Мураха.

– Ти хто? – запитує Мураха.

– Я – Пелюстка! Найголовніша! Найкрасивіша! Без мене й Квітка не цвіте.

– Пелюстка? Знаю Пелюстку в квітці, а на двох тоненьких ніжках, як ти, – не знаю.

Ходила Пелюстка, ходила, до вечора й засохла. А Квітка цвіте.

Квітка й без однієї пелюстки – квітка. А пелюстка без квітки – ніщо.

Запитання та завдання до казки

- Чи здавалося вам коли-небудь, що ви – найголовніший(а) у якійсь компанії чи групі дітей? Чи подобалося вам це відчуття?
- Якби Жоржина вирішила перевиховати горду Пелюстку, то як би вона вчинила?
- Розкажіть, якою рисою своїх батьків, бабусь та дідусів, сестер і братів ви найбільше пишаєтеся.

Гра «Неслухняна Пелюстка»

Діти стають у коло. Всі вони – слухняні «пелюстки» Жоржини. Одна дитина – «Садівник». Він виходить за двері, а діти вибирають когось одного на роль Неслухняної Пелюстки. «Садівник» повертається та дає різні доручення всім «пелюсткам» (наприклад: «Потяглися до сонечка, закрилися рученятами від дощу, присіли, пострибали» тощо).

Усі діти слухняно виконують команди, а «Неслухняна Пелюстка» виконує все навпаки, робить гримаси тощо. Однак, тільки-но «Садівник» погляне в її бік, вона одразу ж удає слухняність та виконує команди як належить.

Завдання «Садівника» – відшукати «Неслухняну пелюстку». Завдання «Неслухняної Пелюстки» – якомога довше обдурювати «Садівника».

Малюнок «Ми пишаємося»

Роздайте дітям картки з назвами різних тварин і попросіть їх намалювати, чим пишаються ці тварини (наприклад: їжачок гордий своїми голками, лисиця – розкішним хвостом, ведмідь – затишним барлогом тощо).

Творче завдання «Що ми вміємо»

Прочитайте дітям прислів'я: «Не бажай синові багатства, а бажай розуму!», «Золото без розуму – болото», «І сила перед розумом никне», «Пташка красна своїм пір'ям, а людина – своїм знанням». Запропонуйте дітям перерахувати знання та вміння, якими вони пишаються (наприклад: уміння шити, малювати, виразно читати, смачно готувати тощо). Потім діти мають подумати і розповісти, як ті чи інші з перерахованих знань та умінь можуть слугувати людям (наприклад: можна самому зшити для інших іграшку, приготувати для рідних обід тощо).

Урок десятий

ДОБРОТА

Гра «Добрий дощик»

Діти стають у коло. Усі вони – «Добрі дощові краплинки». У середині – «Мама Хмара». Цій дитині дається чашечка з чарівною водою доброти. Вмикається весела музика, і всі «краплинки» танцюють, кружляючи навколо «Мами Хмари». Коли мелодія обривається, всі краплинки завмирають, а «Мама Хмара» бризкає водою з чашечки по черзі на кожную дитину в колі та запитує «краплинок», кому вони допомогли. Кожна має відповісти (наприклад: «Я побачила квіточку, зачахлу від спеки, та й напоїла її»; «А я помітила на дорозі брудну машину й помила її»; «Я розвеселила дітей» та ін.).

Після того, як усі «краплинки» повідомлять про свої добрі справи, «Мама Хмара» повинна повторити все, про що розповіли їй «краплинки».

Бесіда

Запитання та завдання для бесіди

- Покажіть дітям насінинку будь-якого фруктового дерева та попросіть їх намалювати, як виглядатиме це дерево через десять років.

Після цього діти мають перелічити всіх, чия доброта допомогла цьому дереву вирости, (наприклад: доброта сонця, землі, повітря, вітерця, садівника).

- Попросіть дітей перерахувати всіх, чия доброта допомогла вирости їм. (Доброта батьків, бабусь та дідусів, вихователів, учителів, друзів, подруг та ін.).

Прочитайте дітям казку

ДАРМА ЖОДНА СПРАВА НЕ ПРОПАДАЄ

А. Нейолова

Зорав селянин свою смужку землі, заборонував її та засіяв. З ранку до пізнього вечора працював він у полі, щоби було чим восени прогодуватися.

Добрі були у селянина сходи, швидко піднялося жито та вигнало колос. Але, як на біду, надто рано настала спека, почав колос жовтіти і не давав зерну рости. «Ой, – бідкається селянин, – пропав мій урожай, як же я проживу тепер із дітками?!» І щодня у поле ходить, на небо поглядає – чи не пошле Бог дощику.

Якось стоїть селянин на своїй смужці та й журиться. Побачили його дві маленькі дощові крапельки, і говорить одна другій:

– Шкода мені цього господаря: стільки зусиль доклав, та без дощу пропаде його жито. Як би допомогти йому?

– Воно-то так, – відповіла інша крапелька, – та що ти вдієш? Поглянь, яка ти крихітна – тобі не скропити навіть найменшої травинки.

– Правда твоя, – погодилася перша, – а все ж, може, хоча б трішки втішу бідолаху.

І стрибнула з хмари униз. Поглянула їй услід друга крапелька та подумала:

– Не хочу від неї відставати, піду й собі слідом за нею.

І ось упали обидві крапельки – одна селянину на чоло, інша – на житній колос.

– Слава тобі, господи, дощ збирається, – зрадів селянин, – не залишуся я тепер без хліба.

Тим часом зібралося багато-багато дощових краплинок і нумо обговорювати, як зрадів селянин їхнім подружкам.

– Піду і я порадую господаря, – відважилася, нарешті, одна з краплинок.

– І я! І я! І я! – почулося звідусіль, і краплинки дружно полинули на землю.

Ожило жито, стало добре наливатися зерно, та зібрав селянин зі своєї смужки багатий урожай.

Ось так, якщо б не пожаліла господаря маленька дощова краплинка, не зібрав би він зерна і на насіння зі своєї смужки, та довелося б усю зиму йому з сім'єю голодувати.

Запитання та завдання до казки

- Чому крапелька пожаліла селянина?
- Розкажіть, про що гомонять проміж себе крапельки та житні колоски.
- Які риси повинен мати гарний землероб?
- Уявіть, що одна краплинка, яка впала на житнє зернятко, була чарівною. Тож із нього виріс колосок доброти. Розкажіть, чим він допоможе людям.
- Якою була Хмара – мама добрих краплинок? Чого і як вона навчала своїх діточок?

Творче завдання «Добра справа»

Прочитайте дітям приказку та прислів'я: «Добре роби, добре й буде», «Добра справа що дощ у засуху».

Роздайте дітям картки з малюнками будь-яких предметів чи явищ навколишнього світу (наприклад: сонце, вода, вітер, земля, дерева, будинок, меблі, посуд, одяг, книга тощо). Кожен має розповісти про доброту того, що зображено на картці, не називаючи його.

Діти повинні відгадати, про що розповідали їхні друзі (наприклад: напуває, умиває (вода); вкриває, захищає від негоди, дарує затишок (будинок) тощо).

Малюнок «Дерево Доброти»

Попросіть дітей намалювати Дерево Доброти. На дереві має бути стільки плодів, скільки добрих людей у своєму житті діти згадають.

Домашнє завдання

Посадіть у горщик для квітів кілька насінинок та спостерігайте за тим, як з'являються зелені паростки. Доглядайте за рослинами, а коли вони зміцніють, принесіть горщик у групу (клас) та створіть Чарівне Поле Доброти.

Урок одинадцятий

ЩИРОСЕРДІСТЬ

Гра «Квітка Доброти»

Педагог малює на дошці велику Квітку Доброти з серединкою у вигляді серця. Діти повинні подумати про все те добре, що вони можуть зробити одне для одного, щоб їм усім жилося цікавіше. Кожен добрий вчинок, про який розкаже дитина, дарує Квітці нову пелюстку. Щоб Квітка Доброти ожила, протягом дня діти виконують усе те, про що вони розповідали.

Бесіда

Запитання та завдання для бесіди

- Уявіть, що добра чарівниця подарувала вам скриньку з дарунками доброти. Перелічіть ці дарунки (наприклад: добрий характер, посмішка, мрія, любов до людей, уміння вибачати, надійний друг та ін.).
- Якби чарівниця попросила вас подарувати вашим рідним найдорожчі з цих дарунків, які б із них ви їм подарували? Чому?

Прочитайте дітям казку

ОСІННЯ КАЗКА

А. Каралійчев

— Принеси мені, синку, винограду, — попросила хвора пташка-мама маленького солов'я. (Пташеня у цей час бадьоро

стрибало по траві та купалося у росі.) – Злітай, моє дитятко, знайди стиглу ягоду. Якщо я її з’їм, то швидко одужаю.

– Лечу, мамо. Ще роса не встигне зійти, як я повернуся. Лежи у гнізді та чекай на мене.

Соловейко розправив крильця і полетів на виноградник дідуся Радойка. Там достигали жовті грона.

Дідусь Радойко сидів під персиковим деревом і плів із лози кошика. Іноді він протягував руку, зривав м’якого персика, з’їдав його та знову схилявся над роботою. За спиною у нього лежав порожній бідон з-під гасу. Час від часу дідусь бив по ньому палицею. Так він відганяв птахів, щоб вони не клювали виноград.

Соловейко сів на гілку над головою дідуся Радойка і почав цвірінькати.

– Дідусю Радойко, – промовив він, – дозвольте мені відщипнути одну ягідку для моєї хворої мами, вона лежить у гнізді та чекає. Дозволяєте?

Але старий не відповів, бо не знав пташиної мови. Прохання соловейка видалося йому піснею.

– О, як гарно співає пташка! – мовив старий, зсунув шапку на потилицю, потягся і зірвав ще одного персика.

Пташеня злякалося, піднялося вгору, відлетіло у найвіддаленіший куток виноградника та всілося на лозу. Величезні грона прозорих бурштинових ягід звисали з гілок. Однак соловейко не хотів зривати ягоди без дозволу. Він спустився на землю і почав розшукувати поміж корінням, чи не завалялася часом десь опала виноградина.

Під осінньою лозою лежала-таки одна ягідка. Тільки-но пташеня потяглося за нею, як почувся якийсь неймовірний гуркіт – це дідусь Радойко вдарив палицею у порожній бідон. Соловейко з переляку відскочив і полетів до гнізда. Він усівся біля хворої мами та розповів їй про свою невдачу.

– Не варто засмучуватися, – зітхнула мама і ніжно погладила синочка крилом по голівці. – Не переймайся, моє пташенятко, наступного разу принесеш. Коли дідусь Радой-

ко збере виноград, там нічого буде охороняти. Ти злітаєш туди, оглянеш кущі та знайдеш не помічену дідусем ягідку, що закотилася у кущі. Нічого, мій синку, – заспокоювала солов'їха пташеня, а очі її були переповнені сліз.

Засмучений соловейко полетів до лісу, всівся на гілку ліщини та тяжко зітхнув. Прикро, що він не зміг допомогти мамі! Йому хотілося розповісти комусь про своє горе. І він заспівав, та так жалібно, що розплакався білий камінь, який лежав неподалік. Великі кам'яні сльози закапали на пісок і мало не віддалили ногу мурашці, що саме пробігав мимо. Мурашка відскочив убік та здивовано поглянув на камінь.

– Чому ти плачеш? – запитав він.

– Соловейко мене розчулив. До того жалібно співає! Не можу стримати сліз.

Мурашка великими круглими очима подивився на пташеня і гукнув:

– Агов, співак! Розкажи, чим ти розчулив камінь?

Соловейко спустився, усівся перед мурахою та все-все розповів.

– Ти й справді так непокоїшся через одну ягоду? Чи не маєш іншого приводу для смутку?

– Ні, – відповів соловейко.

– Тоді лети до колодязя, що обріс мохом. Він стоїть біля виноградника дідуся Радойка. Там на стежинці знайдеш не одну, а навіть дві ягоди. Щодня після обіду дідусь Радойко ходить набирати воду. Вчора він ніс велике стигле гроно винограду, щоб охолодити його у криничній воді. Коли він повертався, дві найспіліші ягоди впали на землю. Я довго не міг відірвати від них погляду, все думав: «Ото б мені прикотити таку ягідку до мурашника!» Та де там! Я вже і так її штовхав, і сяк – усе даремно. Ягода важка, а у мене сил замало. Не зміг я її навіть із місця зрушити, скільки не намагався. Ти злітай туди, одну ягоду з'їси, а іншу віднеси своїй мамі.

Соловейко поспішив до колодязя, де дійсно знайшов на стежинці дві великі солодкі ягоди. Зрадів, замахав крильцями,

схопив одну, полетів до мурашника і поклав її біля самі-сінького входу. Потім злітав за іншою ягодою та відніс її хворій мамі.

Запитання та завдання до казки

- Як ви вважаєте, якби соловейко зірвав ягоду винограду без дозволу дідуся Радойка, чи вилікувала б вона його хвору матусю?
- Кому важче здобувати собі їжу: соловейку чи мурашці?
- Уявіть, що всі ягоди у дідусявому саду вирішили віддячити соловейкові за його чесність. Кожна з них подарувала йому якесь добре слово. Назвіть ці слова.
- Уявіть, що соловейко ще вирішив віддячити мурашці за його доброту і подарував би йому пісеньку. Про що б він заспівав?

Малюнок «Добрий виноград»

Роздайте дітям картки з назвами різних птахів, тварин чи комах. Діти повинні придумати та намалювати, як і чим ягоду винограду може стати у нагоді тим чи іншим лісовим мешканцям (наприклад: лисиця може зробити з них модні сережки; заєць зробить з їхньої м'якоті сік; білка з'їсть м'якоть, а кісточки посадить у землю, щоб із них виросла нова виноградна лоза; бджола приготує з них виноградну кашу та пригостить нею своїх подружок тощо).

Творче завдання «Добре серце»

Прочитайте дітям приказки: «Світ не без добрих людей», «Добрим серцем світ тримається».

Поділіть дітей на пари. Одна дитина у парі – соловейко, інша – Мурашка. Діти мають скласти невеличкі сценки-діалоги про те, як друзі допомагають одне одному або іншим лісовим мешканцям у скрутну хвилину.

Урок дванадцятий

ДРУЖБА

Гра «Школа Дружби»

Діти стають у коло. Всі вони – учні Школи Дружби. Роздайте дітям картки з малюнками різних тварин (або птахів, рибок, квітів, дерев та інших представників світу природи). Попередьте дітей: вони не повинні показувати одне одному свої картки. По черзі діти розповідають, що вони зроблять для того чи іншого представника світу природи, щоб стати його другом. Усі інші відгадують, про кого з представників світу природи йдеться.

Бесіда

Запитання та завдання для бесіди

- Як ви вважаєте, чи важко бути справжнім другом? Що необхідно для того, щоби бути справжнім другом?
- Як потрібно ставитися до людей, щоб у тебе з'явилися друзі? Розкажіть, як ви знайшли собі друзів.
- З якою людиною ви хотіли би подружитися? Чому?
- Чи були у вашому житті моменти, коли вам було нестерпно самотньо і ви думали, що вже нікому не потрібні, але пізніше переконувалися у протилежному?

Прочитайте дітям казку**ДІВЧИНКА І РОМАШКА***В. Сухомлинський*

Сонячним ранком маленька Дівчинка вийшла погратися на зеленій галявині. Раптом вона почула: хтось плаче... Прислухалася. Плач долинав з-під каменя, який лежав у кінці галявини. Нахилилась дівчинка до каменя та й питає:

– Хто там, під каменем, плаче?

– Це я, Ромашка, – почувся тихий, слабкий голос. – Звільни мене, Дівчинко, гнітить мене камінь.

Відкинула дівчинка камінь і побачила ніжну стеблинку Ромашки.

– Спасибі тобі, Дівчинко, – сказала Ромашка, зітхнувши на повні груди. – Ти звільнила мене з-під кам'яного гніту.

– Як же ти потрапила сюди, під камінь?

– Підманув мене камінь, – розповіла Ромашка. – Була я маленькою насінинкою. Восени шукала теплого куточка. Камінь дав мені притулок, обіцяв оберігати мене від холоду та спеки. А коли я захотіла побачити сонечко, він ледве не задавив мене. Я хочу бути твоєю, Дівчинко.

– Гаразд, будь моєю, – погодилася Дівчинка.

Подружилися Дівчинка та Ромашка. Щоранку Дівчинка приходила до Ромашки, і вони разом зустрічали сонечко.

– Як добре мені бути твоєю, дівчинко, – часто говорила ромашка.

– А коли б ти виросла у лісі або при дорозі? Якби ти була нічиєю?

– Я б померла від горя, – тихо сказала Ромашка. – Але я знаю, що нічиїх квітів не буває. Вони завжди чийсь. Ось той Маковий Дзвіночок товаришує із Сонечком. А ось та маленька квіточка Незабудка – подруга Весняного вітру. Ні, квітка не могла б жити нічиєю.

Запитання та завдання до казки

- Як ви вважаєте, чи бувають «нічії люди», «нічії звірі», «нічії дерева» та інше? Коли так трапляється?
- Як на вашу думку, чи можуть рослини або тварини дружити з людиною?
- Розкажіть про свою дружбу з якоюсь рослиною чи твариною.

Гра «3 ким дружать квіти»

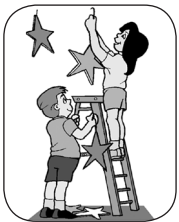
Діти стають у коло. Усі вони – різні «квіти». Вихователь по черзі запитує у кожної «квітки», що їй дарує друг-вітерець або друг-дощик, друг-сонечко, друг-людина, друг-дерево та ін. (наприклад: друг-вітерець дарує свіжість, танець, казку про вітер, ласку тощо).

За кожен відповідь діти отримують по балу. Найбільше друзів буде у тих «квітів», які наберуть найбільше балів.

Малюнок «Подруга-квітка»

З якою квіткою ви хотіли б потоваришувати? Чому? Намалюйте портрети своїх подружок-квіток.

Творче завдання «Казкові друзі»

Прочитайте дітям прислів'я та приказки: «Де дружно, там і хлібно», «Друга шукай, а знайдеш – тримай», «Дружба – найбільший скарб», «Людина без друга що їжа без солі». Попросіть дітей розповісти, що вони мають зробити для того, щоби подружитися з героями відомих дитячих казок (наприклад: «Щоб подружитися з трьома поросятами з однієї казки, потрібно допомогти їм збудувати дім»; «Щоб заприятелювати з Машею з казки «Маша та ведмеді», необхідно захищати її в лісі» та ін.).

Урок тринадцятий

ДРУЖЕЛЮБНІСТЬ

Гра «Кільце Дружелюбності»

Діти стають у коло, і кожен вибирає собі якусь професію. Педагог просить дітей уявити, що чарівне Кільце Дружелюбності допомагає людям різних професій. Потім він обходить усіх дітей і вкладає в руку одного з них Кільце Дружелюбності. Той, кому воно дісталось, розповідає, чим дружелюбність може зарадити людині обраної ним професії в її роботі (наприклад: «Дружелюбному лікареві хворі охоче розкажуть про свій біль та занепокоєння, і йому легше буде визначити необхідні їм ліки»; «Дружелюбному провідникові пасажири подарують багато посмішок і підтримуватимуть у його вагоні порядок та чистоту»; «Дружелюбному продавцеві покупці подарують приязні слова, і йому не доведеться витратити сили на суперечки з покупцями» тощо).

Потім, коли вже дитина розповіла про своє бачення тієї чи іншої професії, вона вкладає Кільце в руки свого товариша у колі, і гра триває далі.

Бесіда

Запитання та завдання для бесіди

- Як ви гадаєте, чи можна одночасно зробити одразу кілька добрих справ? Чи вдавалося вам коли-небудь досягти цього?

- Чи були у вашому житті моменти, коли ваша дружелюбність змогла пом'якшити чиюсь неприязнь?

Прочитайте дітям казку

КАЗКА ПРО СЛОНА, ПРО БАГАТТЯ ТА ПРО БІЛУ КАЧЕЧКУ

Д. Біссет

Жив собі на світі слон, дуже великий, зовсім негарний, але дуже добрий. Звали його Лоні.

Одного разу він пішов гуляти. Йшов, ішов та й прийшов до палаючого багаття.

Біля багаття грілася біла качечка, а поряд виблискував ставок. Її ставок. І високе полум'я багаття відбивалося у ньому, немов у дзеркалі.

Лоні зупинився, щоб помилуватися і вогнищем, і його відблиском на воді, і білою качечкою. Та тут насунулася хмаринка, і почав накрапати дощ. Багаття злякалося:

— Якщо дощ посилиться, я загину! — схлипнуло воно.

— О, чому ти плачеш? — запитала біла качечка, яку звали Міранда. — Дивися, аби саме себе слізьми не залило.

— Гаразд, — відповіло багаття.

— Не впадай у відчай, друже! — Сказав Лоні та дмухнув на вогнище.

Багаття розгорілося і повеселішало. Однак дощ лив усе сильніше, і тоді Лоні попросив білу качечку летіти пошвидше до хмаринки і сказати їй, якщо вона не припинить поливати дощем, він, Лоні, так дмухне, так дмухне, що розвіє її всю, так що від неї і щонайменшого сліду не залишиться!

Міранда полетіла до хмаринки та все переповіла їй, як наказав Лоні.

— О, вибач, будь ласка, — зніяковіла хмаринка. — Але річ у тім, що, коли я побачила тебе, подумала: «Качки понад усе на світі полюбляють хлюпатися у воді». І я полила тебе дощем. Більше не буду!

– Дякую, – сказала Міранда та й полетіла назад. А хмарка відлетіла в інший бік.

Не шкодуючи сил, Лоні дмухав і дмухав на вогнище, і багаття розгорілося ще яскравіше, ніж досі. Воно було дуже задоволене, але тепер уже Міранда засумувала.

– Що з тобою?! – запитав Лоні.

– Я... я... я... так люблю дощик, – зізналася Міранда. – всі качки люблять.

– Ну, цьому горю неважко зарадити, – відповів Лоні. Він опустил хобот у ставок, набрав побільше води та зросив качечку справжньою зливою.

Міранда залопотіла крилами і закричала від задоволення.

– Справжній дощ! Навіть краще, ніж дощ! – раділа вона.

Лоні знову опустил хобот у ставок, набрав побільше води та знову полив білу качечку зливою. А потім набрав побільше повітря і подув на багаття.

Та ось настав час повертатися слону додому. Лоні мовив: «До побачення!» і пішов. Міранда довго дивилася услід йому, і їй здавалося, що він стає все меншим та меншим.

Нарешті Лоні зовсім зник з очей. Тоді Міранда підкинула у вогонь гілочок, сховала голову під крило і заснула...

Запитання та завдання до казки

Усі діти уявляють себе добрими слоненятами. Кожен має придумати, кому, як і у чому він допоможе своїм довгим хоботом, і розповісти про це (наприклад: зайцю слоненя зросить город; білочці допоможе викупати її малюків; підсадить до гніздечка пташеня, що було випало з нього та ін.).

Творче завдання «Четверо друзів»

Поділіть дітей на групи по чотири чоловіки. У кожній групі одна дитина – Слоненя, друга – Качечка, третя – Багаття, четверта – Хмарка. Діти повинні скласти розповідь про те, як четверо друзів допомогли комусь у скрутну хвилину.

Малюнок «Добрі почуття»

Прочитайте дітям прислів'я: «Добрі почуття – сусіди любові», «Добро добром згадують». Попросіть дітей подумати та розповісти, які добрі почуття навчають людину любові (наприклад: щедрість, уміння пробачати, увага до людей тощо).

Роздайте дітям картки з назвами або малюнками різних мешканців лісу. Кожен повинен придумати і намалювати якусь добру справу, яку його лісовий мешканець зробить для своїх сусідів (наприклад: «Білочка почастиє смачним грибним супом»; «Бджола вилікує від застуди медом» тощо).

Урок чотирнадцятий

ГОСТИННІСТЬ

Гра «Гостинні квіти»

Поділіть дітей на дві рівні групи. Першій групі дітей роздайте картки з малюнками різних квітів. Друга група отримує картки з малюнками різних комах. Під музику «комахи» та «квіти» весело танцюють, кружляють. Несподівано музика обривається, всі діти завмирають. Потім педагог віддає групі «комахи» команду: «Збирається дощ (сонце сіло, шукайте місце для ночівлі; час обідати тощо)». За наказом «комахи» підлітають до «квітів» і беруть їх за руки. Попередьте дітей, що біля кожної «квітки» має бути по одній «комашці».

Потім кожна пара («квіточка» та «комаха») складає невеличку сценку-діалог. «Квітка» повинна сказати «комашці» кілька гостинних фраз (наприклад: «Добридень, я рада, що ти завітала саме до мене. Я сховаю тебе від дощу; нагодую солодким нектаром» тощо). «Комаха» повинна подякувати за гостинність і пояснити, чим їй подобається ця «квітка». Попередьте дітей, що вони можуть давати казкові пояснення (наприклад: метелику понад усе подобається лісова гвоздика, тому що з її нектару він робить для себе ароматні парфуми тощо).

Бесіда

Запитання та завдання для бесіди

- Чи подобається вам запрошувати у свій дім друзів і як ви їх зустрічаєте?
- До кого ви любите ходити на гостини? Чому?

- Перелічіть риси гостинної людини. Подумайте та розкажіть, які з них є у вас та у ваших близьких.

Прочитайте дітям казку

БДЖОЛА ТА ГАРБУЗОВА КВІТКА

В. Сухомлинський

Полетіла Бджола у поле за медом — далеко-далеко. А сонечко вже до заходу хилиться. Знайшла бджола велике гарбузове поле. У гарбуза квіти великі, пелюстки жовті, яскраві, мов сонце. Літала Бджола від однієї квітки до іншої, збирала мед. Підняла голівку, поглянула довкола та скрикнула по-бджолиному з переляку: сонечко зайшло, у небі зірочки мерехтять, у полі цвіркун співає.

— Що ж мені тепер робити? — розмірковувала вголос Бджола.

— Сідай під мої пелюстки, — запропонувала їй Гарбузова квітка. — Переночуєш, а вранці додому полетиш.

Сіла Бджола на солодкі тичинки, закрила її квітка пелюстками.

Спить Гарбузова Квітка. Спить Бджола. Спить поле. Увесь світ спить, тільки зірочки на небі мерехтять.

Ось і сонечко з'явилося з-за лісу. Гарбузова Квітка відкрила пелюстки. Прокинулася Бджола. Час додому летіти. Але у маленькому бджолиному серці щось затремтіло — сумне і тепле. Щось затримувало Бджолу біля Квітки. Вклонилася низенько Бджола Гарбузовій Квітці та мовила:

— Дякую тобі, Квітко, за гостинність.

Квітка зітхнула. Їй теж не хотілося розлучатися із Бджолою. Але сонце вже піднялося високо над обрієм, весело співав жайворонок у небі, літали метелики — починався день.

Бджола покружляла над Гарбузовою Квіткою та й полетіла додому, понесла мед діточкам.

Запитання та завдання до казки

- Як на вашу думку, чому Бджолі було важко розлучатися із Гарбузовою Квіткою?

- Якщо ви зустрічаєте добрих людей, чи важко вам розлучатися з ними?
- Придумайте кілька правил гостинності (наприклад: завжди зустрічати гостей із посмішкою, люб'язно пригощати, вигадувати для них цікаві заняття тощо).

Малюнок «Зустрічаємо гостей»

Прочитайте дітям прислів'я: «Хто людям дім відкриває, той без друзів не буває», «Чим хата багата, тим і гостям рада». Запропонуйте дітям заплющити очі та уявити, що погостювати до них прийшла людина (звір, пташка або комаха), яка їм дуже подобається. Діти повинні намалювати, як вони зустрічатимуть своїх гостей.

Творче завдання «Гостини у гарбуза»

Запропонуйте дітям уявити, що з гарбузової квітки виріс величезний солодкий гарбуз. Потім поділіть дітей на групи та роздайте їм картки з малюнками різних лісових мешканців. Діти придумують, як добрий гарбуз зустріне їхнього лісового мешканця, коли той завітає до нього на гостини, і якими стравами з гарбуза почастує.

Завдання кожній групі – придумати якомога більше гарбузових страв (наприклад: ведмедя гарбуз пригостить гарбузовими котлетами з медом; білочку – гарбузовим насінням; їжачка – гарбузовою кашею; лисицю – гарбузовим варенням тощо).

Домашнє завдання

Запросіть до себе у гості своїх друзів або родичів. Пам'ятаючи про правила гостинності, зустріньте їх, пригостіть, запропонуйте цікаві ігри.

Урок п'ятнадцятий

ЖЕРТОВНІСТЬ

Гра «Жертвне серце»

Попросіть дітей перерахувати, чим батьки жертвують заради них (наприклад, своїми силами, часом, справами, грошима тощо). Потім діти перераховують, чим вони жертвують для кожного члена своєї родини (часом, іграшками, справами тощо).

Після цього педагог ставить дітям будь-яке питання про жертвність, (наприклад: «За яких обставин ви повинні жертвувати своїм часом?»). Діти по черзі розповідають про те, для кого та коли вони жертвують своїм часом, наприклад:

- у мене захворіла бабуся, і мені потрібно посидіти з нею;
- батьки попросили мене допомогти їм у саду та на городі;
- мама попросила мене сходити до магазину.

Кожний, хто розповів про якусь ситуацію, нагороджується сердечком жертвності, вирізаним із картону. Потім педагог ставить наступне запитання про жертвність. Перемагає той, хто отримає найбільше сердечок жертвності.

Бесіда

Запитання та завдання для бесіди

- Пригадайте особливо дорогу для вас річ і поміркуйте, коли та за яких обставин ви могли б пожертвувати нею для когось.
- Якщо б у вас запитали, як навчитися забувати про себе заради інших, що б ви відповіли?

Прочитайте дітям казку**СНІГ І КИСЛИЧКА***Е. Шум*

Восени рано вдарили морози, застудили землю, закували у міцну зеленкувату кригу озера та ріки. А снігу все не було та не було, – і його чекали скрізь із нетерпінням, і згадували про нього щодня.

– Ой, як же потрібен сніг! – говорили люди. – З погодою коїться щось неймовірне.

На оголених полях і луках плакали під вітром трави:

– Мерзнемо! Мерзнемо!

Високі дерева сердито поскрипували у лісі:

– Босі ног-г-ги м-м-мерз-з-знуть! Х-холод-д-дно!

Невдоволено буркотіли тетері:

– Спати ніде, спати ніде!

І, посапуючи, бродив-тинявся по лісу злючий ведмідь, якому не хотілося лягати у барліг, не покритий снігом.

Нарешті випав на землю Сніг – такий чистий, такий білий, що навколо посвітлішало та стало ніби просторіше. Люди повеселішали, – вони прижмурювалися від яскравого світла, посміхалися, а хлопчики гралися у сніжки та каталися на лижах. На полях уже не мерзла озимина – тепер їй було тепло та затишно під сніговим покривом.

– Дякуємо тобі, Снігу! – говорили Кульбабки, що росли на луках, Манжетки з лісових галявин, мандрівники Подорожники, Суниці, Маргаритки. У всіх у них зелене листя відігрілося під снігом і вже більше не тремтіло від вітру та холоду.

Усі раділи снігу та всі дякували йому, проте він мовчав. І не тому, що не вмів говорити, і не тому, що сказати було нічого, – зовсім з іншої причини...

...Сніг народився високо-високо над землею, у сяючій порожнечі, де свищуть лише вітри-невидимки та пливуть розхристані сиві хмаринки. Він довго летів до землі, й вітри несли його над полями та лісами.

– Відпустіть мене на землю! – якось попросив Сніг. – Там, напевне, на мене чекають...

– Мовчи-и-и! – засвистіли Вітри. – Запам'ятай: тобі не можна розмовляти! На землі ти повинен лежати й мовчати, ніби ти мертви-и-ий!

– Але навіщо мені мовчати мов мертвому?

– Для того, щоб довше прожи-и-ити! – відповіли Вітри. – У словах, які лунають там, на землі, приховані страшні хворо-о-оби. Слова можуть заразити тебе жа-а-алістю і добротою, ні-і-іжністю і любов'ю... Остерігайся цього, як вогню-ю-ю! Хто багато відчува-а-ає, той швидко ги-и-ине. А щоб прожити довго, потрібно нічого не відчува-а-ати, ні про що не ду-у-умати, нічого не говори-и-ити, нічого не слу-у-ухати і зовсім не ру-у-ухатися, ніби ти мертви-и-ий!

– А якщо я все-таки заговорю? – запитав Сніг.

– Ти заги-и-инеш! – відповіли Вітри. – Варто тобі заговорити хоча б раз – і від тебе не зали-и-ишиться й полови-и-ини. Варто заговорити вдру-у-уге – і від тебе не зали-и-ишиться й восьму-у-ушки. А коли заговориш утре-е-ете – від тебе нічо-о-ого не зали-и-ишиться!

...І сніг запам'ятав застереження Вітрів. Іноді йому хотілося відповісти комусь, поговорити від нудьги, але він вчасно опановував себе та продовжував мовчати.

Протягом тривалої зими Сніг звик до трав і дерев, до звірів і птахів і, хоча не розмовляв із ними, все одно дізнався про них багато цікавого. І чим більше знайомився Сніг із лісовими мешканцями, тим сильніше хотілося йому подружитися з ними.

Важко жилося взимку звірям та птахам: багато їх голодувало, мерзло; у лютому навіть дерева не витримували – тріщали від морозів. І Сніг намагався закутати краще їхнє коріння, сховати під своєю шубою птахів та звірів. І коли Сніг думав про них, він відчував, що теплішає і робиться м'якшим.

Одного разу пролетів над лісом холодний північний Вітер, торкнувся Снігу невидимою рукою та закричав:

— Бережи-и-ися! Ти починаєш та-а-анути!..

Вітер прогнав із неба розтріпані хмарки; викотився місяць із вухами, і вночі підморозило так, що Сніг покритися твердим настом. Уранці Сніг відчув, ніби щось живе б'ється під його шубою. «Це ж Тетері! — злякався за них Сніг. — Як зазвичай, вони забралися до своїх спалень, а тепер не можуть вилізти та колотяться об льодяний покрив...» І шкода йому стало бідних Тетерят.

Потім він почув чийсь жалібні стогони та помітив, як через галявину, кульгаючи, бредуть дикі кози. Крижана кірка різала їм ноги, і їхні сліди були побризкані чимось червоним. І коли така червона крапля падала на Сніг, то пропалювала його майже наскрізь, і йому теж ставало боляче.

Над лісом з'явилося сонце, і тоді Сніг закректав, захрустів, збираючись вигукнути. Але від тривалого мовчання голос у нього зник. Сніг зумів лише прошепотіти хрипко:

— Сонечку, допоможи!..

І тоді Сонце піднялося вище, розігріло наст, розтопило його — і побігли з пригірків струмки. А Сніг.. Він і отямитися не встиг, як наполовину зник. Тільки у густому бору, низинах та ярах залишилася лежати дір'ява снігова шуба.

Варто було сонцю піднятися вище та пригріти землю, як усе довкола змінилося. На полях зазеленіли хліба, над чорним минулорічним листям з'явилися першоцвіти, рожеві хохлатки; поруч зі снігом розпустилися перші проліски. Весь день дзвеніли у лісі Синиці, виспівували Чижі.

І Снігу теж стало радісно, що всі звірі та птахи вже забули про люту зиму, що розцвітають перші квіти, зеленіє травичка, а на деревах розпускаються бруньки. Сніг подивився довкола та невимушено промовив:

— Які ви всі гарні!.. І як добре, що ви живі-здорові!

І, сказавши це, відчув, що плаче. Плакав він не з горя, а з радості та щастя і тому не стримував сліз — і знову задзюрчали струмки, і Сніг не помітив, що майже увесь станув. Уцілів лише маленький горбатий замет під лапами низької

ялинка, що росла на краю обриву. Тепер Сніг вирішив, що вже більше не зронить ані слова. Кому хочеться померти з власної волі та ще навесні, коли скрізь на землі свято?! Окрім того, Снігу було шкода розлучатися зі своїми друзями. Адже він так старанно допомагав їм узимку, так турбувався про них!

І тепер він хотів побачити, як птахи зів'ють гнізда та вигодують пташенят, як дерева зодягнуться листям, а трави відцвітуть та дадуть насіння...

Якось уночі він почув біля себе шурхіт. А наступного дня Сніг помітив, що із землі проклюнулися якісь слабенькі, тоненькі пагінці. Це поруч із ним виросла маленька Кисличка – напевне, найскромніша та найнепримітніша травинка у всьому лісі. У неї було по три листочки на кожній стеблинці, а самі ж стеблинки були майже непомітні, мов павутинки.

Кого могла привабити ця квітка, кого зупинити, кому впасти в око? Кисличка ніби й не думала про це. Їй, як і всім мешканцям лісу: і величезним деревам, і кущам, і густим запашним травам – теж хотілося радіти весні, цвісти, а потім розкидати довкола насіння, щоб наступного року на світ виглянули нові молоденькі кислички...

І снігу дуже сподобалася ця маленька травичка – хоча й слабенька, але наполеглива, хоча й бідна, але все-таки весела. Сніг нетерпляче чекав, коли у Кислички розпустяться маленькі квіточки та навколо них зберуться, затанцюють метушливі мухи та ласуни жуки. Однак йому не довелося цього побачити. Одного разу Кисличка попросила його ледве чутним голосом:

– Пити... пити...

І Сніг побачив, що листячко у неї опущене до землі, стеблина гнеться, а квітка ось-ось зронить пелюстки. Земля під ялинкою була надто суха: сюди не потрапляли краплі дощу, а балакучі струмки бігли далеко унизу, по дну яру. І Кисличка почала чахнути від спраги.

Сніг хотів було гукнути їй, підбадьорити, але відразу згадав, що якщо заговорить, то помре. Йому стало моторошно, він похолов і навіть не глянув на Кисличку. А вона, як і раніше, ледве чутно благала:

– Пити... пити...

Сніг знав, що ніхто не прийде, щоб напоїти Кисличку. Та її просто не почути: вгорі шумить ялинка важким віттям, виграє під вітрами листя беріз, свистять, перегукуючись одна з одною невтомні пташки... Тільки він, Сніг, може допомогти цій крихітній травичці – і то якщо пожертвує своїм життям.

А йому страшно було помирати. Він намагався не чути голосу Кислички, не думати про неї. «Треба вдавати, ніби я мертвий...» – переконував себе Сніг.

– Пити... пити... – просила Кисличка.

«Треба лежати як мертвий», – повторював про себе Сніг, та раптом йому спало на думку: «Але для чого тоді жити на світі, якщо я буду схожий на мертвого?» І він подумав про своїх друзів у лісі: ось дика Коза піклується про козенят; ось сіренька Тетерка кидається під ноги мисливцю, відволікаючи його увагу від пташенят; ось навіть крихітна Кисличка, розквітаючи у затінку під ялинкою, турбується про насіння. І дерева, і трави, і птахи зі звірями – всі живуть як живі: люблячи та непокоючись, хвилюючись та радіючи...

«І я теж полюбив Кисличку, – думав Сніг, – і я хвилююся за неї, непокоюся, і якщо вона загине, то хіба потрібне буде мені довге марне життя. Задля чого житиму мов мертвий один у всьому лісі?» І йому стало легше від цих думок, і він більше не боявся за себе.

«Ні, – думав він, – я так не хочу. Хай краще моя смерть перетвориться на життя!»

– Не плач, Кисличко! – сказав Сніг дзвінко. – Я тобі допоможу. Шкода тільки, що я не побачу твоїх квітів і твоїх ді...

Сніг хотів сказати «твоїх діток», але поперхнувся, булькнув і замовк. Та чи багато треба часу, щоб розтанув невеличкий замет?

На тому місці, де лежав Сніг, розлилася чиста вода, напоїла суху землю – і Кисличка швидко підняла листя та знову захитала квіткою.

Отже, Сніг помер?

Можливо – так, а може – й ні.

Сніг розтанув, перетворився на воду. Вона напоїла трави та дерева, пішла під землю, продзвеніла струмками, руслами рік потекла до моря. А потім летючим туманом піднялася у повітря, зібралася у білі та сиві хмари.

І високо-високо вгорі, у холодній сяючій порожнечі, знову народився із води Сніг, щоб у призначений час випасти на землю та вкрити її від морозів.

І знову з ним станеться подібний випадок, і повториться безкінечну кількість разів, тому що завжди буде на землі доброта, краса та любов, – а якщо вони є, ніхто не відповість, де закінчується смерть і починається життя.

Запитання та завдання до казки

- Яким був Сніг із казки? Як він до всіх ставився? Що понад усе йому подобалося у Кисличці?
- Як, на вашу думку, житиме людина, яка не захоче нічого навчатися?
- Що Кисличка розповість про добрий Сніг своїм діткам?
- Як би ви вчинили на місці доброго Снігу?
- Як ви вважаєте, чому добрий Сніг не побоявся зникнути?
- Уявіть, що наступного року Сніг та Кисличка знову зустрінуться. Про що вони розкажуть одне одному?
- Розкажіть про снігові будиночки та теплички, які добрий Сніг спорудив для різних трав та рослин, намалюйте їх.
- Перелічіть усіх, із ким дружить Сніг, а потім розкажіть, що Сніг подарує своїм друзям (наприклад: дітям сніг подарує катання на санчатах, лижах, снігову бабу, бадьорий настрій тощо).

Гра «Рятуємо друзів»

Поділіть дітей на групи. У кожній із них по троє друзів: лісова рослина, пташка та звір. Потім діти складають казку про те, чим друзі жертвували одне для одного під час зимової холоднечі. Спершу кожен придумує, чим він жертвував для інших, а потім з усіх добрих справ складається спільна казка.

Малюнок «Паличка-виручалочка»

Прочитайте дітям прислів'я «Сам помирай, а товариша виручай». Попросіть дітей уявити, що добра чаклунка подарувала їм паличку-виручалочку. Діти малюють, як за допомогою цієї палички вони виручили з біди свого найкращого друга.

Домашнє завдання

Протягом тижня відстежуйте, чим жертвують для вас батьки. Намалюйте свої спостереження. Із дитячих малюнків формується виставка.

Урок шістнадцятий

ТУРБОТЛИВІСТЬ

Гра «Турботливий господар»

Поділіть дітей на групи. Усі діти – турботливі господарі. Вони повинні подумати та розповісти, як потрібно дбати про свої речі, одяг, книжки тощо, щоб вони прослужили якомога довше.

Потім педагог показує дітям картку з малюнком якогось предмета (наприклад: столу, книжки, іграшки, одягу тощо). Кожна група по черзі розповідає, як вона дбатиме про цей предмет. Група, яка складе найкращу розповідь про те, як доглядатиме за тим чи іншим предметом, отримує картку із зображенням цього предмета.

Найтурботливіші ті господарі, які до кінця гри наберуть більше карток.

Попросіть дітей протягом тижня ставитися турботливо до тих предметів, малюнки яких вони отримали за результатами гри.

Бесіда

Запитання та завдання для бесіди

- Якщо людина дбає тільки про себе, чи зможе вона стати справді щасливою?
- Що станеться, якщо батьки (діти, вчителі, друзі та ін.) дбатимуть тільки про себе?
- Чи були у вашому житті випадки, коли ви забували турбуватися про своїх близьких? До чого це призвело?

Прочитайте дітям казку

ВОВЧА ЯГОДА

А. Нейолова

Пішли якось маленькі Петрик та його сестричка Тетянка до лісу збирати хмиз. Босоніж, із кошиками за плечима, вони швидко йшли то по м'якому моху, то кам'янистою дорогою, обходячи чагарники, що траплялися на їхньому шляху. Все, що могло знадобитися для опалювання: суха соснова чи ялинова гілка, шишка, що впала з дерева, – діти підбирали та клали до кошиків.

Був початок осені. Деревя ще стояли у своєму зеленому вбранні: де-не-де майоріли у траві дзвіночки та золотаво-жовті кульбабки; по кущах і деревах вистрибували та щебетали пташки. Діти йшли, ні на що не звертаючи уваги, і тільки коли їм зустрічалися низенькі світло-зелені кущики ожини чи яскраво-червона малина, вони на хвилину зупинялися, щоб поласувати соковитими ягодами.

Усе глибше та глибше заходили діти у ліс. Там було більше хмизу, ніж на узліссі, куди частіше заглядали бідняки і підбирали все, що можна взяти.

Збираючи лозинку до лозинки, гілочку до гілочки, діти непомітно назбирали повні кошики. Тепер вони вирішили перепочити та поснідати. Знявши кошики, вони поставили їх на землю, а самі всілися поруч під липкою, дістали з кишень хліб та припали до нього з апетитом.

Побачивши, з якою жадібністю Петрик їсть хліб, Тетянка подумала: «Дивись, як зголоднів бідолаха!», відламала половину свого шматка і віддала брату. Той із задоволенням усе з'їв, та ще й крихти підібрав.

Поки діти снідали, сонце все більше і більше ховалося за дерева, кучеряві верхів'я яких красиво вирізнялися на золотавому фоні неба. Лісом пробіг легкий вітерець, напоєний духмяним ароматом хвої, трав та коріння.

Петрик підвівся зі свого місця і почав шукати ягоди та гриби. «Таню, Таню! – раптом вигукнув він радісно. – Йди-но сюди, дивись, яку я красу знайшов!»

Підбігла Тетянка до брата і побачила гарний кущик, на верхній гілці якого висіла блискуча темно-червона ягода. Такої красивої ягоди діти ще ніколи не бачили. Нахилився Петрик до кущика та зірвав ягоду, щоб посмакувати нею. Тетянці теж хотілося скуштувати ягоду, і вона благально поглянула на брата. Поглянув Петрик на сестру, не став їсти ягоду та сказав: «Не їстиму я один, дам і тобі, мила Таню, покуштувати. Адже ти теж поділилася зі мною своїм хлібом».

Тримає Петрик у руках гілочку з червоною ягодою, милується нею та ніяк не наважується її покуштувати.

– А знаєш, Таню, – говорить він раптом сестрі, – давай краще віднесемо ягоду матусі. Адже ми з тобою ласували і малиною, і ожиною, а мама, крім сухого хліба, мабуть, нічого не їла. От вона зрадіє, коли ми принесемо їй смачну ягоду!

– Ти добре придумав, – похвалила сестра. – Біжімо швидше додому, стає прохолодно – далеко ми зайшли сьогодні у ліс.

Діти прив'язали за спини кошики та вирушили додому. Заблукати вони не боялися: дорога, якою вони йшли, спускалася прямо у долину, де, оповите біліючим вечірнім туманом, серед широких полів та луків виднілося їхнє рідне село. Петрик обережно ніс гілку з ягодою, а Тетянка збирала квіти, що траплялися дорогою: їй хотілося принести мамі маленького букетика.

Нарешті вони підійшли настільки близько до села, що могли розгледіти свій будиночок. Біля дверей на кам'яній лавці сиділа мати і дивилася на дорогу, звідки могли з'явитися діти. Ось із темної хащі лісу виступили знайомі фігурки та чітко вирізнилися на світло-зеленому фоні луків.

– Мамо, мамо! – весело закричав хлопчик, підбігаючи до хатинки. – Поглянь-но, що ми знайшли у лісі. Я вперше

у житті бачу таку красиву ягоду. Це ми тобі принесли. Бери, пригощайся!

Узяла мама ягоду і з жахом запитала: «Ви, часом, не їли ці ягоди?»

— Ні, мамо, ми тільки одну знайшли та й ту принесли тобі!

— Сам Бог порятував вас, діти! — вигукнула мати. — Ягода, якою ви так захоплюєтеся, зветься вовчою ягодою. Вона дуже отруйна. Хто її з'їсть — неодмінно помре.

Із цими словами жінка кинула ягоду на землю та розтоптала її.

Петрик стояв, опустивши голову, і мало не плакав: бідолашний хлопчик був украй засмучений тим, що йому не вдалося зробити мамі приємне. Отак, коли б не дослухався він свого доброго серця, напевне, поділився б він із сестрою ягодою та й згубив би і себе, і її.

Запитання та завдання до казки

- Якими були ці діти? Що їх врятувало від смерті?
- Уявіть, що добра чарівниця, розгледівши доброту дітей, перетворила вовчу ягоду на чарівну. Як чарівна ягода допоможе дітям?

Творче завдання «Турботливий світ»

Поділіть дітей на дві групи. Дітям однієї групи роздайте картки з малюнками грибів, ягід, квітів, рослин та дерев. Інша група гратиме роль людей.

Потім діти першої групи від імені тих, хто зображений на картках, розповідають, як саме вони турбуються про людей (наприклад: «Я, берізка, напуваю людину смачним березовим соком»; «Я, ромашка, лікую людину цілющим відваром своїх квітів»; «Я, білий гриб, годую людину смачним грибним супом» тощо).

А діти другої групи повинні розповісти, як вони дбають про лісових мешканців, яких презентували діти першої групи (наприклад: саджають ліс, охороняють рідкісні рослини, підгодовують звірів та птахів тощо).

Малюнок «Дбаємо про батьків»

Прочитайте дітям приказки: «Шануй батька й неньку, то й буде тобі скрізь гладенько», «Усе купиш, лише тата й мами – ні».

Попросіть дітей розповісти, як потрібно дбати про батьків за різних обставин, наприклад:

- мама прийшла з роботи стомлена;
- у мами вечорами безліч справ по господарству;
- тато недобре себе почуває;
- у тата неприємності по роботі;
- тато і мама посварилися.

(Наприклад: коли тато прийде з роботи, потрібно посміхнутися йому і допомогти роздягтися. Потім необхідно допомогти мамі приготувати вечерю та накрити на стіл.)

Попросіть дітей подумати і намалювати, як вони дбатимуть про своїх батьків, коли повернуться додому.

Домашнє завдання

Попросіть дітей виконувати вдома те, що вони придумали та намалювали.

Урок сімнадцятий

ЄДНІСТЬ

Гра «Диво Єдності»

Дітей поділяють на групи та дають картки із зображенням різних предметів. Кожна група має подумати, люди яких професій спільно працювали, щоб виготовити цей предмет. Потім діти розподіляють між собою ці професії та розповідають, що вони зробили для виготовлення цих речей (наприклад: щоб виготовити скрипку, лісник зрубав дерево, тесля виготовив із нього дошки, майстер із них зробив корпус скрипки тощо).

Бесіда

Запитання та завдання для бесіди

- Якби хтось розповів вам неприємні речі про вашого друга, як би ви вчинили?
- Наведіть приклади зі свого життя, коли ви не могли самотійно впоратися із якимось дорученням.

Прочитайте дітям казку

КОРОВИ НАРІЗНО – ТИГРУ РАДІСТЬ

Бірманська казка

У давні часи неподалік від лісу паслася череда корів. Трималися вони завжди разом, жодна від стада не відходи-

ла. А у лісі жив тигр, і був він дуже хитрим та підступним. Давно вже хотілося йому задрати якусь корову, але череда була ніби кам'яна скеля – спробуй-но викрасти хоча б одну! Тоді тигр вирішив якось роз'єднати череду, посварити корів. Ось одного разу підібрався він до однієї корови і почав їй нашіптувати:

– Слухай-но, круторога! А знаєш, що он та, із загнутими рогами та впалими боками, замислила забити тебе?!

Потім він підповз до іншої корови:

– Агов, довгохвоста! Ти, я бачу, пасешся, ніби нічого не сталося. Чи не бачиш, як бундючиться он та корова, з прямими рогами? Вона ж забити тебе збирається!

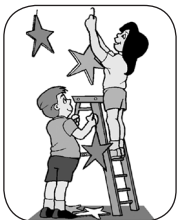
Повірили корови хитрому тигру, стали з підозрою придивлятися одна до одної та невдовзі пересварилися через якусь дрібничку. Вони вже не трималися разом, як раніше, – нарізно траву щипали, нарізно на водопій ходили.

Пересварив тигр усіх корів, і тепер йому нічого не варто було роздерти їх одна за одною: і круторогу, і довгохвосту, і плямисту, і ту, що із впалими боками. Так і з'їв усю череду.

Відтоді люди говорять: «Корови нарізно – тигру радість».

Запитання та завдання до казки

- Чи були у вашому житті випадки, коли після сварки з вашими близькими чи друзями з вами траплялися неприємності? Як ви гадаєте, чому так стається?
- Придумайте і розкажіть, як тигру потоваришувати з коровами та стати їхнім захисником.

Творче завдання «Якщо бракує єдності»

Попросіть дітей розповісти, що може статися із родиною, у якій немає єдності, у таких ситуаціях:

- хтось у родині тяжко захворів;

- у будинку необхідно робити ремонт;
- у родині немає грошей;
- діти не слухаються дорослих;
- у родині з'явилася домашня тваринка.

Потім попросіть дітей уявити, що на землі з'явилося чарівне Джерело Єдності. Діти повинні розповісти, як вода із цього Джерела допоможе вирішити ці та інші нелегкі проблеми.

Прочитайте дітям казку

ВОЛОДАРІ ЛІСУ

За мотивами фольклору американських індіанців

Це було давно. Це було тоді, коли гори були ще молодими та зовсім маленькими. Амазонка тоді була теж юною та маленькою, як струмочок.

У ті часи ліс покривав усю землю.

У лісі жили різні звірі. Великі та маленькі. Злі та добрі. Великі та сильні ображали слабких. А слабкі не сміли заперечувати. Вони боялися.

Одного разу великі та злі звірі сказали так:

— Ми — володарі лісу. Ви зобов'язані нам підкоритися. Нам набридло полювати. Ми стомилися. Віднині усі звірі, яких ми побажаємо з'їсти, мають самі прийти до нас. Добровільно. По одній звірині для кожної страви. Такий наш наказ!

Хто це сказав?

Пума це сказала, і крокодил кайман теж сказав, і великий удав боа, і гримуча змія.

Маленькі звірі стали вкрай нещасними. Такими нещасними, що навіть забули про страх.

Вони сказали:

— Злі великі звірі проголосили себе володарями лісу. За яким правом? Вони змушують нас добровільно йти на смерть. Це несправедливо.

Так говорили заєць, ігуана, мавпа, броненосець і тапір. Він хоча й великий, але дуже добрий та сором'язливий.

Великі звірі сказали:

– Досить сперечатися. Ви маєте підкоритися. Правильно це чи ні, але так буде. Ми володарі лісу, тому що ми сильніші. Ось і все.

Маленькі та добрі звірі сказали:

– Потрібно зашкодити жорстоким великим звірам стати володарями лісу. Необхідно щось зробити...

Однак вони не знали, що саме робити.

Кажан дуже розумний. Він сказав так:

– Якщо хтось із нас стане сильнішим за цих великих та злих звірів, він буде володарем лісу. І він нас не кривдитиме.

Усі зраділи.

– Слушна думка. Тапір більший за нас усіх. Він піде боротися з великими та злими звірами. І він їх поборе. Він стане володарем лісу. Ось тоді ми житимемо спокійно.

Тапір, великий і товстий, але вкрай сором'язливий, сказав:

– Я не зумію. Вони мене з'їдять. Я боюся.

Мудрий кажан сказав:

– Не варто вибирати найбільшого. Необхідно вибрати найсміливішого. Хто тут хоробрий? Хто хоче змірятися силами з великими злими звірами?

Броненосець сказав:

– Не я.

Так сказали і всі інші маленькі звірі.

І тоді прийшов мураха.

Він сказав так:

– Я хочу помірятися силами з великими злими звірами. Я не боюся.

Усі почали сміятися – такий крихітний мураха!

Мураха сказав:

– Не смійтеся. Звичайно, я один нічого не можу вдіяти з цими великими та злими звірами. Але скопом мурашня може їх здолати. Я не боюся.

Мураха попрямував до великих злих звірів.

Він сказав їм:

– Ви гадаєте, що ви – володарі лісу. Ви думаєте, що ви найсильніші. Але це – неправда! Мурашиний народ сильніший за вас.

Великі звірі підняли його на глум:

– Та він зовсім крихітний, цей мурашка!

Мураха сказав:

– Нічого насміхатися. Давайте краще поміряємося силами. Ось ти, каймане, покажи свою силу!

Кайман лежав на березі струмка. Це струмок ріки Амазонки, але цього ніхто ще не знав. Кайман миттю перекусив дерево, і воно впало.

Кайман сказав:

– Ось яка у мене сила. Нехай мураха покаже свою.

Мураха сказав:

– Зараз покажу.

Він покликав своїх товаришів. Зібралися всі мурахи. Весь мурашиний народ. Їх була сила-силенна. Вони накинулися на дерева. Кожний мурашка відгриз лише крихітний шматочок, не більший за пилінку. Але ж мурах було багато. Вони підгризли всі дерева, і всі дерева впали. Десять дерев, потім сто, потім тисяча... У лісі утворилася величезна просіка.

Мураха сказав:

– Мурашиний народ сильніший за каймана. Нумо, боа, покажи тепер ти свою силу!

Боа у цей час висів на ліані, обвившись навколо неї. Ліана була велика і товста. Боа стиснув її своїми потужними кільцями, і вона хруснула. Боа розтрощив її на маленькі трісочки. Потім сказав:

– Бачили мою силу? Нехай мураха зробить так само.

Мураха відповів:

– Будь ласка, зараз.

Мураха подав знак своїм товаришам. Ті кинулися на дерева, щойно ними повалені. Кожний мураха взяв тільки

крихітний шматочок дерева, не більший за пилінку. На просіці утворилося рівне порожнє місце. Ніколи не було у лісі такого порожнього місця. Мураха сказав:

– Мурашиний народ сильніший за удава боа. Тепер твоя черга, пумо.

Пума ніжилася на моху. Вона підняла свою могутню лапу. Вона вдарила по землі цією своєю могутньою лапою. Одним ударом пума вирила глибоку яму в землі. Пума сказала:

– Я показала вам свою силу. Що тепер робитиме мураха?

Мураха сказав:

– Зараз побачите.

Мураха подав знак своїм товаришам. За мить кожний мураха взяв землі трішки-трішки, не більше крихітки. Невдовзі утворилася глибока яма. Ями такої глибини ще ніколи не було. Мураха сказав:

– Мурашиний народ сильніший, ніж пума. Мурашиний народ сильніший за усіх диких звірів. Він – по праву володар лісу.

Великі звірі люті, але ще й боягузи. Вони злякалися та сказали:

– Мурашиний народ – володар лісу. Який наказ хочеш дати своїм покірним рабам, мурашиний народе?

Мурахи сказали:

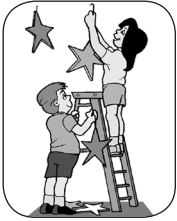
– Залиште у спокої маленьких беззахисних звірів. А щодо всього іншого – живіть як хочете.

І мурахи пішли у своїх справах.

Запитання та завдання до казки

- Як ви вважаєте, у чому була сила мурах?
- Як зміниться життя різних мешканців лісу, коли його володарями стануть мурахи? Які нові лісові закони вони ухвалять?
- Спробуйте спочатку зробити що-небудь за допомогою тільки одного пальця; потім зробіть те ж саме, вико-

ривуючи усі пальці. У якому випадку вам було легше працювати?

Творче завдання «Мурахи-помічники»

Поділіть дітей на пари. Одна дитина у парі – Мураха, інша – якийсь інший мешканець лісу.

Кожна пара має вигадати казкову ситуацію, у якій друзі допомагають одне одному (наприклад: білці Мураха допоміг знайти великий гриб; ведмедю – збудувати новий барліг; зайчисі – знайти синочка тощо).

Малюнок «Працюємо разом»

Прочитайте дітям прислів'я: «Бджола мала, але й вона працює», «Маленька праця краща за велике неробство», «Роботящі руки гори вернуть». Поділіть дітей на групи та роздайте їм по великому аркушу ватману. Кожна група малює, як спільно люди будують дім, саджають дерева, збирають урожай, водять кораблі тощо.

Урок вісімнадцятий

КРАСА ДУШІ

Гра «Красиві руки та очі»

З'ясуйте з дітьми, якими мають бути очі людини, щоб їх можна було назвати красивими, і що вони повинні вміти бачити. Потім педагог показує дітям картки з малюнками різних предметів чи тварин. Кожна дитина повинна розповісти про все красиве, що є в тих чи інших предметах або тваринах. Той, хто перелічить найбільше ознак красивого, отримає картку. Найкрасивіші очі у того, хто набере найбільше карток.

Обговоріть із дітьми, якими мають бути руки людини, щоб їх можна було назвати красивими, і що вони повинні вміти робити. Знову покажіть дітям картки з малюнками різних предметів чи тварин. Кожен має розповісти про все красиве, що його руки можуть зробити для того чи іншого предмета або тварини. Той, хто перелічив найбільше красивих ознак, отримує картку. Найкрасивіші руки у того, хто набере більше за всіх карток.

Бесіда

Запитання та завдання для бесіди

- Якщо б вас запитали, як навчитися бачити красу, яку пораду б ви дали?
- Уявіть, що ви випили кілька крапель із чарівного Джерела Краси. Розкажіть про якийсь гарний вчинок, який ви зробите.

Прочитайте дітям казку

КВІТКА КАКТУСА

М. Скребцова

Одного ранку в жаркій пустелі, де ранок і день однаково спекотні, народилася квітка.

Це був кактус. Він став десятою дитиною у великій родині. Усі діти у цій родині отримували залізне виховання. Їм виділялася лише крапелька вологи на тиждень. Таке виховання давало свої плоди. Кактуси виростили витривалими та мовчазними. Вони вміли терпіти, не ставлячи зайвих питань.

Десяте дитя було іншим. Воно ставило запитання. Спершу своїй матері та братам, а потім, так і не дочекавшись їхньої відповіді, всім, кого бачило довкола. «Цікаво, а чи можна потонути у пісках? — замислювався кактус. — А небо — це теж пісок?.. Тоді чому воно іншого кольору? Чому воно так рідко плаче, адже його сльози дають нам стільки свіжості?!»

Його мати сердилася та бурчала: «Ти запитуєш надто багато... для кактуса. Ти мусиш мовчати і терпіти, як усі ми!»

Проте кактус не хотів терпіти. Нестерпна холодність, якою віяло від його гордовито мовчазних, таких невразливих побратимів, виснажувала і спалювала його серце. І він розмовляв із сонцем та пісками, вітром та довгоочікуваним дощем, а вночі — з далекими зірками. Всі вони співали йому своїх пісень про земні та небесні світи, про життя інших...

«Інші!.. Якби побачити їх!..» — мріяв кактус. Піски розповіли йому про людей. Про людей вони знали безкінечно багато! Це були захоплюючі розповіді: веселі та сумні, тривожні й навіть лякаючі.

«Люди!.. Які вони на вигляд? Хоча б доторкнутися до них голками», — зітхав мрійник.

«Ха-ха-ха! — сміялися зірки. — Люди не люблять колючих. Вони втікають від того, хто робить їм боляче... Їм необхідно світити, тоді вони теж світяться та залишаються з тобою... назавжди». Так говорили зірки.

«Піски розповідають, що люди знають усе на світі. Вони не мовчать, як ми...» – розмірковував кактус.

«Так, вони не мовчать... Якщо зацікавив їхній язик, то говорять їхні очі, серце та душа», – говорили кактусу зірки.

«Душа?! Що це? Чи є вона у нас, кактусів?!» – запитував кактус.

...І ось одного разу сталося диво. Кактус побачив людей і навіть розпізнав їхні слова: «Яке ж це створіння, пустеля! Суворе царство одноманітності та німоти! Вона вітається лише колючками рослин, якщо це взагалі можна оцінити як вітання. Хіба можна порівняти запашні квіти луків із цими потворами...»

Кактус зрозумів, що говорять про нього. Він уперше дізнався, що негарний та потворний. Йому хотілося плакати. І на ньому справді виступили краплі сліз, які просочилися крізь густі голки.

«Поглянь-но, плачучий кактус! – помітив один чоловік та доторкнувся до нього. – Його голки зовсім не коляться, це, напевне, якийсь новий вид неколючих кактусів. Цікаво, чи багато їх тут?» – і люди поглянули навколо себе. Остеронь росли інші кактуси. Люди підійшли до них, нахилилися та враз відняли руки: гострі голки боляче поранили їхні пальці!

«Так, вочевидь він один тут такий, ніжний!» – говорили люди, повертаючись до здивованого кактуса.

Кактус ледве не вмер від щастя, коли знову побачив, що люди повертаються до нього. У міру того, як вони підходили, обличчя їхні світлішали від захоплення. «Погляньте! Диво краси! Білосніжне диво! Справжній скарб! Пахощі усіх квітів землі незрівнянні з його дивовижним ароматом. Боже, чи не сниться це нам!» – і люди завмерли перед кактусом у мовчазному захваті.

«Про що це вони? Так, люди справді дивні: то вони називають мене потворою, то захоплено завмирають перед чимось у мені», – дивувався кактус.

А прекрасна квітка – диво краси – невпинно росла та росла з нього. Увесь простір навколо був переповнений пахощами. Дивне світло випромінювало білосніжне диво, народжене кактусом.

Стояла ніч. Небо, усипане зорями, ніби розкрило свої обійми чарівній квітці кактуса. Під зоряним мерехтінням вона виглядала божественно прекрасною. Зірки говорили кактусу: «Тепер ти побачив душу... Твоя квітка відкрила її в людях... Ти щасливий».

Запитання та завдання до казки

- Чим кактус відрізняється від інших квітів?
- Який характер мав кактус із казки?
- Що змінилося у людях, коли вони побачили, як квітне кактус?
- Уявіть, що ви заблукали у пустелі. Розкажіть, як кактус із казки допоміг би вам знайти дорогу додому.
- Подумайте, який захоплюючий випадок про себе чи про інших людей ви могли б розповісти кактусу. Розкажіть йому цей випадок.
- Уявіть, що у вас на вікні поселився кактус. Розкажіть, як доглядатимете за ним.

Творче завдання «Наряджаємо кактус»

Педагог малює на дошці великий кактус та просить дітей перерахувати особливості кактуса з казки. Кожна нова його характеристика дарує кактусу квітку. Відтак під час гри на дошці народжується кактус із чарівними квітами доброти, любові, краси, чуйності та іншими чеснотами.

Потім дітей ділять на групи. Одна з них – зірки, друга – хмари, третя – сонячні промінці, четверта – краплі дощу, п'ята – люди чи мешканці пустелі тощо. Кожна група має вибрати одну чарівну квітку кактуса та розповісти, як вона навчила їх тій чи іншій чесноті.

Прочитайте дітям казку

ЧИЇ РУКИ КРАСИВІШІ

Казка народів Індії

На березі ріки джамни сиділи три знатні жінки, плескалися у воді та вихвалялися одна перед одною своїми руками.

– У мене руки гарні, – сказала одна.

– І у мене красиві та ніжні! – нахвалялася друга.

– А у мене красивіші, ніж у вас обох! – сказала третя.

Та ось підійшла до жінок голодна кульгава старенька і попросила у них щось їстівне. Нічого не дали їй знатні жінки, тільки запитали:

– Ану скажи, стара, у кого з нас руки кращі?

– Ось поїм трішечки, потім скажу, – прошамкала стара та й пішла собі.

Трохи далі на березі сиділа бідна селянка. Вона так за-смагла від роботи у полі, що її шкіра почорніла. Стара і в неї попросила милостині:

– Зголодніла я! Якщо знайдеться у тебе шматочок, дай мені поїсти!

– Бери, матінко! Маю трішки їжі, тож візьми собі половину, – сказала селянка.

Стара поїла, випила води та щиро подякувала селянці. Потім узяла її за руку і підвела до трьох знатних жінок.

– Ось тепер скажу, чиї руки красивіші. Чорні-чорнющі руки ось цієї бідної жінки, яка нагодувала мене, голодну кульгаву стару, в тисячу разів красивіші за ваші білі-білі ніжні випечені руки! – так сказала стара та попленталася своєю дорогою.

А трое знатних жінок згорали від сорому.

Завдання до казки

Уявіть, що Фея Краси перетворила руки трьох знатних жінок на найкрасивіші руки на землі. Перелічіть добрі

справи, які зроблять ці руки (наприклад: руки однієї нагодують голодних дітей; інша пошеє гарну сукню для бідної дівчинки; третя намалює прекрасну картину та подарує її людям тощо).

Гра «Найкрасивіше»

Запропонуйте дітям поглянути довкола та знайти щось красиве. Потім кожен має описати цей гарний предмет, не називаючи його. За цими розповідями діти відгадують, про які саме предмети йдеться. (Педагог наголошує на тому, що звичайнісінькі предмети, якщо розглянути їх уважно, будуть красивими; кожний опис має бути образним і яскравим.)

Малюнок «Гарні вчинки»

Прочитайте дітям приказки та прислів'я: «Руки білі, а сумління чорне», «Білі руки чужі труди люблять», «Не одяг красить людину, а добрі справи».

Попросіть дітей намалювати гарний вчинок, який вони вже здійснили чи ще мають намір зробити. Педагог збирає малюнки, а потім показує їх усім дітям. За цими малюнками діти розповідають про гарні вчинки своїх друзів.

Домашнє завдання

Протягом тижня уважно спостерігайте за своїми батьками та намагайтеся помітити все хороше і добре, що роблять для вас їхні руки. Намалюйте чарівні руки своїх батьків.

Урок дев'ятнадцятий

ЛАГІДНІСТЬ

Гра «Хто найлагідніший»

Попросіть дітей подумати, яку людину та за що можна назвати лагідною, а потім перерахувати достоїнства цієї людини (наприклад: доброта, смиренність, скромність, люб'язність тощо). Потім діти мають подумати, що у природі та коли буває лагідним (наприклад: море – часом воно спокійне і прозоре; небо – коли воно блакитне і безхмарне тощо).

Потім діти стають у шеренгу. Педагог кидає м'яча по черзі кожному з них та просить пояснити, чому ті чи інші мешканці світу природи лагідні (наприклад: «Чому берізка лагідна?»; «Чому колосок лагідний?» тощо). Той, хто відповів на запитання, робить крок уперед. Хто першим дійде до педагога, стає ведучим, і гра повторюється.

Бесіда

Запитання та завдання для бесіди

- Чи зустрічали ви лагідних людей? Чим ці люди відрізняються від інших?
- Чи вважаєте ви себе люб'язною людиною?
- Чи можете ви за виразом обличчя тієї чи іншої людини визначити, лагідна вона чи ні?
- Які тварини (птахи, комахи та інші) здаються вам смиреними, лагідними? Чому?

- Чи є у лагідності рідні сестри-чесноти? Перелічіть їх. (Смиренність, скромність, ніжність.)

Прочитайте дітям казку

ПОДАРУНОК ГОЛУБА

Казки народів Індії

На околиці маленького села жив селянин Кижаван. Він був дуже бідним і не мав жодних родичів, навіть далеких. Однак Кижаван не горював: він дружив зі всіма лісовими мешканцями – звірами та птахами. А у кого багато друзів, хіба нудьгує коли-небудь?! Кижаван добре знав мову звірів і птахів. Зустріне когось із лісових мешканців, поговорить із ним – і легко стає у нього на душі. Птахи, побачивши Кижавана, завжди вітали його радісним щебетанням.

Жив Кижаван у маленькій халупі. Якось він сильно зголоднів, але вдома ніякої їжі не виявилось. Кижаван узяв палицю та й пішов до лісу. Блукав-блукав він там, нічого не знайшов і повернувся додому.

– Допоможи мені! – раптом почув він.

Кижаван озирнувся та побачив, що на дорозі стоїть настовбурчений голуб.

– Я не можу літати. Врятуй мене! – попросив він благально.

Шкода стало Кижавану беззахисного голуба. Він підняв його із землі, лагідно притиснув до себе і пішов далі. Дома він обережно посадив птаха на ліжку.

– Доки не одужаєш – житимеш у мене. Не бійся, я нікому не дозволю образити тебе та допоможу, чим тільки зможу. Шкода тільки, що зараз мені нічим тебе нагодувати. У мене зовсім нічого немає, – гірко промовив Кижаван.

– Не засмучуйся, – втішив його голуб, – у лісі росте велике дерево манго. У його дуплі лежить рис. Піди туди та візьми цей рис.

Кижаван, не затримуючись жодної миті, попрямував до лісу шукати дерево манго. Йшов він, ішов, однак дерева все не стрічав.

Нарешті Кижаван стомився та й присів на пагорб. Поглянув — а дерево манго росте прямісінько перед ним. Зазирнув Кижаван до дупла і побачив, що там лежить пригорща рису, а навколо все поблискує та іскриться від діамантів та іншого дорогоцінного каміння. Байдуже подивився Кижаван на скарб. «Навіщо мені це каміння? Адже прикрашати себе я не збираюся», — подумав він.

Він узяв тільки рис, повернувся до села, піднявся на свій ганок і біля порогу побачив іншого голуба. Тільки-но він відчинив двері, як голуб влетів до хати та опинився біля свого хворого друга. Птахи радісно заворкотіли. Кижаван віддав їм увесь рис, і вони старанно запрацювали клювами. А селянин сидів біля них та милувався.

— Що ж ти собі не залишив рису? — запитав його другий голуб.

— Однак там і залишати було нічого. Тільки й вистачило, щоб вам насититися. Байдуже, я витримаю, не помру, — спокійно відповів Кижаван.

Голуб вилетів із халупи та невдовзі повернувся, тримаючи щось у дзьобі. Підлетівши до Кижавана, він поклав свою ношу до його ніг. Це був золотий перстень.

— Візьми цей перстень. Доки ти не знімеш його з руки, у тебе буде все, що забажаєш, — сказав голуб.

— Якщо це правда, то спасибі тобі, — подякував йому Кижаван. — Мені б тільки трішечки хліба та молока, а більше нічого не потрібно.

Не встиг він це промовити, як на столі з'явилася маленька тарілочка зі свіжим хлібом із апетитними пахощами, а поруч — кухлик із молоком. Кижаван випив молоко, з'їв шматочок хліба, а рештки покришив голубам.

Відтоді Кижаван живе щасливо. Все, що необхідне для життя, дає йому перстень — подарунок від друга-голуба.

Запитання та завдання до казки

- Як би склалося життя Кижавана, якщо б коштовності засліпили його і він забув би про голодного голуба?
- Як на вашу думку, чи можна Кижавана назвати лагідною людиною? Чому?
- Як ви вважаєте, якою мовою говорив Кижаван із тваринами та птахами?
- Чи були у вашому житті випадки, коли ви теж розуміли мову тварин та птахів?
- Якби ви отримали від голуба чарівний перстень, що ви попросили б у нього для себе, своєї родини та своїх друзів?

Малюнок «Подарунки лісових мешканців»

Роздайте дітям картки з малюнками різних лісових мешканців. Діти від імені своїх мешканців по черзі розповідають про те, чим їм допоміг добрий Кижаван (наприклад: білченяті залікував зламану лапку; зайчєня, яке загубилося у лісі, відніс до його мами; врятував пташенят іволги від коршуна тощо).

Потім діти малюють, чим різні лісові мешканці віддячили Кижавану за його доброту (наприклад: білочка подарує йому сушені гриби; зайчиха покаже ягідні місця тощо).

Творче завдання «Ласкаве слово»

Прочитайте дітям приказки та прислів'я: «Добре слово краще, ніж готові гроші», «Від теплого слова і крига скресає», «Від красних слів язик не відсохне», «М'які слова і камінь крушать».

Діти діляться на пари. Кожна з них має придумати ласкаві слова та жести, які зможуть присмирити хижака; заспокоїти людину, котра впала і дуже забилася; помирити двох друзів; підтримати людину, яка загубила гроші тощо.

Урок двадцятий

ЛЮБОВ

Гра «Фея Любові»

Діти стають у коло та закривають очі. Педагог просить дітей згадати те, що вони люблять понад усе на світі, а потім дає комусь із них чарівну Квітку Любові (будь-яку гарну квітку) та просить розповісти про те, що він згадав. Потім квітка передається далі по колу, і кожен розповідає про те, що він любить понад усе на світі.

Запропонуйте дітям уявити, що їхні розповіді почула Фея Любові та вирішила прилетіти до цієї кімнати. Діти повинні зустріти Фею Любові якимись подарунками.

Діти діляться на пари і придумують, що саме подарують Феї Любові. Можна їм запропонувати

- сказати мовою любові кілька слів;
- описати голос любові та проспівати якусь пісеньку;
- подивитися одне на одного або довкола себе очима любові та розповісти, що вони побачили;
- посміхнутися, обійняти одне одного тощо.

Бесіда

Запитання та завдання для бесіди

- Що змінюється у житті людини, коли її хтось любить?
- Якби до вас прилетіла Фея Любові, який дар любові ви попросили б у неї?

- Згадайте випадки, коли чиясь любов допомогла вам стати кращими. Розкажіть про це.

Прочитайте дітям казку

КРАПЕЛЬКА РОСИ

К. Кидрєва

Росинка була найбезтурботливішою крапелькою роси на світі.

Вона народилась у полі на пелюстках Чебреця.

Ранком, тільки-но визирало сонце, до Чебреця тягнувся пустотливий Сонячний промінь.

– Стук! Стук! Стук! – стукав він у зачинену чашечку.

– Хто там? – запитував Чебрець.

– Це я, Сонячний промінь! Я прийшов погратися з Росинкою.

Чебрець обережно відкривав свою квіткову чашечку, і тієї ж миті Росинка збігала на землю.

Вона любила ховатися у затінку польових трав, виблискувала, переливалася, мов перлина, на стеблинках, а Сонячний промінець ганявся за нею та розфарбовував різнокольоровим рум'янцем її щічки.

Увечері, коли Сонячний промінь, ледь живий від втоми, прямував спати і на поле спускалася нічна прохолода, Росинка раптом згадувала, що на світі є Чебрець. Вона добиралася до його чашечки по ніжних листочках і зручно вмощувалася там на ніч. Крихітна квітка завжди чекала її.

– Тобі холодно? – запитував Чебрець Росинку.

– Так, – відповідала вона.

І Чебрець укривав крапельку своїми ніжними пелюстками, а потім заколисував її у ліжечку своєї чашечки, і Росинка міцно засинала.

Та одного спекотного літнього вечора Росинка не повернулася до Чебреця. Даремно він чекав на неї. Лише на

світанку, коли ранковий вітер уже почав гасити зірки, Росинка збігла по його тичинках на дно чашечки.

— Я вирішила піти із Сонячним променем... — прошепотіла вона. — Він покаже мені небо... Прошу тебе, Чебрецю, заколисай мене востаннє!

Чебрець ледве не заплакав із горя. Та все ж обійняв крапельку роси і почав її заколисувати.

— Дінь-дзень! Дінь-дзень! — заспівала Росинка.

На поле ліг сріблястий туман. Далеко-далеко на сході небо посвітлішало, потім стало рожевим, а Росинка, як зазвичай, погойдувалася у чашечці крихітного Чебреця, наспівуючи свою простеньку пісеньку.

Та раптом з-за обрію вилетіла вогняна стріла.

— О, Сонячний промінь! — вигукнула Росинка.

Чебрець увесь стиснувся. Йому хотілося заховати крапельку, однак його чашечка, затремтівши від горя, сама розкрилася, і Росинка, зіпнувшись на тичинку квітки, вже протягувала руки назустріч Сонячному променю.

Чебрець із болем поглянув, як радісний та пустотливий промінь схилився до Росинки і поцілував її.

Крапелька вся затріпотіла від щастя, поблискуючи і сяючи, мов перлина.

— До побачення, Чебрецю! — сказала вона та швидко почала зменшуватися... Доки зовсім не зникла.

— Росинко! Росинко! — вигукнув Чебрець.

Однак Росинка не відповідала. Разом із Сонячним променем вона летіла високо у небі. Під нею здіймалися гори, розливалися моря, на хвилях яких кумедно погойдувалися пароплави; їй було легко та весело, вона і не підозрювала, що вже перетворилася на водяну пару.

Як довго мандрувала Росинка по небу, кружляла над величезною землею — ніхто не знає. Але одного разу, коли Росинка намагалася наздогнати білу пухнасту хмаринку, їй раптом стало холодно.

— Я змерзла, — сказала Росинка Сонячному променю.

Та їй ніхто не відповів. Тільки вітер просвистів поруч і помчав далі. Росинка наздогнала білу хмаринку та притулилася до її м'яких грудей. Вона вся тремтіла від холоду, а вітер шугав навколо, наскрізь пронизуючи пухнасту білу шубку хмаринки.

— Віднеси мене, будь ласка, на землю! — попросила Росинка білу пухнасту хмаринку. — Там росте крихтний Чебрець. Він укріє мене своїми ніжними пелюстками, і я зігріюся.

— Не можу! — відповіла хмаринка. — Та й вітер давно обірвав пелюстки твого Чебреця, а зараз збирається зовсім його заморозити. Чуєш, як страшно він виє?

Росинка прислухалася та вся стиснулася від переляку.

— Притулися до мене міцніше, — сказала хмаринка і прикрила крапельку подолом своєї білої шубки.

— А як же Чебрець?! — вигукнула Росинка.

Однак хмаринка не чула цих слів. Вітер підхопив її та й поніс по небу.

— Зупинися! Зупинися! — кричала Росинка.

— Навіщо? — запитала хмаринка.

— Я мушу повернутися до своєї квіточки! Вона одна-однісінька у цей час... Може, вона загине!

І Росинка, тремтячи, вислизнула з пухнастої шубки.

Льодяний вітер голосно розсміявся та накинувся на Росинку. Вона відчула, що стає крижаною.

Спершу в неї змерз носик...

Потім змерзли ніжки...

Потім — руки...

І крапелька перетворилася на сніжинку. Вона пронеслася по холодному небу та закружляла над полем.

— Чебрецю! Чебрецю! — кликала сніжинка.

— Це ти? — почувся тоненький голосочок, коли Росинка, нарешті, спустилася на землю. — Я знав, що ти повернешся. Знав! — і змерзлий, позбавлений сил Чебрець потягнувся до сніжинки.

— О, як добре! — прошепотів він. — І навіть не холодно!..

– Мені теж! – обізвалася Росинка, обійняла квітку, і вони обоє поснули.

Запитання та завдання до казки

- Виберіть одну добру рису Чебреця, якої б ви хотіли навчитися (наприклад, доброта, вміння вибачати, ніжність). Розкажіть, як саме ви навчатиметеся цим чеснотам.
- Уявіть, що добрий Чебрець запросив вас пожити у своїй квітковій хатинці. Опишіть її та розкажіть, як ви у ній житимете.
- Як ви вважаєте, якби Чебрець не чекав Росинку, чи повернулася б вона до нього?

Творче завдання «Зірки любові»

Попросіть дітей уявити, що Фея Любові скрізь розсипала чарівні Зірки Любові. Діти діляться на групи та розповідають, які дива стануться там, де впадуть Зірки Любові (наприклад: у місті, лісі, полі, морі тощо).

Малюнок «Дім для Феї Любові»

Прочитайте дітям приказки: «Любові не можна ані купити, ані продати», «Любов, як перстень, не має кінця», «Що з серця походить, те й до серця доходить».

Попросіть дітей перерахувати риси характеру, які зміцнюють любов (наприклад: доброта, увага, терпіння тощо). Потім діти мають подумати, яким кольором зобразити ті чи інші названі риси характеру.

Після цього кожна група малює чарівний дім для Феї Любові з різнокольорових рис-цеглинок. За цими малюнками діти вгадують, із яких чеснот-цеглинок збудований дім для Феї. Із дитячих малюнків формується виставка «Місто Любові».

Домашнє завдання

Попросіть дітей подумати, що їм подарувала любов мами (тата, сестри, бабусі та ін.), і намалювати листівку любові для своїх близьких людей.

Урок двадцять перший

ЛЮБОВ ДО ТВАРИН

Гра «Наші вихованці»

Діти стають у коло, називають своїх улюблених тварин чи птахів та розповідають, як вони турбуватимуться про них, якщо стануть їхніми господарями. Педагог обходить коло і вкладає до рук одного з малюків іграшкового звіра, наприклад, кішку. Ця дитина (ведучий) вибігає на середину кола та просить своїх друзів по черзі розповісти, як вони дбатимуть про кішку. Кожен розповідає свою історію. Ведучий дарує іграшку тому учаснику гри, чия розповідь сподобалася йому найбільше, та пояснює свій вибір. Гра триває далі (ситуації програються з різними тваринами).

Бесіда

Запитання та завдання для бесіди

- У яку пору року птахи та звірі щонайбільше потребують допомоги людини? Чому?
- Запропонуйте дітям розробити чарівний план допомоги тваринам.

Прочитайте дітям казку

ЗОЛОТА СВОБОДА

А. Нейолова

Доволі охочим до птахів та тварин був маленький Сашко. Були у нього і песик, і кошеня, і козеня, і вівці, і навіть

пара голубів. І таки любив Сашко своїх маленьких друзів. Прийде, траплялося, зі школи, покладе ранець із книжками і біжить до своїх улюбленців, та й годинами пораяється біля них. То пустить овечку на луки пощипати травиці, то запряже у возика козлика та катається у дворі, то почне навчати песика служити на задніх лапках, то з котиком пограється. Та якось побачив Сашко у товариша пташку і захотів собі теж пташку, до того ж не просту, а таку, яка б уміла співати. І почав Сашко просити тата: «Купи мені, таточку, чижику, зяблика або щиголя. Посаджу його у клітку та так старанно доглядатиму за ним, що він і на волю не захоче».

— Ні, вибачай уже, співаючого птаха нізащо не куплю, — сказав батько. — Не для нашої потіхи Бог створив пташок — гріх змушувати їх мучитися у клітках. Хочеш послухати спів пташок, піди у поле чи ліс — там вволю можеш наслухатися і жайворонків, і зябликів, і щиглів.

Нічого не вдієш, довелося Сашкові відмовлятися від свого бажання. Непомітно минули літо й осінь, настала зима, та така сувора й сніжна, якої ніхто не пригадає. Міцно скував мороз річки та озера, на дорогах і полях намело високі снігові кучугури. Скрутні часи настали для бідних пташок. Забули вони про свій страх та полетіли поближче до людського житла, сподіваючись, що перепаде часом хоч крихітка чогось або якесь зернятко.

Прилетіли якось морозного дня зяблики до хати, де жив Сашко. Пострибали, пострибали бідолахи по снігу, потім підлетіли до вікна і нумо у скло битися, а самі цвірінькають, та так жалібно, ніби просять: «Змилюйтеся над нами, добрі люди, дайте чогось поклювати, — їсти до смерті хочеться!» Шкода було Сашкові бідолашних зябликів, і він щодня сипав їм крихти на підвіконня. Пташки невдовзі звикли до хлопчика. Відчинить Сашко вікно, щоб насипати крихти, а зяблики вже напоготові: цвірінькають, стрибають по підвіконню та ледве не з рук клюють.

— Татку, любий татку, дозволь посадити наших зябликів у клітку, — почав якось благати Сашко батька, — а то, дивись, аби часом бідолахи не змерзли на вулиці.

– Авжеж, тільки-но дивись – весною неодмінно випусти їх на волю.

Зрадів Сашко, упіймав зябликів, посадив їх до клітки та й повісив її у себе над столом. Добре жилося пташкам у Сашка: і тепло їм було, і годівниця завжди була наповнена, і вода щодня свіжа. Та ось на зміну зимі прийшла чародійниця весна. Звільнилися від криги ріки та озера, зазеленіли галявини, розпустилося на деревах листя. Відчули прихід весни і Сашкові зяблики, весело застрибали з жердинки на жердинку та тихенько почали щось насвистувати.

– Час, Сашко, твоїх зябликів і на волю випускати, – сказав батько. – Важко їм тепер у клітках сидіти.

– Та хіба зябликам погано у мене, – крізь сльози промовив Сашко, – для чого їх випускати на свободу?

– Та як би їм у тебе не було добре, все-таки свобода дорожча їм понад усе.

Години за три батько знову зайшов до Сашкової кімнати і побачив, що зяблики, як і раніше, сидять у клітці.

– Ходи-но за мною, Сашко, – суворо звернувся він до сина. Передчуваючи щось недобре, пішов хлопчик за батьком. Той привів його до маленької комірчини з крихітним віконцем на вулицю і сказав:

– Сидітимеш тут доти, доки сам не попросиш, щоб тебе випустили.

І з цими словами батько замкнув двері в комірчину та пішов до кабінету.

Нестерпно довго тягнувся для Сашка час. Перші дві години хлопчик ще якось терпів свій полон, але потім його обсіла така нудьга, що він не витримав, почав стукати у двері та гукати батька.

– Відчини двері, любий таточку, не можу більше сидіти зачиненим, – почав Сашко благати батька, коли той запитав, що йому потрібно.

– То добре вже, йди, – сказав батько, відчиняючи двері. – Сподіваюся, ти зрозумів, як важко втрачати свободу, тож не триматимеш у клітці своїх зябликів.

– Ні, таточку, негайно ж випущу пташок. Немає нічого гіршого за неволю.

Побіг Сашко до своєї кімнати, зняв клітку із зябликами та й пішов до саду. Дійшовши до загорожі, він відчинив клітку; випорхнули зяблики і полетіли у діброву – тільки їх і бачили.

Запитання та завдання до казки

- Як би ви вчинили на місці Сашкового батька, щоб спонукати сина випустити зябликів?
- Чи траплялося вам коли-небудь бути запертими тривалий час? Що ви відчували?
- Уявіть, що Сашко вирішив облаштувати для птахів зимову їдальню. Подумайте, як та з яких матеріалів він це зробить.
- Придумайте рецепти різних пташиних страв (наприклад: для зябликів – каша із хлібних шкірочок із молоком; для голубів – салат із зерна гречки з висівками тощо).
- Як ви гадаєте, про що мріяли зяблики, сидячи у Сашковій клітці?

Творче завдання «Два птаха»

Діти діляться на пари. Одна дитина у парі – Пташка, зачинена у клітці; інша – її подружка на свободі. Діти мають придумати невеличку сценку-діалог меж цими двома пташками.

Малюнок «Догляд за тваринами»

Прочитайте дітям прислів'я: «У доброго господаря й собака не гарчить, і кінь не лінується», «Не бійся дороги, аби коні були здорові».

Попросіть дітей намалювати, як добрий господар дбає про своїх домашніх тварин.

Прочитайте дітям казку**КРИЛАТИЙ БРАНЕЦЬ***А. Каралійчев*

Падав дрібний сніг. Сонне село мирно дрімало під теплою сніговою ковдрою. Яблунька стояла в саду, біля паркану, ніби юна наречена у весільному вбранні, з біленькими квіточками у волоссі. Біля хати троє голодних горобців перебирали дзьобами соломинки, вишукуючи загублені у жнива зерна.

Іванчо стояв біля вікна, витираючи долонями запітніле скло, і з цікавістю спостерігав, як найжачені пташки наближаються до його пастки. А її він змайстрував із двох почорнілих плиток черепиці: на одну насипав жменю жовтого проса, а іншу поставив над нею під кутом, легенько підперши верхній край двома рогатинами.

Один із горобців, побачивши просо, радісно зацвірінкав і кинувся його клювати. Двоє інших обережно озиралися, ніби хотіли сказати своєму товаришеві:

— Обережніше, тут щось не так!

Однак голодний горобчик, не слухаючи їх, стрибнув прямо у капкан і почав жадібно клювати просо. Ненароком він зачепив одну рогатину. Верхня плитка черепиці впала, накривши горобчика. Він опинився у пастці. Його побратими, злякавшись, полетіли геть. Іванчо радісно вигукнув, і, як був у одних шкарпетках, вибіг у двір, і кинувся до капкану. Схопивши його з крилатим полоненим, він миттю повернувся до теплої кімнати, міцно причинив двері та підняв верхню плитку. Горобчик швидко вилетів із пастки. Він вирішив, що опинився на волі, стрімко злетів догори та вдарився крилами об стелю. Полонений кинувся до вікна, почав битися об скло, чепляючи головою металеві пруті; вибившись із сил, бідна пташка впала, і Іванчо схопив її.

— Ага, попався, — сказав він, — зараз візьму ножиці та підріжу тобі крила, тоді подивимося, як ти літатимеш!

Величезні ножиці, якими мама кроїла тканину, висіли на цвяху.

— Ось дочекаєшся, — пригримнув Іванчо на горобчика, — повернеться мама і дістане ножиці.

Він засунув пташку за пазуху, сів біля вікна та замислився.

— Стук-стук-стук! — стукало серце Іванчо.

— Хто це стукає? — запитав горобчик.

— Я стукаю, — відповіло серце.

— А ти хто?

— Я серце Іванчо.

— Знаєш, — пожалілася пташка, — Іванчо хоче підрізати мені крила ножицями.

— Ох уже цей мені Іванчо! — серце глибоко зітхнуло. — Йому аби тільки бешкетувати.

— А ти можеш мені допомогти?

— Ні, не могу, — відповіло серце. — У Іванчо вуха ніби ватою набиті, скільки не кричи — не почує. Я покличу на допомогу сон.

Наближався вечір. На село непомітно спустилися сині сутінки. Сон Іванчо невидимкою став перед ним та торкнувся його вії.

Серце розповіло йому про те, що замислив Іванчо.

Маленький хлопчик заснув, і привиділося йому, ніби йде він босоніж кривою засніженою стежинкою у дрімучому лісі. Йому хочеться їсти, підкріпитися, хочеться зігріти змерзлі руки, але у білому, занесеному снігом лісі немає ані хліба, ані вогню.

Йшов він, ішов та раптом, звідки не візьмися, між старими, білими від снігу деревами показався невеличкий червоний будиночок. Дивиться Іванчо: а перед будиночком лежить велике дерев'яне корито. Один його край трохи піднятий і підпертий палицею. Під коритом стоїть тарілка, а на ній добрий шмат білої, мов сніг, бринзи та краєць хліба. В Іванчо живіт звело від голоду. Він підкрався до корита

й оглянувся: довкола – ані душі. Недовго думаючи, бідолаха заліз під корито і простяг руки до тарілки. Не встиг він торкнутися хліба, як корито впало та накрило його. Взявся було Іванчо битися, хоче закричати на повен голос, однак не може вичавити з себе ані звуку. Тут двері червоного будиночка грюкнули. Сива стара жінка підняла корито, схопила Іванчо за ноги, глянула йому в очі та як заволає:

– То це ти і є той самий хлопчисько, що ловить бідних горобчиків? Ну постривай, я тебе зараз провчу!

Вона потягла його по снігу до своєї хатини. Зняла зі стіни величезні ножиці, зроблені з двох схрещених шабель.

– Що ти робитимеш? – запитав Іванчо, тремтячи, мов осиновий лист.

– Я відріжу тобі руки, якими ти хапаєш беззахисних пташок та підрізаєш їм крила!

І сива жінка поклацала страшними ножицями. Іванко вирвався і хотів було бігти, але стара схопила його своєю кістлявою рукою.

– Стій! – вигукнула вона.

– Ой-ой-ой! – запищав не своїм голосом Іванчо та прокинувся.

Він оглянувся довкола. У кімнаті – нікого. Згадав Іванчо про горобчика. А той скрутився, бідолашний, у клубочок у нього за пазухою і жалібно попискує.

Іванчо довго протирав сонні очі. Потім підвівся, сунув руку за пазуху, дістав принішклу пташку, ласкаво притиснувся до неї щокою, розкрив вікно та випустив на волю.

Горобчик розправив крила і розтанув у холодній зимовій темряві.

Запитання та завдання до казки

- Якби ви були мамою горобчика, як би ви віддячили Іванчо за те, що він відпустив вашого синочка?
- Згадайте випадок зі свого життя, коли ваші домашні тварини прийшли до вас на допомогу в скрутну хвилину; або

коли ви допомогли своїм домашнім тваринам. Перелічіть різні професії, представникам яких допомагають тварини (наприклад: лісник, міліціонер, тракторист, артист цирку та інші). Розкажіть, як і чим тварини допомагають людям цих професій.

Творче завдання «Хлопчик і горобчик»

Уявіть, що хлопчик і горобчик подружилися. Поділіть дітей на пари та попросіть їх придумати різні ситуації, у яких хлопчик та горобчик допомагали одне одному та іншим людям (або птахам та звірам).

Домашнє завдання

Попросіть дітей подумати, чим люди можуть допомогти птахам у зимовий холод. Запропонуйте їм розробити проект годівниці для птахів. Удома за допомогою дорослих діти роблять годівницю, проект якої розробили, та вішають її на дерево.

Урок двадцять другий

ЛЮБОВ ДО МАМИ

Гра «Подарунки для мами»

Педагог обходить усіх дітей та просить кожного витягти з пакета картку (на картках – малюнки зірки, сонечка, веселки, квітки тощо). Діти мають розповісти, що подарують маминому серцю ті чи інші небесні світила або представники чи явища природи (наприклад: «Сонечко подарує мамі тепло і сяйво»; «Зірка подарує їй зіркову казку чи ніжний сон» тощо).

Потім діти діляться на групи, вибирають картку з малюнком та демонструють сценку, як кожен представник світу природи допоміг мамі (наприклад: «Коли мама захворіла, сонечко подарувало їй сонячного зайчика. Сонячний зайчик поцілував маму в серце, і вона враз одужала» тощо).

Бесіда

Запитання та завдання для бесіди

- Що роблять мами для своїх дітей?
- Уявіть, що вам протягом дня необхідно виконати усі мамині справи. Перелічіть їх та подумайте, як це зробите.

Прочитайте дітям казку

НОВОРІЧНА КАЗКА

О. Лопатіна

Жили собі у зеленому лісі на галявинці маленькі музики: Синій Дзвіночок, Сонечко та Коник-стрибунець. Перший

промінь сонця лоскотав Дзвіночок, він похитував головою та будив своїх друзів: «Дзинь-дзань». «Джи-джа», – відповідало йому, тільки-но прокинувшись, Сонечко на щіточках-вусах. «Плинь-плань», – відповідала скрипочка Коника-стрибунця, і день починався.

Добре жили дружні маленькі музики все літо. Кожний новий день зустрічали вони веселою світанковою пісенькою та проводжали його тихою надвечірньою мелодією. Однак прийшла осінь. Подув злий вітер, посипався колючий сніг і засипав маленьких музикантів.

У тому ж зеленому лісі у хатинці жили брат із сестрою: хлопчик Дан та дівчинка Дана. Мама їхня померла, і жили вони зовсім одні. Однак діти не відчували себе самотніми та нічого не боялися. Щовечора прекрасна жовта зірка з'являлася над лісом і до ранку охороняла дітей своїм чарівним сяйвом. Піде Дан за хмизом та й затримається у хаші допізна. Жовта зірка спуститься якомога нижче і освітить йому дорогу додому. Піде Дана ягоди збирати та й затримається. Жовта зірка летить попереду неї, і все видно, наче вдень. У теплі літні дні брат із сестрою полюбляли посидіти на ганку, подивитися на зірочки. Тоді жовті промінці зірки лагідно пестили їм щічки, чоло та волосся.

Якось Дана сказала братові: «Мабуть, наша зірка дивиться згори на наше пухнасте жовтаве волосся і думає, що ми з тобою теж дві маленькі зірочки».

Настала снігова зима, а з нею прийшов і Новий рік. Дан приніс із лісу пухнасту зелену ялинку.

«Шкода, що у нас немає іграшок», – зітхнула Дана та заплакала. Цієї миті сталося диво: прямо на ялинку з небесної височини закапали величезні жовті краплі. «Поглянь, поглянь, наша жовта зірка плаче!» – закричала Дана, а краплі падали на ялинку і перетворювалися на яскраві золотаві ліхтарики.

У хатині братик із сестрою довго кружляли навколо своєї ялинки, а потім сіли та почали мріяти.

– Дане, – сказала сестричка, – якби з нами була мама...

– Так, та ще багато добрих друзів, – відгукнувся Дан.

Тільки він це промовив, як у кутку хатинки із старої кротячої нори висунувся чорний ніс.

– Дане, бачиш, кріт знову прийшов до нас погрітися. Поглянь, який же він кумедний!

– Я прийшов не один, – раптом промовив кріт. – Я привів до вас на свято найкращих лісових музикантів. Вони спали під товстою сніговою ковдрою, але світло жовтої зірки пробилось крізь сніг та розбудило їх. Хоча вони зовсім маленькі, але грають пречудово.

Брат із сестрою завмерли з подиву і дивилися, як Дзвіночок, Коник та Сонечко хутко розсідалися по місцях і налаштували свої музичні інструменти. Нарешті музики заграли. Така весела музика ще ніколи не лунала у лісовій хатинці. Дан дістав свою черешневу сопілочку та підхопив мотив. Раптом кімната освітилася, мов у найяскравіший сонячний день, і у віконце заглянула жовтава зірка. Серце у Дани забилося від захоплення швидко-швидко, а Дан весело засміявся.

– Рідні мої, – сказала зірка, – я так журюся за вами у височині!

Запитання та завдання до казки

- Як ви гадаєте, чому жовта зірка так любила дітей? Ким вона була?
- Як жовта зірка допоможе дітям у таких ситуаціях:
- Дана тяжко захворіла;
- Дан упав з дерева;
- Хатинку замело снігом;
- Дан зустрівся у лісі з ведмедем.
- Уявіть, що Дан і Дана запросили вас на святкування Нового року. Розкажіть, що ви подаруєте дітям із казки, і як відсвяткуєте з ними Новий рік.

- Уявіть, що небесні зірочки вирішили подарувати дітям із казки якийсь зоряний подарунок. Розкажіть, що саме зірочки подарують дітям.

Творче завдання «Складаємо пісеньку»

Поділіть дітей на групи по троє та запропонуйте їм перетворитися на кращих лісових музикантів із казки. Кожна група має скласти пісеньку про маму і виконати її перед іншими дітьми.

Малюнок «Дерево Любові»

Прочитайте дітям приказки та прислів'я: «Нема такого краму, щоб купити маму», «На сонці тепло, а біля матері добре», «Нема у світі цвіту цвітішого від маківочки, нема ж і роду ріднішого від матіночки», «Одна мати – вірна порада».

Попросіть дітей розповісти про те, як вони дружать зі своїми мамами. Потім діти згадують, як дружба з мамою допомогла їм у різних ситуаціях.

Після цього діти малюють Дерево Любові до своєї мами, на гілках якого має бути стільки плодів, скільки хорошого подарувала їм дружба з мамою.

Домашнє завдання

Попросіть дітей уявити, що їхня мама поїхала на тиждень у відрядження, тож їм довелося робити усі мамині справи. Діти перелічують ці справи та розповідають, коли і як їх виконають. Удома діти мають старанно виконати які-небудь із перерахованих справ.

Урок двадцять третій

ЛЮБОВ ДО БАТЬКІВЩИНИ

Гра «Думаємо про Батьківщину»

Діти стають у коло. Педагог по черзі кидає м'яча кожній дитині та запитує, в яких ситуаціях людина любить свою Батьківщину, а в яких – ні:

- людина повернулася з лісу із букетом конвалій;
- людина саджає біля свого дому дерева;
- людина під'їхала до самого озера на своїй машині;
- людина відвезла свою стару машину на спеціальне звалище для машин;
- людина викинула сміття у канаву біля хати;
- після відпочинку в лісі людина закопала все сміття;
- людина поступилася місцем у транспорті літній жінці;
- лікар запізнився на роботу та ін.

Якщо дитина вважає, що людина любить Батьківщину, вона ловить м'яча, а якщо ні – не ловить і пояснює, чому.

Бесіда

Запитання та завдання для бесіди

- Під музику покажіть дітям кілька слайдів із красивими краєвидами природи. Попросіть дітей пригадати ті куточки природи, які їм найбільше подобаються, і розповісти про них.
- Педагог просить дітей перерахувати все найкраще, що їм подарувала Батьківщина (сім'ю, школу, друзів, улюблені заняття, улюблені куточки природи тощо),

а сам водночас малює на дошці сонце Батьківщини. На сонці має бути стільки промінчиків, скільки хорошого перелічили діти.

Прочитайте дітям казку

ПРО КНЯГІНЮ ЄФРОСИНІЮ

Російська казка, яку переповіла А. Королькова

Років із п'ятсот тому, а може й більше, за темними лісами, за високими горами знаходилося велике князівство. Правив ним молодий князь Петро.

Люди у цьому князівстві жили собі мирно, хліб сіяли, діточок ростили, одне до одного на гостини ходили. Усе б йшлося добре, та сталася біда: у глибокій печері на кордоні з'явився лютий змії. Почав він ниви топтати, селища розоряти, народ зі світу зводити. Почув князь Петро про це безчинство. Відряджає він загін вершників та наказує їм:

— Беріть списи гострі та ставайте на битву зі злодієм.

Чекає князь, та не повертаються вершники. Три дні потому прийшов один, пішки, увесь зраний.

— Горе нам, княже, не подолали ми змія. Усі загинули у чесному бою.

Задумався тоді князь Петро.

— Що ж, доведеться мені самому помірятися силами зі змієм.

Осідлав він коня, взяв меча, яким ще його дід бився, та вирушив у дорогу. Доїхав до печери, де оселився змії. Вилізло чудовисько, зачувши кінський тупіт, та загарчало громовим голосом. Не злякався князь. Став до смертного двобою. Почало сонечко сідати, почав змії перепочинку до завтра просити.

— Ні, сьогодні закінчимо! — вигукнув князь та простромив змія.

Розпластався змії на землі, прохрипів:

— Твоя взяла... Та не радій, я помщуся тобі.

Плюнув своєю кров'ю чорною, обризкав князя від голови до ніг і відразу ж випустив дух. Повернувся князь із перемогою та влаштував бенкет. Одначе недовго він веселився. Через день-другий напала на князя лиха хвороба. По усьому тілі, куди попала кров змія, повідкривалися рани. Від болю ані присісти, ані лягти не в змозі. Запросив князь Петро лікарів з усього князівства. Ті подивилися-подивилися, не розуміють, що за хвороба у князя. А у палаці був старий-престарий слуга, він і пораду дав:

— Їдьте ви широким шляхом. Там верст за тридцять буде село. У ньому живе якась Єфросинія. Кажуть люди, що вона на всі руки майстриня: і пошиє, і зв'яже, і хворому допоможе.

Приїздять у те село, питають:

— Як нам побачити Єфросинію?

— Та он її хата скраечку.

Заходить князів слуга до горниці, бачить: сидить дівчина-краса, у два аршини коса. Слуга задивився на неї та мовчить. Дівчина мовить лагідно:

— Хто тобі потрібен, чоловіче?

— Та мені би побачити бабу Єфросинію.

— Я і є Єфросинія, тільки у баби ще не вийшла. За якою потребою до мене?

— Та князь Петро захворів, лікувати потрібно.

— Ведіть, подивлюся, яка у нього хвороба.

Увели князя під руки. Тільки-но глянув він на дівчину, відразу полегшало йому, і начебто біль притих.

Єфросинія оглянула його та й каже:

— Дам я тобі від цієї хвороби настій на семи травах. Пий кожного дня на світанку, усе минеться.

Узяв князь пляшечку, подякував дівчині та швидше додому. Минуло три дні, хворобу ніби рукою зняло. Відрядив князь підводу, навантажив її шовком, оксамитом, золотом, сріблом, камінням-самоцвітом та відправив у подарунок Єфросинії.

Та коштовностей не прийняла, сказала посланцю:

– Подарунки дешеві. Повертайся та запитай у князя, чи не має він чого-небудь дорожчого за злато-срібло.

Доповіли про це князю, а він розмірковує:

– Оселилася вона у моєму серці, наяву та уві сні стоїть перед очима. Віддам я Єфросинії своє кохання, нехай вона мені вірною дружиною буде.

Порадився князь зі своїми придворними, а ті й кажуть:

– Не до пари вона тобі, ти – високого роду, а вона – проста селянка.

Князь мовить:

– А яка різниця? Усі люди від єдиного кореня походять.

– Ти освічений, а вона – ні.

– Інший невчений двох учених вартий.

– Ну, дивися сам, тобі з гори видніше.

Приїжджає князь до Єфросинії, стає перед нею на коліна та бере за руки:

– Є у мене ще один подарунок – моє кохання. Прийми його, будь мені за дружину.

– Ось це мені дорожче за злато-срібло. Згодна за тобою йти, куди забажаєш.

Відгуляли вони весілля та стали жити у мирі та злагоді. Одначе не злюбили Єфросинію дружини придворних:

– Не місце їй у палаці, не будемо ми просту мужичку як княгиню поважати.

– Та вона хороша, розумна, – заперечують чоловіки.

– Все одно чорна кістка. Умовте князя відіслати Єфросинію на село, щоб на очі нам не траплялася.

Прийшли придворні до князя:

– Мовляв, не дають нам спокою дружини. Не бажають вони із Єфросинією Микитівною за одним столом сидіти. Відправ її назад, де була, інакше не служитимемо ми тобі. Невже не знайдеш дружини знатної.

Спохмурнів князь:

– Не можу я цього зробити. Поговоріть самі з нею. Якщо погодиться, нехай буде по-вашому.

Прийшли дружини придворних до княгині:

– Залиш ти палац, повертайся до свого села, а то соромно нам нижчими за тебе бути. Ми тобі дамо, що захочеш, скільки завгодно суконь та коштовностей.

Вона відповідає:

– Гаразд, якщо ваша чванливість до такого дійшла, поїду. І нічого мені не потрібно, окрім найбільшої дорогоцінності – чоловіка мого, князя Петра.

Розгнівався князь на всіх придворних з їхніми дружинами:

– Не покину я Єфросинію. Куди вона, туди і я. А ви тут самі правте.

Наказав він спорядити дванадцять підвод із майном, але Єфросинія відрадила:

– Навіщо воно нам потрібне? Руки-ноги є, голова є, поживемо – наживемо.

Поїхали вони. День їдуть, другий їдуть, раптом чують: хтось їх наздоганяє. Підскакав посланець, блідий, переляканий:

– Нещастя, князь! Вороги наші кордони перейшли, села, міста підпалюють, старих та малих вбивають. Іди захищай, звільняй рідну землю!

Спочатку князь і слухати не хотів:

– Мало там вельмож і бояр. Нехай самі справляються!

Єфросинія з ним не погодилася:

– Хто ж Батьківщину залишає у скрутну хвилину. Образа образою, а обов'язок обов'язком.

Зібрав князь Петро сильну дружину. Закликав увесь народ. Вдарили ворогів спільними зусиллями, полягла їх сила-силенна, а хто zostався жити, від того і сліду не лишилося. З великої радості князь скликав людей на бенкет. Столи накрили і у палаці, і на самій площі, щоби жоден не лишився

в стороні. А дружини придворних підійшли до Єфросинії, схилилися уклінно, повинилися усі як одна:

– Винні, матушко-княгине! Вибач за нашу грубість та невігластво.

Довго ще жили князь Петро та княгиня Єфросинія у коханні та дружбі. Коли постаріли, відійшли від справ та представилися обидва в одинь день. Поховали їх в одній могилі та посадили зелений кущ. Прийшла весна, і з'явилися на ньому білі духмяні квіти. Кажуть, що від того куща на землі черемха пішла.

Запитання та завдання до казки

- Що для Єфросинії було найдорожчим у житті?
- Як Єфросинія ставилася до своєї Батьківщини?
- Що було б із князівством, якщо б Єфросинія не умовила свого чоловіка повернутися?
- Уявіть себе жителями князівства Єфросинії та Петра та розкажіть про їхнє правління.
- Чи були у вашому житті ситуації, коли з вас несправедливо ображали, але вам удавалося справитися зі своєю образою та вибачити кривдників?
- Коли ви від'їжджаєте в інше місто або село, чи згадуєте рідні місця?

Гра «Мудра княгиня»

Попросіть дітей стати у коло. Дівчинка стає у середину (вона гратиме роль мудрої Єфросинії), а діти по черзі розповідають їй про будь-які проблеми у будинках, де живуть, у місті, селі, країні тощо. Вислухавши кожного, «мудра Єфросинія» має дати слушну пораду, як правильно вчинити у кожній конкретній ситуації (наприклад: «У нас брудно у під'їзді, що робити?» Мудра порадиця рекомендує: «У вихідний день зберіть друзів і підметіть під'їзд, а потім було б цілком доречним розвісити на стіні під'їзду гарні малюнки».)

Малюнок «Для милої моєї Батьківщини»

- Прочитайте дітям приказки: «За рідною землею і у небі скучно», «Людина без Вітчизни як соловей без пісні», «Добре тому, хто у своєму дому».
- Поведіть мову з дітьми про те, кращим та дорожчим за що може бути Батьківщина (наприклад: краще зірки, небес, веселки, дорожче за гроші, машини, палаци тощо).
- Потім діти перераховують, що може подарувати своїй Вітчизні людина, яка її любить (наприклад: добре виконану роботу, любов до своєї сім'ї, букет квітів, красивий танок та ін.). Запропонуйте дітям подумати, що вони можуть подарувати Батьківщині, і намалювати свій подарунок. За малюнками своїх товаришів діти розповідають про те, як їхні друзі шанують свою Батьківщину.

Домашнє завдання

Спробуйте за допомогою дорослих подарувати своїй Батьківщині той чи інший подарунок, який ви намалювали.

Урок двадцять четвертий

ДОПИТЛИВІСТЬ

Гра «Допитливі друзі»

Діти стають у коло. І кожен по черзі ставить своєму сусідові по колу будь-яке цікаве питання (наприклад: «Чому в тебе блакитні очі?») Той, кому поставили запитання, має відповісти на нього, а потім поставити питання наступному в колі товаришеві (наприклад: «Блакитні очі я успадкував від свого батька... А з чого зроблена твоя шпилька?») – «Вона зроблена зі слонової кістки... Чому в тебе сьогодні такий гарний настрій?»)

Коли всі діти дадуть відповіді на запитання, кожен із них вибере щось найцікавіше, що він дізнався про когось зі своїх друзів, і придумав чарівну відповідь на запитання, яке перед ним поставили (наприклад: «Одного разу Фея Краси літала над землею, і своєю блакитною палицею вона торкнулася твоїх очей, тому вони у тебе блакитні» тощо).

Бесіда

Запитання та завдання до бесіди

- Як на вашу думку, у допитливих людей життя цікавіше? Чому? Чи вважаєте ви себе допитливою людиною?
- Чим допитливість відрізняється від цікавості?
- Чи розповідають вам батьки про те, що вас цікавить?
- Чому з роками більшість людей стають менш допитливими?

Прочитайте дітям казку**ПТАШЕНЯ ВИПАЛО З ГНІЗДА***В. Сухомлинський*

У Дятлихи у гнізді четверо пташенят. Одне з них аж надто неспокійне. Вигляне із гніздечка, все йому хочеться бачити, про все знати: а що там, за гніздом? А що це таке пливе по небу? А що це таке кругле, гаряче та яскраве?

– Виростеш, полетиш, тоді й побачиш... – говорить Дятлиха.

Однак неспокійне Дятличеня не захотіло слухатися маму. Висунулося з гнізда і випало. Сидить на траві та плаче.

Прилетіла мама до пташеняти:

– Як же тебе врятувати, неслухняне дитятко? Сідай до мене на спину, берись дзьобом за пера, тримайся міцно.

Сіло пташеня матері на спину, вчепилося лапками та дзьобиком. Полетіла мати, принесла своє дитя до гнізда й запитує:

– Будеш із гнізда виглядати?

– Не буду, – сказало радісно пташеня та підняло голівку, щоб виглянути з гнізда. Підняло голівку і запитує: – А що таке «трава»?..

Запитання та завдання до казки

- Уявіть, що Дятличеня, ставши великим, залишилося допитливим та зробило для лісового життя багато корисних відкриттів. Розкажіть про них і про те, чим вони допомогли лісовим мешканцям.
- Якби Дятлиха сама розповіла синові про все, що його цікавить, чи випав би він коли-небудь із гнізда? Як би ви відповіли пташеняті на його запитання?

Гра «Допитливі пташенята»

Діти стають у коло. Всі вони – допитливі «дятленнята». Одна дитина – «Дятлиха». Кожне

«дятличеня» ставить «Дятлисі» запитання, на яке вона має відповісти. Попередьте «Дятлиху», що її відповіді мають бути казковими та смішними (наприклад: «Що таке трава?» – «Трава – це чарівні зелені палички, що захищають землю від пилу» – «Що таке хмари?» – «Хмари – це пухнасті небесні звірі, які літають над землею» та ін.). Якщо «Дятлиха» не може відповісти на те чи інше запитання, її роль бере на себе те «дятличеня», на запитання якого вона не відповіла. Гра триває доти, доки всі діти не поставлять свої питання.

Малюнок «Ми подорожуємо»

Поділіть дітей на групи. Одна з них має уявити, що вирушає у подорож на космічному кораблі на якусь планету, щоб дослідити, чи є на ній життя; інша – у навколосвітню подорож, щоб знайти нових морських тварин тощо. Кожна група повинна намалювати свою подорож і розповісти про неї.

Домашнє завдання

Прочитайте дітям приказки та прислів'я: “Хто людей питає, той і розум має”, “Хто знання має, той і мур ламає”, “Що знаєш, що вмієш, то за плечима не носити”.

Попросіть дітей подумати, про що вони хотіли б довідатися понад усе на світі. Після цього обговоріть із кожним, яким чином він міг би це зробити (наприклад, в одному випадку варто поговорити з якоюсь людиною, в іншому – переглянути якийсь фільм чи попросити батьків знайти відповідь у книжці та ін.). Потім запропонувати дітям знайти відповіді на їхні питання, а пізніше розповісти іншим, про що вони довідалися.

Урок двадцять п'ятий

МАЙСТЕРНІСТЬ

Гра «Квітка Майстерності»

Покажіть дітям якісь майстерно зроблені речі (наприклад: підніс із розписами, вироби з дерева, вишивку тощо). Попросіть дітей розповісти, які вміння необхідні майстрам, щоб створити ці речі (наприклад: терпіння, любов до людей, умілі руки та ін.).

Розподіліть дітей на групи, роздайте їм по одному майстерно виконаному виробу і запропонуйте намалювати на великому аркуші паперу Квітку Майстерності людини, яка зробила цю річ. Середина квітки – портрет самого майстра, а пелюстки – риси його вдачі. Потім групи по черзі розповідають про створені (намальовані) ними Квітки Майстерності.

Бесіда

Запитання та завдання для бесіди

- Якого майстра та яку майстерність ви вважаєте найдосконалішими? Чому?
- Як ви вважаєте, чи обов'язково кожна людина має бути майстром своєї справи?

Прочитайте дітям казку

ХТО НАЙКРАЩИЙ МАЙСТЕР НА ЗЕМЛІ?

Літературна обробка В. Сухомлинського

Це було дуже давно. В одному селі України дівчатам і жінкам захотілося показати свою майстерність. Домовились, що

у неділю усі придуть на сільський майдан, та кожна принесе найкраще, що вона зробила своїми руками: вишитий рушник, полотно, скатертину.

І ось у неділю дівчата й жінки прийшли на майдан. Принесли безліч дивовижних речей. У дідусів і бабусь, яким громада доручила назвати найкращих майстринь, аж очі розбіглися: так багато було талановитих жінок та дівчат. Дружини й дочки багатіїв принесли вишиті золотом і сріблом шовкові покривала, тонкі мережані занавіски.

Але несподівано для всіх перемогла Марина – дружина бідняка. Вона не принесла ні вишитого рушника, ні мережив, хоч усе це вміла чудово робити. Вона привела п'ятирічного сина Петруся. А Петрусь приніс жайворонка, якого сам вирізьбив із дерева. Приклав Петрусь жайворонка до губів – заспівала, защебетала пташка, як жива.

Усі стояли затамувавши подих, а над майданом, у блискитному небі, заспівав справжній, живий жайворонок, який прилетів на спів Петрусевого жайворонка.

«Той, хто творить розумну і добру людину, – найкращий майстер на землі», – таким було рішення старих людей.

Запитання та завдання до казки

- Що ви принесли б на конкурс із майстерності?
- Про яку роботу можна сказати, що це справжня майстерність, а про яку – ні?
- Що необхідно людині для того, щоб стати справжнім майстром своєї справи?

Малюнок «Що ми змайструємо»

Намалюйте якусь майстерно виконану річ, яку ви мрієте зробити власноруч, і розкажіть, що вам для цього знадобиться.

Гра «Відгадай ремесло»

Попросіть дітей подумати, якому ремеслу вони хотіли б навчитися. Потім обирається ведучий. Він ставить перед дітьми будь-які три запитання, наприклад:

- Які вміння ти повинен мати для цього ремесла?
- Як слугуватимуть людям речі, які ти зробиш?
- Кому зі своїх близьких та друзів ти подаруєш ці речі? Чому?

Дитина відповідає на ці запитання, не називаючи задуманого ремесла. Завдання ведучого – відгадати, про яке ремесло йдеться.

Якщо ведучий за відповідями не може відгадати задумане ремесло, йому допомагають інші діти. Коли ж ведучий відгадає ремесло, він міняється місцем із тим, хто відповів.

Гра триває доти, доки всі діти не розкажуть про своє ремесло.

Урок двадцять шостий

МИЛОСЕРДЯ

Гра «Сонечко Милосердя»

Діти стають у коло. Педагог просить їх розповісти про милосердні вчинки, які їм відомі. Кожна розповідь нагороджується сонечком милосердя, вирізаним із кольорового паперу. Той, хто протягом визначеного часу отримає більше всіх сонечок, стає «Сонечком Милосердя».

«Сонечко Милосердя» підходить до будь-кого у колі, торкається його «своїм промінцем» і дарує якийсь сонячний подарунок (наприклад: сонячного зайчика, сонячний промінець, сонячний бант, теплий день та ін.). Кожен повинен розповісти, як подарунок «Сонечка» допоможе йому у важку хвилину (наприклад: «Сонячний зайчик допоможе мені знайти дорогу додому»; «Сонячний промінь зігріє мене взимку» тощо).

Якщо «Сонечко» не може придумати, що воно подарує якомусь хлопчикові чи дівчинці, вони самі просять у «Сонечка» який-небудь сонячний подарунок.

Бесіда

Запитання та завдання для бесіди

- Як на вашу думку, що люди можуть зробити для птахів і що для людей можуть зробити птахи?

- Подумайте та розкажіть, які милосердні вчинки можуть подарувати мешканцям землі вітерець, дощик, дерево, райдуга та ін.

Прочитайте дітям казку

ДОБРЕ СЛОВО

В. Сухомлинський

В однієї жінки була маленька донька Оля. Коли дівчинці виповнилося п'ять років, вона тяжко захворіла: застудилась, почала кашляти й танула на очах.

До нещасної матері почали приходити родичі: Оліні тітки, дядьки, бабусі, дідусі. Кожен приносив щось смачне й поживне: липовий мед і солодке коров'яче масло, свіжі лісові ягоди й горіхи, перепелині яєчка та бульйон із курячого крильця. Кожен говорив: «Потрібно добре харчуватися, потрібно дихати свіжим повітрям, і хвороба втече у ліси й на болота».

Оля їла мед у стільниках та солодке коров'яче масло, лісові ягоди й горіхи, перепелині яєчка й бульйон із курячого крильця. Але ніщо не допомагало — дівчинка вже ледве вставала з ліжка.

Одного дня біля хворої зібрались усі родичі. Дідусь Опанас сказав:

— Чогось їй не вистачає. А чого — і сам не можу зрозуміти.

Раптом відчинились двері та до хати увійшла прабабуся Олі — столітня Надія. Про неї родичі забули, бо багато років сиділа прабабуся Надія у хаті, нікуди не виходила. Але почувши про хворобу правнучки, вирішила навідати її.

Підійшла до ліжка, сіла на ослінчик, взяла Олину руку в свою, зморшкувату і маленьку, й сказала:

— Немає у мене ані медових стільників, ані солодкого коров'ячого масла, немає ані свіжих лісових ягід, ані горіхів,

немає ані перепелиних яєчок, ані курячого крильця. Стара я стала, нічого не бачу. Принесла я тобі, мила моя правнучко, один-єдиний подарунок: сердечне бажання. Єдине бажання залишилось у моєму серці – щоб ти, моя квіточко, видужала й знову раділа ясному сонечкові.

Така величезна сила любові була у цьому доброму слові, що маленьке Олине серце забилося частіше, щічки порозовішали, а в очах засяяла радість.

– Ось чого не вистачало Олі, – сказав дід Опанас. – Доброго слова!

Бесіда

Запитання та завдання до казки

- Як ви думаєте, чи може бути добре слово виявом милосердя?
- Чому добре слово було для Олі сильнішим за цілющий мед, свіжі ягоди, горіхи й інші смачні та корисні страви?

Творче завдання «Закони Милосердя»

Уявіть, що вас запросили до країни, якою керує милосердний правитель. Поділіть дітей на групи і попросіть розповісти, які закони Милосердя ухвалені у цій країні для людей, тварин та птахів (наприклад: «Раз на тиждень кожна багата людина має запросити до себе у гості бідного, почастувати смачним обідом і щось подарувати йому»; «Протягом зими кожен має зробити дві годівниці для птахів» тощо).

Малюнок «День Милосердя»

Прочитайте дітям приказки та прислів'я: «Якби один іншому не допомагав, то й світ би пропав», «Добрий не чинить лихого та не боїться нічого», «Добро добром згадують».

Попросіть дітей розповісти, що людина з добрим серцем може зробити для бідних, знедолених, позбавлених даху над головою та голодних людей.

Потім діти мають уявити, що на всій землі люди почали відзначати День Милосердя, і розповісти про милосердні вчинки, які вони здійснять того дня. Потім діти вирізають із паперу серце, а у ньому малюють тих, кому допомогли їхні милосердні вчинки. За малюнками одне одного діти розповідають, кому і як допомогли милосердні вчинки їхніх друзів.

Урок двадцять сьомий

МУДРІСТЬ

Гра «Мудра порада»

Діти по черзі розповідають, яких людей, звірів, птахів та які рослини вважають вони наймудрішими, і обґрунтовують власну точку зору. Потім попросіть дітей уявити, що на землі має відбутися рада наймудріших мешканців планети. Чотирьох дітей, чії відповіді найцікавіші, обирають до мудрої ради.

Одна дитина у цій раді – «мудра людина», інша – «мудрий звір», третя – «мудра пташка», четверта – «мудра рослина». Інші діти отримують картки з малюнками різних мешканців землі. Кожен по черзі звертається до мудрої ради за допомогою.

Четверо наймудріших мають придумати чотири мудрі поради для кожного мешканця землі, що звернувся до них за допомогою: одна порада – від людини, інша – від тварини, третя – від пташка і четверта – від рослини.

Наприклад, людина боїться заблукати у лісі.

Поради мудреців:

- узяти з собою компас (людина);
- узяти з собою собаку (звір);
- запропонувати птаху зерен, і він покаже дорогу до хати (пташка);
- знайти живий компас. Гілки на дереві густіше ростуть із південної сторони, а мох на стовбурі – з північної (рослини).

Попередьте дітей, що поради мудреців можуть бути казковими.

Бесіда

Запитання та завдання для бесіди

- Попросіть своїх батьків розповісти про якусь подію, яка навчила їх мудрості.
- Що допомагає людині бути мудрою? (Спілкування, природа, книжки, мистецтво тощо).

Прочитайте дітям казку

ХЛОПЧИК І ЗЛА ВЕДМЕДИЦЯ

Болгарська казка

За дев'ятьма горами на десятій жила зла та жадібна ведмедиця. Вона кидалася на кожного, хто траплявся їй на шляху. Нікому не давала вона життя у горах, спускалася і на поля, підкрадалася навіть до сіл: то вола схопить, то коня і вже не відпустить живими-здоровими.

Почали люди боятися у поле на роботу виходити та худобу на пасовище вигонити — такою лютою та сильною була ведмедиця. Вирішили її впіймати. Чого тільки не вигадували, щоб упіймати ведмедицю: і з вилами на неї виходили, і собак на неї спускали — вислизала з пастки цілою та неушкодженою.

Ось одного разу в село під горою прийшов хлопчик-пастушок. Помітив він, що всі селяни сумні, та й запитує:

— Що з вами, люди добрі?

Розповіли хлопчику про злу ведмедицю, а він і мовить:

— Я її впіймаю.

— Ой, не нахваляйся! — сказали йому. — У нас є молодці сильніші та хоробріші від тебе, одначе не зуміли ведмедицю спіймати! Куди вже тобі!

Ведмедиця жила у покинутій хатинці пастухів разом зі своїм малим ведмедиком. Прийшов хлопчик до хатинки, оглянув її з усіх боків. Прислухався, до вікна заглянув,

бачить – ведмедиці немає, і постукав у двері. Вилізло маленьке ведмежатко, побачило хлопчика та запитує:

– Слухай-но, хлопчику, що ти тут шукаєш? Не страшно тобі, що моя мамка тебе з'їсть?

– Мені страшно, дуже страшно, – відповідає хлопчик, – але що ж робити? Голод примусить і страх забути. Я сирота, ходжу по селах, наймаюся у пастухи і так виживаю. А тепер люди злякалися твоєї матері та в поле худобу не виганяють, тож і мені роботи немає. Благаю, дай мені чогось поїсти, а я тобі за це казку розповім.

Ведмедик був добрим, змилювався над хлопчиком і нагодував його. А хлопчик, коли наївся, почав розповідати ведмежаті казки, одну кращу за іншу. Посеред найцікавішої оповіді хлопчик раптом замовк.

– Розповідай, розповідай! – благає його ведмежатко.

– Ні, мені час їти, – каже хлопчик, – а то твоя мати побачить мене тут і з'їсть.

Однак ведмедику так сподобалися чудові казки, що він не хотів розставатися з хлопчиком. І почав просити розповісти хоча б казку до кінця.

– Добре, – відповів хлопчик. – Зараз я сховаюся на горищі, а коли повернеться твоя мама, умов її не чіпати мене. Якщо вона згодиться, я злізу та продовжу розповідь.

Із цими словами хлопчик дістався горища та й причаївся там. Тут і ведмедиця повернулася. Ведмежа почало благати її.

– Мамо, сьогодні приходив хлопчик-пастушок і такі хороші казки мені розповідав, що не хотілось його відпустити. Однак він мене не послухався, тому що боявся, що ти його з'їси. Дуже прошу тебе, якщо ще раз хлопчик прийде, не чіпай його, залиш жити у нас – не сидіти ж мені днями одному! Ми і пограємося, і казки він мені розповість.

– Гарзд, не чіпатиму його, – погодилася ведмедиця. – Якщо знає хороші казки – і я їх послухаю.

Тільки-но почув це хлопчик, спустився з горища та продовжив розповідати свою прекрасну казку. А коли закінчив

її, другу розповів, а потім і третю... Всю ніч розповідав він ведмедиці та ведмежаткові казки, одна другої кращі. Ведмедиця його слухала і не чіпала.

Живе хлопчик у ведмедиці та ведмежати день, другий. Казки їм розповідає, а подумки міркує, як би йому ведмедицю впіймати. Нарешті придумав. Зробив у даху дірку. Коли йшов дощ, вода з даху через продріявлену стелю ручаями текла до хати, відтак сухого місця там не зосталося.

Ведмедиця розсердилася, гарчала на дощ, але нічого не змогла зробити. А хлопчик сказав їй:

— Не журися, бабцю-ведмедице, я тобі збудую нову хату.

Пішов він до села, взяв сокиру та цвяхи і зробив нову хату — не хату, а добротну скриню на колесах. Коли знову полив сильний дощ, хлопчик сказав ведмедиці з ведмежатком:

— Переселяйтеся до нової хатки! Там сухо і дах не протікає.

Тільки-но ведмедиця влізла туди, хлопчик зачинив дверцята, запер їх і покотив скриню до села. Зрозуміла тоді ведмедиця, що потрапила до пастки, і заревла так, що відлуння лісом прокотилося. А хлопчик знай собі котить скриню на колесах, посвистує та пісні співає. І почала тоді ведмедиця благати:

— Не згуби нас, хлопчику! Не нападай на ні на кого віднині: ані коня, ані корову не чіпатиму, навіть маленького зайця у лісі не ображу. Відпусти нас!

А ведмежатко, почувши, що мати його говорить, здивувалося: чому це вона так злякалася?

— Нас хлопчик до себе везе, — говорить він ведмедиці. — Ми тепер у нього житимемо. Він нам казки розповідатиме.

Однак ведмедиця не заспокоюється: реве та й реве. Почули люди її ревіння, схопили хто вила, хто сокиру. Збіглися всі — і що ж бачать: ведмедиця у скрині заперта! Хотіли було її вбити.

Тут хлопчик і каже:

– Я свого слова дотримав – привіз живу ведмедицю! А ви моє прохання за це виконайте: з миром відпустіть її та ведмежа. Не чіпатиме і не ображатиме вона нікого. Ви вже зважте на мої слова, відпустіть її!

Подумали, порадилися селяни і погодилися. Відпустили ведмедицю та ведмежа на всі чотири сторони.

Однак ведмеді не втекли до лісу, а за хлопчиком пішли. Ведмежа почало просити хлопчика знову казку нову розповісти.

Побачивши це, люди промовили:

– А пастушок має рацію: щоб ведмедицю впіймати, не тільки сила потрібна, але й ще щось...

А що, здогадайтесь самі!

Запитання та завдання до казки

- Якби ви були на місці хлопчика, яку казку чи випадок розповіли б ведмежаті? Придумайте і розкажіть цю казку.
- Як ви вважаєте, у чому виявилася мудрість хлопчика?
- Розкажіть про те, як ведмедиця та ведмежа жили у хлопчика?
- Які події вчать людей мудрості? Чому? (Народження дитини, створення сім'ї, хвороба близького, смерть та ін.).
- Якою має бути мудра людина? Що вона має вміти робити, як говорити, як виглядати тощо?
- Якби ви познайомилися з наймудрішою людиною на землі, про що б ви її запитали?

Творче завдання «Допоможемо людям»

Поділіть дітей на пари. Одна дитина у парі – Хлопчик, інша – Ведмежа. Діти повинні придумати невеличку сценку-діалог про те, як Хлопчик і Ведмежа зустрілися та подружилися.

Потім кожна пара має придумати мудрі поради для мешканців села у таких ситуаціях:

- у селі почалася епідемія грипу;
- через неврожай у селі почався голод;
- у селі згоріло кілька хатин та ін.

(Наприклад: коли у селі почалася епідемія грипу, Хлопчик порадив людям їсти якомога більше часнику і цибулі, а Ведмежа – пити відвар шипшини та настоянки з ялинових та соснових голок.)

Малюнок «Часточка мудрості»

Прочитайте дітям прислів'я: «Ученість і мудрість у щасті прикрашають, а у нещасті потішають», «Мудрим ніхто не вродився, а навчився», «Мудрі слова приємно і слухати».

Попросіть дітей згадати та розповісти про все, чого вони навчилися протягом останнього року. Потім кожен малює дерево мудрості свого життя, на якому має бути стільки листочків, скільки часток мудрості з'явилося у дитини за рік.

Домашнє завдання

Згадайте якісь мудрі поради своїх бабусь та дідусів. Намалюйте чарівні квіти мудрості та подаруйте бабусям і дідусям свої малюнки.

Урок двадцять восьмий

НІЖНІСТЬ

Гра «Ніжне слово»

Діти стають у коло. Обирається Фея Ніжності. Вона по черзі торкається кожної дитини чарівною Палицею Ніжності (якоюсь красивою палицею), і кожний говорить якесь ніжне слово (наприклад: милий, любий, дорогий, сонечко, промінчик, зайченятко тощо).

Потім діти діляться на пари і складають зі своїх ніжних слів речення (наприклад: слова «зіронька» та «зайчик»; речення: «Зайчик знайшов у лісі зіроньку, і вона розповіла йому казку»).

Бесіда

Запитання та завдання для бесіди

- Розкажіть про людей, до яких ви ставитеся із ніжністю.
- Представникам яких професій необхідно бути ніжним? Чому?

Прочитайте дітям казку

ФЕЯ СНОВИДІНЬ

Є. Лазаренко

Укладаючи Тетянку спати, тато побажав їй приємних сновидінь.

Поцілувавши тата, Тетянка згорнулася калачиком... І раптом побачила Фею у сріблястому одязі з промінчиками сонечка над головою. Вона тримала у руці чарівну паличку. Паличка переливалася перламутром, як мушля, яку Тетянка не раз знаходила на березі Чорного моря, коли прогулювалася там із татом і мамою.

Фея торкнулася чарівною паличкою голівки дівчинки, і дівчинка відчула, що у неї виростають крильця, мов у янгола в казці. Фея взяла Тетянку за руку, і дівчинка полетіла разом із нею над нічним містом роздавати людям та тваринам сни. Це була Фея Сновидінь.

Де тільки Тетянка не побувала з нею протягом ночі. Дівчинка стомилася, але їй було так радісно бачити ніжні посмішки, які з'являлися на обличчях дітей та дорослих, коли Фея Сновидінь торкалася до них чарівною паличкою.

Тільки-но вони повернулися додому і Фея вклала Тетянку до ліжечка, втома одразу минула. Навіть спати не хотілося. Дівчинка відкрила очі, щоб попрощатися з Феєю Сновидінь, і побачила лагідну та ніжну маму. Вона посміхнулася посмішкою Феї.

— Мамочко, — сказала Тетянка, — де ти ховаєш свій блискучий одяг? Чому ти раніше ніколи не показувала мені чарівну паличку?

Мама поцілувала Тетянку та пригорнула її до грудей:

— Сонечко моє, ти бачила пречудовий сон.

Запитання та завдання до казки

- Роздайте дітям картки з малюнками різних тварин (або птахів, риб, комах). Діти мають розповісти про ніжні сни, які подарують тим чи іншим представникам світу природи Фея та Тетянка.
- Уявіть, що до вас у гості прийшла Фея Сновидінь та запросила у подорож до чарівної країни ніжних снів. Розкажіть про цю подорож.

- Чи були у вашому житті випадки, коли чиєсь ніжне слово допомогло вам у важку хвилину. Промовте з ніжністю це слово.
- Попросіть дітей пригадати всі ніжні імена, якими їх називають батьки, та розповісти, що вони відчують у такі хвилини.
- Запропонуйте дітям придумати ніжні імена для своїх батьків.

Малюнок «Ніжність весняного дня»

Прочитайте дітям прислів'я: «Добре слово краще, ніж готові гроші», «Від теплих слів і лід розтає», «Ласкаве слово що весняний день».

Попросіть дітей намалювати щось найніжніше у весняному дні та дати своєму малюнку ніжну назву (наприклад: тендітний пролісок, ласкавий промінчик, веселе джерельце тощо).

Гра «Коло Ніжності»

Діти стають до чарівного Кола Ніжності та лагідно всі беруться за руки.

Потім кожен має подумати і розповісти, що йому дарує мамина (татова, бабусина та ін.) ніжність (наприклад: «Мамина ніжність дарує мені радість, знімає втому, допомагає забути про неприємне, присипляє» тощо).

Наприкінці гри діти придумують для своїх рідних який-небудь ніжний подарунок (наприклад: можна поглянути на маму з ніжністю, сказати татові ніжні слова, обійняти бабусю, погладити сестричку по голівці тощо).

Домашнє завдання

Попросіть дітей подарувати своїм близьким якомога більше ніжних подарунків.

Урок двадцять дев'ятий

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Гра «За що ми відповідаємо»

- Як людина має відповідати за чистоту в своїй оселі?
- Як батьки повинні відповідати за своїх дітей?
- Як учителі повинні відповідати за своїх учнів?
- Як лікарі зобов'язані відповідати за своїх хворих?
- Як машиніст потягу повинен відповідати за пасажирів?
- Як друзі повинні відповідати один за одного?
- Як люди мають відповідати за чистоту міста (лісу, ріки, поля тощо)?

По черзі діти відповідають на те чи інше запитання (наприклад: щоб ліс був чистим, необхідно осушити болота, прибирати сміття, саджати та лікувати дерева тощо).

Потім діти діляться на групи і зображують жестами та мімікою, як люди відповідають за когось або за щось.

Усі інші відгадують, за кого чи за що були відповідальними їхні друзі.

Бесіда

Запитання та завдання для бесіди

- Що означає бути за когось відповідальним?
- Як ваші батьки навчають вас відповідальності?
- Як ви вважаєте, чи повинні діти відповідати за своїх батьків?

Прочитайте дітям притчу

СТАРИЙ І ЯБЛУНЯ

Притча

Зовсім постарів дідусь. Працювати більше не може, сидить на сонечку й онуку казки розповідає. Ближче до осені покликав дід онука у сад. Взяв він із собою лопату і маленьку яблуньку. Посадив її та й каже внукові:

– Виросте яблунька і годуватиме тебе золотими яблучками.
Онук запитує:

– Дідусю, а чи скоро яблучка виростуть?

– Не скоро, онучку, ти вже зовсім дорослим станеш, а мене на той час на світі не буде, не встигну я скуштувати золотих яблучок, – відповідає дідусь.

– То для чогось ж ти, дідусю, цю яблуньку посадив, якщо навіть її яблучок не спробуєш? – здивувався онук.

Посміхнувся дідусь:

– За своє життя я скуштував немало яблук, посаджених для мене дідусем. Тепер я саджаю дерева для своїх онуків.

Запитання та завдання до казки

- Уявіть, що яблунька, посаджена старим, виросла та принесла чарівні яблучка. Розкажіть, як вони допомагали людям?
- За кого був відповідальним старий із притчі?
- Як ви гадаєте, якою людиною стане його онук?
- Чи садили ви коли-небудь дерева?
- Розпитайте своїх бабусь і дідусів, коли і хто саджав дерева в їхньому саду?
- Якою б стала земля, якби кожна людина посадила дерево для своїх дітей та онуків?

Малюнок «Посадимо деревце»

Намалюйте деревце, яке ви посадите для своїх дітей та онуків, та дерево, яке з нього виросте.

Творче завдання «Хто відповідальний»

Прочитайте дітям прислів'я: «Якби один іншому не допомагав, то світ би пропав», «Той від біди себе спасає, хто за іншого відповідає».

Попросіть дітей розповісти, у яких ситуаціях батьків чи дітей можна назвати відповідальними, а в яких — ні. Наприклад:

- тато забув про свою обіцянку сходити у цирк із сином і поїхав на рибалку зі своїми друзями;
- незважаючи на втому, мама допомогла своїй доні зшити іграшку для лялькового театру;
- хлопчик пішов гуляти та залишив саму свою маленьку сестричку;
- діти поїхали на дачу і забули залишити їжу для своєї кішки;
- дівчинка встає раніше за інших у родині, щоб устигнути до занять у школі полити усі кімнатні квіти;
- перед поїздкою на море протягом місяця тато ходив із сином до басейну та вчив його плавати.

Домашнє завдання

Попросіть дітей бути відповідальними протягом двох днів за кожного у своїй родині. Потім обговоріть, чи важко бути відповідальним за своїх рідних.

Урок тридцятий

ЧУЙНІСТЬ

Гра «Чуйний Колобок»

Обговоріть із дітьми, що повинна вміти робити чуйна людина. (Втішити, вислухати, допомогти у важку хвилину, поділитися тощо).

Потім діти стають у коло. Педагог обходить усіх дітей і вкладає до руки комусь одному маленькій колобок. Ця дитина – «Чуйний Колобок». Кожна дитина вигадує та розповідає «Колобку» про якусь важку ситуацію, у яку вона потрапила. «Колобок» повинен допомогти дітям знайти казковий вихід із тієї чи іншої ситуації (наприклад: «У лісі на мене напали розбійники та прив'язали до дерева». «Колобок» відповідає: «Я покличу свого друга зайчика, і він своїми гострими зубами перегризе канат»). Після того, як «Колобок» допоможе комусь із дітей, ця дитина міняється з ним місцями, і гра триває.

Бесіда

Запитання та завдання для бесіди

- Хто у вашій родині найбільш чуйний? Чому?
- Чи вважаєте ви себе чуйною людиною?
- Розкажіть про якийсь випадок зі свого життя, коли ви побачили на вулиці людину чи тварину, яким була необхідна допомога, і допомогли їм.

Прочитайте дітям казку**ЗЛАМАНА ЯБЛУНЬКА***В. Сухомлинський*

Бігаючи подвір'ям школи, Мишко посковзнувся й упав на маленьку яблуньку, яку цієї весни посадили.

– Мишко яблуньку зламав! Мишко яблуньку зламав! – закричали діти, побігли до вчительки і зараз же розповіли їй усе так, як було.

– Хіба ти не бачиш, куди біжиш? – докоряла вчителька. – Що ж тепер робити? Яблунька померла. Стирчатиме зламаний стовбурець.

Мишко зробився мовчазний та задумливий. Він приходив до школи задовго до уроків, дивився на зелений рядочок яблуньок. Тільки одна була суха, скалічена. Мишкові тяжко було на неї дивитись.

Якось учителька повела їхній клас у садок.

– Діти, – сказала вона, – давайте порахуємо, скільки тут яблуньок, груш, вишень.

Мишко пішов уздовж яблуневого рядка. Він добре знав, що тридцять живих яблуньок і одна мертва. Та ось тільки-но підійшов до мертвої яблуньки, як побачив, що від сухого стовбурця відійшла зелена гілочка.

– Яблунька оживає!.. – сказав він схвильовано.

Підійшла вчителька.

– Так, оживає, – сказала вона. – Це буде твоя яблунька. Добре, Мишку?

– Добре, – зрадів Мишко і побіг до колодязя.

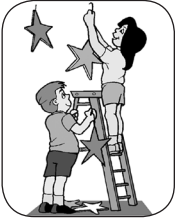
– Куди це ти? – запитала вчителька.

– Поллю свою яблуньку.

Запитання та завдання до казки

- Що непокоїло Мишка?
- Чому зрадів хлопчик?

- Чи допоможе його чуйність яблунощі ожити?
- Пригадайте випадки, коли ви допомогли якійсь хворій тваринці чи зів'ялій рослині?

Творче завдання «Допомагаємо у біді»

Прочитайте дітям приказки та прислів'я: «Треба так у світі жити, щоби лиха не чинити», «Хто людям добра бажає, той і сам має», «Світ не без добрих людей», «Чуйне серце з будь-якої біді виручить».

Поділіть дітей на групи та попросіть їх подумати і розповісти, як і чим сонечко (різні мешканці лісу, зорі, хмари тощо) допоможуть героям тієї чи іншої відомої казки (наприклад, Попелющі, Білосніжці, Оленці, Трьом поросяткам та іншим).

Малюнок «Подарунки для мешканців землі»

Усі діти – «Чуйні Хмаринки». Кожна дитина повинна придумати і розповісти (або намалювати) свій подарунок тому чи іншому мешканцю землі (наприклад: «Я подарую хворій дівчинці пухнасту подушечку»; «Я подарую маленьку хлопчикові, який плаче, пухнастого зайчика» тощо).

Урок тридцять перший

ПОШУКИ ПРЕКРАСНОГО

Гра «Чим ми прекрасні»

Усі діти стають у коло та заплющують очі. Увімкніть музику і попросіть дітей уявити, що над землею літає птах краси та вчить людей знаходити в інших все прекрасне: гарні очі, волосся, посмішку, добру вдачу, умілі руки тощо. Потім музика обривається, діти розплющують очі, уважно дивляться одне на одного. Той, хто побачив щось красиве у комусь зі своїх друзів, виходить на середину кола та розповідає про цю дитину, не називаючи її імені. Усі інші відгадують, про кого саме йдеться. Потім знову вмикається музика, і гра повторюється.

Бесіда

Запитання та завдання для бесіди

- Розкажіть про найпрекрасніший день у своєму житті?
- Що у вашій мамі (татові, бабусі або дідусеві) найпрекрасніше? Чого найпрекраснішого ви хотіли б у них повчитися; обґрунтуйте свою думку.

Прочитайте дітям казку

ЖУК-ФІЛОСОФ ТА ІНШІ

Д. Біссет

Дядько Фред жив на вулиці Західного Вітру в будинку номер вісім. У кімнаті, де висів його портрет, праворуч від

останнього на полиці стояла у келиху троянда, а ліворуч – годинник Тік-Так.

«Ну що хорошого у годинниках? – дивувалася троянда. – адже вони не мають за-паху. А що не має приємного запаху, не може бути насправді прекрасним!»

А годинник про себе теж розмірковував: «Яка нерозумна ця троянда. Часу вона показувати не вміє. Не збагну, чому її вважають прекрасною?»

Тут мимо проповз чорний жук. Він кинув погляд на троянду та на годинник і подумав: «Бідолахи, вони ж зовсім не чорні!» і поповз собі далі.

Потім до вікна заглянула ластівка і теж побачила троянду та годинник.

– Ха! – сказала вона. – Яка користь уміти показувати час та мати духмяні пахощі, якщо не вмієш літати?! Літати!.. Що може бути прекраснішим!

– Плавати! – сказала рибка з круглого акваріуму на підвіконні.

– Нявчати! – сказала кішка і вистрибнула у сад.

– Чавкати! – сказала свиня, що жила по-сусідськи у хліву.

– Розгойдувати дерева, – сказав вітер.

– Здіймати вітер, – сказали дерева, які щойно розгойдалися.

Троянда і годинник усе ще сперечалися, коли це додому повернувся дядько Фред зі своєю дружиною:

– Ну й що ж ти вважаєш прекрасним? – запитали вони дядька Фреда.

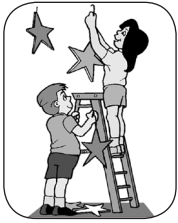
– Наприклад, мою дружину, – відповів той.

– Погоджуюся, – сказала його дружина й поцілувала дядька Фреда.

Запитання та завдання до казки:

- Чим, на вашу думку, дядько Фред відрізняється від інших мешканців вулиці?

- Що змінилося б на вулиці Західного Вітру, якби всі її мешканці взяли за приклад дядька Фреда та знайшли щось прекрасне одне в одному?
- Що, на вашу думку, найпрекрасніше у троянді, годиннику, жуку, ластівці, кішці, свині або вітрі?

Творче завдання «На чому ми поїдемо»

Поділіть дітей на групи та роздайте їм картки із малюнками потяга, літака, корабля, коня, віслюка, слона, човна, плота тощо. Кожна група має довести, що подорож саме на цьому засобі пересування найпрекрасніша (наприклад: на коні можна скакати по лісу, полю або яругах, себто там, де машина ніколи не пройде; на віслюку їдеш повільно, але чим повільніше рухаєшся, тим краще можеш роздивитися все довкола та т. ін.).

Малюнок «Квітка душі»

Прочитайте дітям приказки та прислів'я: «Добрим очам краса відкривається», «Рости великим, щасливим будь, себе не хвали, других не гудь», «Не бійся людину похвалити, а бійся скривдити задарма».

Попросіть дітей уявити, що вони навчилися бачити у людях тільки хороше. Потім діти мають згадати якусь близьку людину і намалювати квітку її душі. На квітці повинно бути стільки пелюсток, скільки чеснот діти розгледіли у своїй близькій людині.

Домашнє завдання

Запитайте у кожного зі своєї родини, що вони вважають найпрекраснішим на землі, та намалюйте їхні відповіді.

Урок тридцять другий

ПРАВДИВІСТЬ

Гра «Сердечко Чесності»

Діти стають у коло й отримують від педагога по кольоровому фломастеру. Педагог дає одному з малюків вирізане з картону Сердечко Чесності, розділене на клітинки за кількістю дітей у групі. Той, хто отримав сердечко, розповідає про свій чесний вчинок, а потім зафарбовує одну клітинку фломастером. Потім сердечко передається далі по колу. В результаті гри у групі народжується різнокольорове Сердечко Чесності.

Бесіда

Запитання та завдання для бесіди

- Чи важко вам бути чесним?
- Іноді батьки жаліють своїх дітей і не говорять їм правди. Як на вашу думку, чи правильно вони чинять?

Прочитайте дітям казку

ЧЕСНИЙ ХЛОПЧИК

Корейська казка

Давним-давно жив у гірському селищі хлопчик. Батько його помер, мати з ранку до ночі на чужих людей працювала, а хлопчик рубав у лісі дрова та продавав їх на базарі.

Якось восени, коли з дерев опало останнє листя, а холодний вітер загнав у нори лісових звірів, хлопчик узяв свою сокиру та пішов по дрова. Йшов він, ішов та й дійшов до гірського озера. А біля нього росло велике дерево. «Зрубаю я це дерево, – подумав хлопчик. – Із нього чимало дров вийде». Тільки-но взявся він рубати дерево, як сокира раптом вислизнула з його рук і упала в озеро.

Сів хлопчик на березі та й заплакав: адже сокира для нього дорожча золота. Чим він тепер дрова рубатиме?

Раптом загуляли по озеру сині хвилі, та вийшов із води старенький чоловік.

– Чому ти, хлопчику, плачеш? – запитує.

Розповів йому хлопчик, яка біда сталася, а старий і каже:

– Не журися, хлопчику, знайду я сокиру твою.

Промовив він так і зник під водою.

Ось знову загуляли по озеру сині хвилі, з води вийшов той самий чоловічок старенький, а в руці у нього – сокира з чистого золота.

– Чи ця сокира – твоя? – запитує.

– Що ти, дідусю, не моя це сокира!

Посміхнувся старий у сиву бороду та знову під водою зник. Довго чекав його хлопчик. Нарешті вийшов старий утретє і простягнув хлопчикові сокиру срібну.

– На, бери свою сокиру, – каже.

А хлопчик йому й відповідає:

– Ні, дідусю, моя сокира із заліза зроблена.

І знову занурився старий в озеро, і знову із сокирою вийшов. Тільки цього разу була у нього у руках сокира залізна. Побачив її хлопчик, зрадів.

– Ось моя сокира, дідусю, – говорить.

А старий усміхнувся лагідно та сказав:

– Молодець, хлопчику. Не взяв чужого, не зазіхнув на срібло та золото. За це я віддам тобі всі три сокири. Продай їх на базарі – вони багато коштують, – і хай твоя мама не працює на чужих людей.

Сказав він так і простяг хлопчику золоту, срібну та залізну сокири. Взяв їх хлопчик, подякував старому сто і тисячу разів та й пішов додому. Відтоді вони з матір'ю не знали скрути та горя.

Запитання та завдання до казки

- Що сталося б, коли хлопчик сказав би старенькому, що золота або срібна сокири належать йому?
- Як ви думаєте, ким був старий із озера? Чому він вирішив випробувати хлопчика на чесність?
- Чи були у вашому житті випадки, коли чесність допомогла вам у важку хвилину?
- Яку чарівну пораду дали б ви людині, котра хоче стати чесною? (наприклад: «Коли хочеться когось обдурити, потрібно згадати очі своїх друзів»; «Щоранку потрібно поглянути на себе у дзеркало і сказати самому собі правду» тощо).

Малюнок «Сонечко Правдивості»

Попросіть дітей намалювати Сонечко Правдивості без промінців і повісити свою роботу на стенд. Щоразу, коли дітям захочеться когось обдурити, вони мають згадати про своє Сонечко та намагатися чинити чесно, а потім підмалювати до Сонечка промінець. У кінці тижня за сонячними промінчиками діти підраховують, скільки разів Сонечко Правдивості допомогло їм бути чесними.

Творче завдання «Чесні люди»

Прочитайте дітям приказки та прислів'я: «Маленька правдонька всі неправди переважить», «По правді роби – доброго кінця сподівайся», «Хто любить світ, той любить правду», «Стій за правду горою, то й люди з тобою».

Роздайте дітям картки з малюнками представників різних професій. Діти мають розповісти, як представники тих чи інших професій допоможуть людям стати щасливішими, якщо завжди чинитимуть правдиво (наприклад: «Чесний кухар готуватиме їжу тільки з найсвіжіших продуктів»; «Чесний лікар даватиме хворим найкращі ліки» тощо).

Урок тридцять третій

СКРОМНІСТЬ

Гра «Скромні звірятка»

З усіх дітей обираються двоє ведучих. Вони – господарі теремка. Інші ж отримують картки з малюнками різних звірів, птахів та комах. Господарі хатинки беруться за руки, підіймають їх догори, зображуючи теремок, а потім запрошують на гостини усіх, хто вміє скромно поводитися.

Діти по черзі підходять до теремка і просять від імені свого звіра (комахи або птаха) впустити їх до теремка. Якщо вони зуміють перекопати господарів теремка, що поводитимуться скромно, його впускають до хатинки. Якщо ж не зуміють – господарі просять його навчитися поводитися скромніше та прийти до їхнього теремка пізніше (наприклад: лев може пообіцяти, що він нікого не лякатиме і покатає на спині маленьких тварин; їжачок не колотиме голками звірів, а наколе на них та принесе із лісу гриби тощо).

Бесіда

Запитання та завдання для бесіди

- Як скромна людина має поводитися у лісі, гостях, театрі, вагоні потягу тощо? (Наприклад: у лісі скромна людина не повинна кричати, залишати сміття, ламати гілки тощо.)

- Яка їжа здається вам скромною? Чому? Придумайте меню скромного сніданку, обіду або вечері (наприклад: склянка чистої води, бутерброд із зеленню та дві запечені картоплини тощо).

Прочитайте дітям казку

ЧАРІВНА АРФА

Казка народів Бірми

В одному маленькому селі жив юнак на ім'я Маун Сіта. Батьків він втратив у ранньому дитинстві, родичів же у нього зовсім не було. Так і жив він сам-самісінький, добуваючи кошти на виживання грою на арфі.

Одного разу, як зазвичай, вирушив Маун Сіта зі своєю старенькою арфою у віддалене село. Шлях його пролягав через дрімучий ліс. Не встиг Маун Сіта заглибитися у гушавину, як на нього напали розбійники, відібрали гроші, його годувальницю-арфу розбили на дрібні трісочки. Гірко заплакав Маун Сіта, а розбійники, вдосталь потішившись над його горем, пішли. Дочекався юнак, коли розбійники зникли з виду, та мовив:

— Мила арфо! Ти була моєю єдиною втіхою у цьому світі, а тепер і тебе не стало.

Довго горював Маун Сіта над розбитою арфою та раптом почув:

— Чому такий засмучений, юначе?

Маун Сіта швидко озирнувся та — о диво! — побачив короля натів. Схиливши голову перед королем, який випромінював золоте сяйво, юнак шанобливо мовив:

— О великий королю, вибач мені, якщо я сказав щось не так. Розбійники розбили мою арфу, позбавили мене годувальниці. Тепер я не знаю, що маю вдіяти, тому і плачу.

— Не засмучуйся, юначе, — відповів король натів. — Я тобі допоможу. Але ти маєш мені поклястися.

Зрадів Маун Сіта і голосно вигукнув:

– Я згоден виконати будь-який твій наказ!

І тоді король продовжив:

– Буде у тебе нова арфа, до того ж не проста, а чарівна. Загадаєш будь-яке бажання, торкнешся пальцями її струн – і воно вмить здійсниться. Однак пам'ятай, арфа вірно слугуватиме тобі доти, доки ти залишишся добрим і скромним. Варто тобі стати скупим та заздрісним, як на твою голову посиплються нещастя. Обіцяй, що ти не зловживатимеш чарівним даром арфи.

– Обіцяю, – з готовністю відповів Маун Сіта. – Я вдовольнятимуся найнеобхіднішим.

Король натів торкнувся чарівним жезлом залишків арфи, і замість розбитого інструменту вмить з'явився абсолютно новий.

Зрадів Маун Сіта, поклонився королю до пояса, взяв арфу та знову вирушив у дорогу. Довго чи коротко йшов він, тільки врешті-решт відчув сильний голод. Миттю згадав про арфу, торкнувся її струн, і перед ним враз з'явилися різноманітні страви. Маун Сіта скуштував усього потроху та й рушив далі.

Через два дні дістався Маун Сіта рідного села. Мало-помалу мешканці села довідалися про чарівну силу його арфи та щоразу, коли їм доводилося нелегко, зверталися до нього за допомогою. І Маун Сіта ніколи нікому не відмовляв.

Поступово поголос про чарівну арфу поширився по всій країні й навіть досяг вух короля. Скликав король придворних і звелів їм чого б це не коштувало знайти Маун Сіту та привести до палацу. І ось юнак з'явився перед королем.

– Юначе, – звернувся до нього король, – я багато чув про твою незвичайну арфу, тож вирішив випробувати її чарівну силу. Ось уже багато років королеву непокоїть головний біль. Чи не можеш зцілити її?

– Наказуй, повелителю, зроблю все, що у моїх силах, – покійно відповів Маун Сіта.

– Отже, негайно берися до справи, а на випадок удачі я віддячу тобі дорогими подарунками.

У призначений день Маун Сіта з'явився у палаці перед королевою. Узяв він до рук свою арфу, загадав бажання та не встиг ще торкнутися струн, як королеві стало краще. П'ять днів приходив юнак до палацу. На radoшах король влаштував бенкет і щедро віддячив Маун Сіті золотом та дорогоцінним камінням.

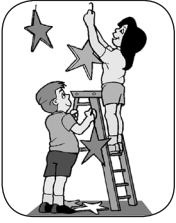
Навантажив маун сіта королівськими дарами три вози та подався геть. А коли дістався рідного села, розділив багатство порівну між селянами.

Відтоді у селі не стало бідних, усі зажили щасливо та благополучно, невтомно прославляючи чесноти Маун Сіти. А він, вірний своїй клятві, завжди залишався добрим і скромним, продовжуючи працювати нарівні з усіма мешканцями села.

І вдячні односельці у пам'ять про благородного Маун Сіту назвали село його іменем.

Запитання та завдання до казки

- Чому добрий дух короля натів пожалів юнака?
- Якби чарівна арфа потрапила до ваших рук, що б ви у неї попросили?
- Уявіть, що Маун Сіта став вашим найкращим другом. Розкажіть, як разом із ним ви прийшли на допомогу людям у скрутну хвилину.
- Згадайте про щось таке, чим ви особливо пишаєтеся, і розкажіть про це так, аби ніхто не подумав, що ви нахваляєтеся (наприклад: «Мій тато купив машину. Вона йому вкрай потрібна, адже він працює далеко від дому. Завдяки цьому він тепер може раніше повертатися додому та більше часу проводити зі мною і моїм братом».)
- Який одяг ви вважаєте скромним? Чому?

Творче завдання «Скромна людина»

Роздайте дітям картки з різними малюнками (наприклад: ракета, літак, красива машина, скарбниця з дорогоцінностями, палац та інші багатства).

Кожен має розповісти, як він вчинить, отримавши у подарунок те чи інше багатство, якщо буде скромною людиною.

Малюнок «Прикраса скромності»

Прочитайте дітям приказки та прислів'я: «Чужого не гудь, свого не хвали», «Все з рук валиться, а він хвалиться», «Не хвались ані мудрий мудрістю, ані сильний силою», «Держи голову високо, та не задирай носа», «Скромність усякому личить».

Попросіть дітей уявити, що вони отримали у подарунок чарівну прикрасу, яка вчить дітей скромності.

Потім діти малюють цю прикрасу та розповідають, яким чином вона навчає їх скромності.

Урок тридцять четвертий

СЛУЖІННЯ ЛЮДЯМ

Гра «Сонячні подарунки»

Педагог заздалегідь вирізає із картону велике сонечко.

Діти стають у коло. Педагог із сонечком у руках обходить коло, торкається кожного по черзі та говорить, що сонечко подарує кожному з них (наприклад: сонячного зайчика, теплий промінчик, сяючу посмішку, світлу казку, соняшник тощо). Діти мають розповісти, як за допомогою того чи іншого сонячного подарунка вони комусь допоможуть (наприклад: «За допомогою сяючої посмішки можна порадувати маму»; «За допомогою соняшника можна нагодувати насінням голодних птахів»; «За допомогою світлої казки можна заспокоїти маленьку сестричку» тощо).

Бесіда

Запитання та завдання для бесіди

- Що, на вашу думку, означає вираз «служити людям»?
- Що означає служити батьківщині (природі, землі, родині тощо)?
- Що ви відчуваєте, коли робите щось для інших людей?
- Що ви відчуваєте, коли інші люди щось роблять для вас?
- Чи жертвували ви коли-небудь задля інших чимось таким, що для вас особливо дороге?

Прочитайте дітям казку

ТРИ ПЕРСНІ

Українська народна казка

Це було тоді, коли моя прабабка у попелі гралася, а прадід повзав рачки по подвір'ю. Жив собі чоловік, що мав трьох синів, а коло його хати не могла навіть кішка втриматися, бо миші повиздыхали з голоду.

Коли чоловік постарів та відчув смерть з косою за плечима, покликав своїх хлопців і сказав:

— Я, діти мої, буду вже помирати. Не сумую за життям, бо прожив у бідності й нужді. Шкодую тільки за тим, що не лишаю вам ані волів, ані корів, ані коней. Є у мене три персні. Даю кожному по одному. Як тяжко буде жити на світі, то киньте перстень на землю, і тоді сповниться ваше одне найбільше бажання. Перстень можна кидати тільки один-єдиний раз.

Помер чоловік. Сини його оплакали, поховали та й порозліталися по світу, як листя, бо коло хати не було що робити.

Старший син блукав селами і дивився, де з комина дим іде — шукав людей, які б ним опікувалися, годували його, одягали.

В одному селі газди й газдині повиходили у неділю з хат, посідали на призьби та про щось розмовляли, сміялися. Тільки один чоловік і жінка сиділи осторонь зажу-рені.

— Чого ви сумуєте? — спитав хлопець.

— Як не сумувати, — відповів чоловік, — коли у нас хлопчик і дівчинка ростуть горбатими, та ніхто їм не може нічим допомогти.

— Я допоможу. Вони будуть такими, як усі людські діти.

— А що ж ти хочеш за це? — спитав чоловік.

— Годуватимете та одягатимете мене все життя. Я нічим не повинен журитися.

На тому й погодилися. Старший син кинув перстень на землю, діти випростались.

Зажив хлопець у хаті того газди. Його одягали й годували, як великого благодійника. Ходив у панському вбранні та нічого не робив, а на обід наказав щоднини давати смажену курку. Газда давав.

Минуло багато років. Діти вирости і від світанку до ночі так працювали на свого благодійника, що знову погорбатіли. А він, побачивши, що життя прожив марно, зажурився та й від того помер.

Скоро помер і середній брат. Ловив якось він рибу в глибокому озері, дно човна випало, він опинився у воді та й почав тонути. Згадав про перстень, однак було жаль кидати його у воду, — може, якось врятується, а перстень знадобиться ще коли-небудь. Але поки роздумував, захлинувся хвилиною та й пішов на дно.

Найменший брат жив бідно, але не журився цим. Він мандрував по селах, заробляв на хліб і ніколи не думав про перстень. А коли набурлакувався, знайшов собі дівчину, бідну, як і він сам, та й оженився. Зліпили якусь хатину з глини і жили як каганець без лою.

Настав тяжкий голодний рік. У хаті не було хліба. Жінка запитала:

— А чи немає у тебе, чоловіче, тата-мами, аби нам допомогли?

— Немає, жінко. Був колись у мене добрий бідний тато, який перед смертю дав мені перстень. Сказав, що як буде тяжко, то щоб я кинув його на землю, і тоді сповниться одне найбільше моє бажання. У мене не було такого бажання.

Жінка знала, що її чоловік розумний, і те, що він зробить з батьковим перснем, буде добре.

Якось після довгої лютої спеки почалася страшна буря. Вітер землю рвав, хмарами колотив. Град стогнав у небі, над землею так гриміло, що аж стіни у хаті стугоніли. Потім почався потоп. Хвилі несли хати, худобу. Люди здіймали руки

до неба, благали милосердя. Та небо, темне і зле, дивилося на них мокрими, сердитими очима.

Шкода стало молодшому братові людей. Він витягнув з пазухи татів перстень, кинув, примовляючи:

– Най згине буря, най хмари позатикають свої діри, най озеро вернеться у свої береги та най все стане на своє місце.

Буря вдарилася об скелю й ущухла, хмари позатикали дірки, крізь які лився дощ, і розповзлися. Хати повернулися на старі місця, усе ожило.

Люди повеселішали. Підійшли до рятівника та запитали:

– Якщо у тебе був такий чарівний перстень, то чому ти не став найбагатшим чоло-віком на землі?

– Хіба можна бути щасливим серед нещасливих людей? – відповів той. – Тепер відчуваю себе найбагатшим, бо зробив добро.

З того часу односельці не забували наймолодшого брата і не давали йому бідувати.

Він і дотепер живе.

Запитання та завдання до казки

- Якби ви мали такого чарівного персня, коли та задля чого скористалися б його чудодійною властивістю?
- Уявіть: ви тільки-но отримали у подарунок персня, а сотні пташок і звірят уже просять дати їм поїсти. Яким буде ваше рішення?
- Вам доводилося коли-небудь робити вибір між благом особисто для себе і благом для своїх товаришів? І що ж ви вибирали?
- Як на вашу думку, чи став найменший брат багатою людиною?

Малюнок «Вдячність за працю»

Намалюйте, чим люди із врятованого від потопу найменшим братом села можуть віддячити йому за таку щедрість душі, вміння служити іншим.

Прочитайте дітям казку

ПРО КАЛЮЖУ ТА БУЛОЧКУ З РОДЗИНКАМИ

Д. Біссет

На тротуарі була невеличка калюжа. Тільки-но пройшов дощ, тому з блискучих ли-стячок скрапувала вода.

Усі, хто проходив мимо, відбивалися у калюжі — і люди, і червоні автобуси.

«Оце так життя! — думала калюжа. — Значно веселіше, ніж на хмарах. Та було б ще краще, якби хтось мене випив. Адже врешті-решт на те й існує вода».

Саме у цей час поруч проїхав великий фургон, повний булочок із родзинками. Одна з них випадково випала та шубовсть — прямо у калюжу.

— Ой-ой-йой! — сказала булочка з родзинками. — Я вся змочла, і тепер ніхто не захоче мене з'їсти. Бідолашна я, бідолашна! — і вона гірко розплакалася.

— Не плач, — сказала калюжа. — Ось побачиш, усе буде добре.

— Дякую на добрім слові, — сказала булочка. — Тут, звичайно, теж непогано, і людей багато, і червоні автобуси, і з дерев вода накрапає, однак для булочки з родзинками тут, мабуть, вогкувато: я можу стати зовсім несмачною. А мене ж везли до привокзального кафе, щоби подати до чаю. Ото біда! — і вона ще сильніше розплакалася.

— Не плач, — сказала калюжа. — Не варто, мила булочко.

— Більше не буду, — відповіла булочка, схлипуючи. — Я так рада, що познайомилася з тобою. Ото було б добре, якби хтось захотів їсти і пити, а ми з тобою — тут як тут.

— Звичайно, — погодилася калюжа. — О, поглянь-но! Бачиш?

Прямісінько до них через вулицю йшла мама-качка з трьома каченятами. Полісмен підняв руку та зупинив машини

і автобуси, щоб качка зі своїми дітками могла спокійно перейти дорогу.

– Куди прямуєте? – запитав полісмен.

– Кряк-кряк! – відповіла мама-качка. – На ставок!

А каченята відповіли:

– Кря-кря-кря! – і побігли за матір'ю.

– О, як же я стомилася, – сказала качка. – Та й дітям не завадило би перепочити і попоїсти чого-небудь.

І раптом у калюжі вона побачила булочку з родзинками.

– Кря-кря-кря! – сказала вона. – Погляньте, яка славна булочка з родзинками та яка симпатична калюжа!

Усе сімейство було дуже задоволене.

– Кря-кря-кря, – промовили каченята. – Яка смачна булочка! Кря-кря-кря. Яка смачна у калюжі вода!

Мимо мчали автобуси, проходили люди, а коли зайшло сонце, знову полив дощ, із дерев покrapувала вода і на тротуарі з'явилася нова калюжа.

– Гонг-гонг! – прогудів автобус.

– Кряк-кряк! – сказала мама-качка.

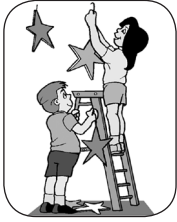
– Кря-кря-кря, – відповіли каченята.

– Крап-крап-крап... – повторив дощ.

Ось і вся розповідь.

Запитання та завдання до казки

- У чому полягало найбільше щастя для калюжі та для булочки?
- Уявіть, що булочка з родзинками вирішила влаштувати для своїх друзів веселе хлібне свято. Розкажіть, які борошняні вироби вона приготує для цього свята, і придумайте, як вона їх готуватиме.
- Придумайте та розкажіть, як калюжа рятувала від спраги різних пташок, комах та інших представників світу природи.

Творче завдання «Щастя предметів»

Роздайте дітям картки з малюнками різних предметів і попросіть їх розповісти, у чому полягає найбільше щастя для тих предметів, малюнки яких їм дісталися (наприклад: «Для вікна найбільше щастя – пропускати у кімнату сонячні промінчики і зоряне сяйво»; «Для олівців найбільше щастя – допомогти людині намалювати щось прекрасне»; «Для обіднього столу найбільше щастя – смачно нагодувати людей» тощо).

Малюнок «Сад Добрих Справ»

Прочитайте дітям приказки та прислів'я: «Добрим ділам все – добрий кінець», «Добро добром згадують», «Доброму скрізь добре», «Хто добре робить, тому зло не шкодить», «Гляди, не забудь: людиною будь!».

Попросіть кожного намалювати дерево життя з плодами. Кожен плід на цьому дереві – якась добра справа, яку діти мріють зробити. За своїми малюнками вони розповідають одне одному про свої добрі мрії.

Потім із цих дитячих робіт склеюється виставка «Сад Добрих Справ».

Домашнє завдання

Запропонуйте дітям, прокинувшись ранком, подумати про те, як і кому вони сьогодні можуть допомогти.

Потім обговоріть із дітьми, що б вони зробили доброго для людей протягом дня.

Урок тридцять п'ятий

СПІВЧУТТЯ

Гра «Добрий лісник»

Діти стають у коло. Усі вони – різні лісові мешканці. Одна дитина серед них – «Лісник». Кожна дитина по черзі називає себе та просить «Лісника» допомогти їй у тій чи іншій ситуації (наприклад: «Утіш мене, ліснику, мої гілочки зламані» тощо). «Лісник» підходить до дерева і жестами показує, як він йому допоможе. Інші діти мають відгадати, що «Лісник» зробив для деревця. Потім діти («Лісник» і той, кого він утішав) міняються ролями.

Бесіда

Запитання та завдання для бесіди:

- Чи подобається вам, якщо вас жаліють, коли вам недобре?
- Розкажіть дітям, як під час війни та інших страшних потрясінь люди проявляють одне до одного жалість та співчуття.

Прочитайте дітям казку

ЦІНА ГРОШАМ

А. Нейолова

Василько з Надійкою ніколи не мали грошей; зрозуміло, що вони не вміли ними користуватися. І взагалі, чи варто

говорити, навіщо дітям гроші: про них дбають батьки і дають їм усе необхідне.

Якось гостював у батьків Василька та Надійки заможний родич і подарував їм по золотому. «Ось, — каже, — вам, дітки, грошенята; купіть собі, що сподобається».

Діти розуміли, що на гроші можна придбати будь-яку річ, та скільки заплатити потрібно — того не знали. Ось василько і каже:

— Я куплю собі гнідого коня, такого, як у нашого сусіди, осідлаю його та їздитиму верхи.

— А я, — сказала Надійка, милуючись своїм червінцем, — куплю золотого годинника, точнісінько такого, якого тато подарував мамі на різдво. Приємно мати годинника — прикладаєш до вуха, а він знай собі відбиває своє «тік-так».

— Звичайно, приємно, — погодився Василько, — але ж і мій гнідий кінь не гірше твого годинничка. Якщо не побоїшся, дозволю тобі якось на ньому покататися.

— Не турбуйся, хоробрості у мене вистачить, — відповіла сестра, — а за те, що ти до-зволяєш мені покататися на своєму коні, дам тобі погратися моїм годинничком, тільки гляди ж, не розбий його.

— Будь спокійна, залишись цілим! — самовпевнено відповів Василько, взяв Надійку за руку, і вони побігли до батьків розповісти, що хочуть придбати на свої гроші.

Як же засмутилися діти, коли дізналися, що за один золотий не купити ані коня, ані годинничка з ланцюжками і що на придбання цих речей потрібно багато-багато грошей! Так прикро їм стало, що й дивитися не хочуть на свої золоті. Пішли вони у сад, усілися поруч і почали розмірковували про свої нездійсненні мрії.

Йшла мимо саду жінка, поганенько зодягнена, із сумним виразом на обличчі. Побачила дітей, зупинилася і так благально поглянула на них, ніби хотіла сказати: «Пожалійте мене, милі діти, допоможіть!»

Підбіг Василько до хвіртки, гукнув жінку та, показуючи їй золотого, запитав: «Скільки можна купити на цей золотий хліба?»

– Багато, – відповіла жінка, – мені з дітками вистачило б на цілий тиждень.

– Ну так візьміть його та купіть собі хліба, – сказав Василько.

– Візьміть і мій золотий, – промовила надійка, протягуючи їй свого червінця.

Зраділа жінка, хотіла подякувати, та від хвилювання у неї обірвався голос, і вона заплакала радісними слізьми – такими, якими давно не плакала. Дивлячись на неї, просльозилися і діти... Тільки тепер вони пізнали ціну грошам.

Запитання та завдання до казки

- Як би ви вчинили на місці дітей із оповідання?
- Як ви гадаєте, вчинок Василька та Надійки схвалили їхні батьки?
- Якщо вам дарують гроші, на що ви їх витрачаєте?

Малюнок «Допомагаємо людям»

Попросіть дітей намалювати чарівного коня та чарівного годинничка і подумати, як ці тварина та річ можуть допомогти людям.

Творче завдання «Фея Співчуття»

Прочитайте дітям приказки та прислів'я: «Якби один іншому не допомагав, то й світ би пропав», «Серце не камінь, людина жалістю живе», «Удвох і плакати легше», «Мала сльоза зменшує велике горе».

Діти стають у коло. Обирається Фея Співчуття. Із чашечкою води у руках вона об-ходить усіх дітей та бризкає на них – дарує всім сльозинки співчуття. Потім діти по черзі

розповідають їй, кому вони допоможуть (виручать із біди, зарадять у скрутні хвилини). Потім обговоріть із дітьми, що можна подарувати людям, які страждають, та допоможіть приготувати для цих людей подарунки.

Прочитайте дітям казку

А СЕРЦЕ ТОБІ НІЧОГО НЕ СКАЗАЛО?

В. Сухомлинський

Андрійко прийшов зі школи та побачив заплакану матір. Він поклав книжки й сів за стіл. Чекає обіду.

— А тата відвезли до лікарні, — каже мати. — Занедужав батько.

Вона ждала, що син занепокоїться, стривожиться. Та син був незворушний, спокійний.

Мати великими очима дивилася на Андрійка.

— А нам завтра до лісу йти, — каже Андрійко. — Завтра ж неділя. Учителька наказала, щоб усі прийшли до школи о сьомій ранку.

— Та й куди ж ти підеш завтра?

— До лісу... Як наказала вчителька.

— А серце тобі нічого не наказало? — спитала мати й заплакала.

Запитання та завдання до казки

- Чому заплакала Андрійкова мама?
- Як ви гадаєте, хлопчик зрозумів свою помилку?
- Чи це стане йому уроком на все життя?

Урок тридцять шостий

ПРАГНЕННЯ ДО СВІТЛА

Гра «Хто світить людям»

Поділіть дітей на групи. Одна з груп отримує малюнок сонечка, друга – зірки, третя – лампи, четверта – вогню тощо. Кожна група за допомогою міміки та жестів має зобразити те чи інше джерело світла і розповісти, як воно потрібне людям. За розповідями своїх друзів діти відгадують, хто світить людям.

Бесіда

Запитання та завдання для бесіди

Розкажіть про свою найсвітлішу мрію.

Які події у житті людини можна назвати світлими? Чому?

Прочитайте дітям казку

КОЛИ СМІЮТЬСЯ КРОТИ

І. Нікітченко

Кріт виповз із нори, радий, що не доведеться шукати черв'ячків: після дощу вони повилазили з-під землі, тільки встигай ласувати ними.

Після вечері кріт замуликав пісеньку. А чого турбуватись? Він – добрий господар. У комірчинах, засіках має вдосталь їжі. Звірі, птахи поважають його за мудрість. Бо він знає, скільки прибуде весною води. Можна, звичайно, про це до-

відатися у кули-ка чи очеретянки, але він, кріт, ніколи не помиляється. І геолог він добрий, і плавець вправний.

Тільки-но надвечірнє сонце заховалося за хмару, він прокрався до озерця. Тут і викупався досхочу. Потім приліг біля нірки, вечір наслухає.

Ось стрибнув через куш зайчисько. Майнув з тихим шелестом лис. Цокнула хазяй-новита білочка. Басовито загундосив шершень.

— Як гарно тут! — захоплюється кріт. — Погуляю сьогодні і я досхочу.

Хмару розколошкав вітер, виглянуло призахідне сонце. Тендітний промінчик тепло лоскотнув крота. І той посміхнувся.

Довго, аж за північ, кріт ще ждав промінчика, але він не з'являвся. Так і заснуло звірятко біля нірки, зморене довгим чеканням.

Удосвіта кріт немало здивувався, торкнувшись гриба, що за ніч виріс біля його нір-ки. Відчув, як з-під нього вибігла заспана мишка й прудко шмигнула у трав'янистий килимок.

— Ова! — аж підстрибнув із подиву кріт. — Мишеня вночі встигло поснідати грибок, а я виспався на свіжій повітрі досхочу.

Від гарного сну крота стало радісно, і він засміявся світу голосно та щасливо.

— Кріт засміявся! — зойкнули в один голос птахи. — з чого б то? Адже він майже нічо-гісінько не бачить.

— О, не скажіть, — по-своєму розсудила всезнайка ворона. — У цього крота надто ніжне, чутливе серце. І бачить він своїм серцем, відчуває гарне душею краще, ніж багато зрячих. Та й зовні цей кріт на своїх родичів несхожий, геть увесь білий. Під сріблом місяця аж світиться.

Запитання та завдання до казки

- Чому кріт сміявся голосно та щасливо? Що зігривало його серце?

- Як ви гадаєте, чи буде кріт знову виглядати тендітний сонячний промінчик?
- А ви вірите, що можна бачити світле, гарне не тільки очима, а ще й серцем, душею?

Малюнок «Будиночок для сонечка»

Поділіть дітей на дві групи і попросіть їх на одному великому аркуші ватмана зобразити будиночок, у якому живе сонечко, а на іншому — в якому живе місяць, та розповісти про них.

Гра «Світлі думки і справи»

Прочитайте дітям приказки та прислів'я: «Хто любить світ, той любить правду», «Красен день сонечком, а душа — світлим помислом», «Хто людям добра бажає, той і собі має».

Попросіть дітей пояснити, які думки і слова можна назвати світлими. Потім педагог малює на дошці велике сонечко та просить дітей стати у коло. Все вони — «курчата», які прийшли на гостини до сонечка. Кожне «курчатко» має сказати про госпо-даря щось добре, а потім розповісти йому про якийсь світлий вчинок, який воно замислило здійснити.

Урок тридцять сьомий

ПРАГНЕННЯ ДОСКОНАЛОСТІ

Гра «Куди ми полетимо»

Попросіть дітей уявити, що всі вони «зайчата», яким подаровано крила. Потім педагог вмикає музику, і діти кружляють, уявляючи, що вони літають. Коли музика обривається, діти завмирають. Педагог по черзі торкається кожного з них та пропонує розповісти, куди «зайчата» літали на своїх крилах.

Після цього діти можуть уявити себе іншими тваринами, яким подарували крила, і гра повторюється.

Бесіда

Запитання та завдання для бесіди

- Чи мріяли ви коли-небудь про крила?
- Як ви вважаєте, чому в людей з'являється бажання літати?
- Розкажіть про свій сон, у якому ви літали.

Прочитайте дітям казку

КОРОВА, ЩО СПІВАЄ

М. Скребцова

Жила собі плямиста корова. Вона була незграбною та вкрай засмученою. Єдиною її радістю були великі плями на тулубі, які вона вважала досить привабливими. Цілісінькими

днями корова могла милуватися ними, але й вони не розвіювали її печалі.

Корову непокоїло одне пристрасне бажання. Найбільше за все на світі вона мріяла навчитися літати! «Літає той, хто спритний і гнучкий, легкий і швидкий. Шкода, що я не така!» – сумно розмірковувала вона, стаючи все важчою від соковитої духмяної трави, яку дуже любила.

«Можливо, потрібно припинити їсти? – якось подумала вона. – Коли мої очі відірвуться від землі, я частіше дивитимуся на небо, і тоді воно, вочевидь, виростить у моєму серці крила». І на кілька довгих хвилин, які здавалися їй вічністю, вона припинила їсти. Та, на жаль, ця жертва не допомогла.

«Потрібно побачити сон, у якому я літаю», – розмірковувала корова. Однак такі сні їй не являлися.

Хоча одного разу (так, це сталося рано вранці), їй щось примарилося. Чи то був сон, чи вона вже не спала, корова не пам'ятала. Їй здалося, що на неї сіла маленька літаюча корівка, гнучка та спритна, легка й прудка. Вона не мукала, не жувала, не крутила хвостом – нічого не робила такого, що роблять усі інші корови. Вона... Вона співала!..

Марево швидко зникло. Корова прокинулася. «Дивно, – подумала вона. – Хіба корови вміють співати, хіба вони повинні співати?!» – запитувала вона себе.

Сумна корова ніколи не співала. Вона вміла тільки мукати. Коли ж вона не мукала, то тільки зітхала і мовчала. «можливо, якщо я навчуся співати, то полечу, як маленька корівка з мого сну?» І вона вирішила спробувати. Звук, який видала корова, був надто дивним – щось середнє між муканням, сумним зітханням та мовчанням. Вона спробувала ще раз, однак крила так і не з'явилися.

Після цього корова знову засумувала, і ніщо не могло її втішити...

І все ж вона навчилася літати! Як? Та доволі просто! Так просто, як сама вона й передбачити не могла.

Якось увечері видався дивної краси захід сонця!

Небо переливалося різними фарбами та відтінками і чарувало своєю красою. Воно було таким прекрасним, що у засмученої корови вперше у житті не вистачило мукання, зітхань і... Навіть мовчання, щоб висловити свої почуття!

Тоді вона заспівала... І – о диво! – поки вона співала, кудись зникли її важкість та незграбність – велика корова перетворилася у маленьку крилату корівку... Єдине, що лишилося від неї, були плями, ті самі, якими вона так пишалася.

Корова розправила крильця та, продовжуючи співати, злетіла вгору назустріч дивовижному небу, яке подарувало їй крила... Так і з'явилася на світ божа корівка, яку назвали сонечком.

Запитання та завдання до казки

- Як ви гадаєте, чому корові захотілося навчитися літати? Що їй заважало навчитися літати, а що, навпаки, допомогло?
- Уявіть, що божа корівка (сонечко), на яку перетворилася корова, літала над землею та дарувала всім радісні пісеньки. Розкажіть, про що вона співала різним мешканцям землі.

Гра «Дива навколо нас»

Усі діти – «божі корівки (сонечка)». Під музику вони танцюють та вистрибують.

Несподівано музика припиняється, і всі завмирають на місці. Потім педагог торкається когось із дітей. Той, кого торкнулися, розповідає, яке диво побачив він на землі, (небі, у лісі, у горах тощо) і чого це його навчило (наприклад: «Я побачив різнокольорову веселку, і вона навчила мене малювати» тощо). Тільки-но дитина розповість про те чи інше диво, вона має право знову рухатися. Гра триває

доти, доки всі «божі корівки (сонечка)» не оживуть. Якщо дитина не може розповісти про якесь диво, їй допомагає педагог та інші діти.

Малюнок «Подорож на крилах»

Якби на один день вам подарували крила, куди б ви полетіли? Намалюйте свою подорож.

Прочитайте дітям казку

ПУРПУРОВА КВІТКА

В. Сухомлинський

Серед ночі розпустилася Квітка Троянди. Розпрямилися ніжні пурпурові пелюстки. Народилася нова Квітка. Вона була ще не дуже гарна, бо пелюстки не зовсім розпросталися, а один і зовсім залишився прим'ятим.

Квітка подивилась на зірки, що мерехтіли у небі, стрепенулася й прошепотіла:

– Уже світає. Треба показатися сонцю у всій красі. На нас, на пурпурові наші пелюстки буде дивитися увесь світ.

Пелюстки затремтіли. Прим'ята пелюсточка випрямилась. На пурпурне тло впала краплина роси, здригнулася й теж стала пурпуровою, заграла переливами пурпурових барв.

– Дивіться, – сказала Квітка пелюсткам, – навіть небо на сході стає пурпуровим. Це від нашої краси! Увесь світ буде пурпуровим!

І Квітка застигла у чеканні.

Та пурпурове небо то блідло, то червоніло, потім стало рожево-блакитним.

Квітка Троянди здивовано озирнулася. Вона побачила зелене дерево, а на ньому – білу свічку.

– Ти хто? – запитала Квітка.

– Я – каштан, Квітка Каштана.

– А чого ти не пурпурова? Чому ти біла, небо – блакитне, дерево – зелене?

– Якби в світі все було однакове, не було б краси, – відповіла Квітка Каштана.

Запитання та завдання до казки

- Ви згодні з висновком автора казки: якби все у світі було однакове, не було б краси?
- А що ви запропонуєте змінити у світі, щоб зберегти та примножити його красу?

Малюнок «Наша майбутня професія»

Попросіть дітей намалювати, ким вони стануть, коли виростуть. За малюнками од-не одного діти розповідають, про які професії мріють їхні друзі.

Потім прочитайте дітям приказки та прислів'я: «Учись змолоду – пригодиться на старість», «Здобудеш освіту – побачиш більше світу», «Хто пише й малює, той діток своїх годує», «Не кажи – не вмю, а кажи – навчусь!»

Діти мають подумати і розповісти, чого вони повинні навчитися у дитинстві, щоб у майбутньому їм було легше здобути професію, про яку вони мріють.

Урок тридцять восьмий

ДОЛЯ

Гра «Чия доля краща»

Діти стають у коло та отримують картки з малюнками різних звірів і птахів. Кожна дитина від імені того, хто зображений на її картці, має розповісти, що у ньому найбільш незвичайне.

Потім попросіть дітей помінятися своїми картками та розповісти, що станеться з лісовими мешканцями, якщо на один день вони перевтіляться один в одного (наприклад: якщо дятел перетвориться на мураха, він не зможе будувати мурашник, а мураха не зможе лікувати дерева; лисиця, ставши зайцем, не захоче щипати траву, а заєць не зможе стати хижим звіром тощо). Діти мають дійти висновку: якщо звірі поміняються своїми долями, у лісі станеться плутанина та безлад.

Після гри запитайте у дітей, чи хотіли б вони помінятися одне із одним своїми батьками чи друзями. Разом із дітьми педагог робить висновки про те, що в долі кожного є щось незвичайне, і люди повинні навчитися цінувати саме те, що у них є.

Бесіда

Запитання та завдання для бесіди

- Що найпрекрасніше у долі кожної людини?
- Чи хотіли б ви змінити свою долю?
- Що означає, коли про когось говорять: «Ця людина знайшла свою долю»?
- Розкажіть про якусь людину, доля якої здається вам щасливою.

Прочитайте дітям казку**ЯКИЙ СЛІД ПОВИННА ЗАЛИШИТИ
ЛЮДИНА НА ЗЕМЛІ?***В. Сухомлинський*

Старий майстер звів кам'яний будинок. Став осторонь і милується. «Завтра у ньому оселяться люди», – думає з гордістю.

А в цей час біля будинку грався хлопчик. Він стрибнув на сходинку й залишив слід своєї маленької ніжки на цементі, який ще не затвердів.

– Для чого ти псуєш мою роботу?! – запитав з докором майстер.

Хлопчик подивися на відбиток ноги, засміявся й побіг собі.

Минуло багато років. Хлопчик став дорослим чоловіком. Життя його склалося так, що він часто переїздив з міста до міста, ніде довго не затримувався, ні до чого не прихилився – ні руками, ні душею.

Прийшла старість. Згадав старий чоловік своє рідне село на березі дніпра. Захотілося йому побувати там. Приїхав на батьківщину, зустрічається з людьми, називає своє прізвище, але всі здвигають плечима – ніхто не пам'ятає такого чоловіка.

– Що ж ти залишив після себе? – питає у старого чоловіка один дід. – Є в тебе син чи дочка?

– Немає у мене ані сина, ані дочки.

– Може ти дуба посадив?

– Ні, не посадив я дуба...

– Може, ти поле випестував?

– Ні, не випестував я поля...

– Так, мабуть, ти пісню склав?

– Ні, й пісні я не склав.

– Так хто ж ти такий? Що ж ти робив усе своє життя?! – здивувався дід.

Нічого не міг відповісти старий чоловік. Згадалась йому та мить, коли він залишив слід на сходинці. Пішов до будинку. Стоїть той, як наче вчора збудований, а на найнижчій сходинці – закам'янілий відбиток хлопчикової ніжки.

– Ось і все, що залишається після мене на землі, – з боєм подумав старий чоловік. – Але цього ж мало, дуже мало... Не так потрібно було жити...

Запитання та завдання до казки

- Чи щасливо склалася доля героя казки?
- А що б ви йому порадили, аби попередити його життєві помилки?
- Як можуть добра вдача і хороші друзі змінити долю людини?

Творче завдання «Талант і професія»

Прочитайте дітям приказки та прислів'я: «Добрий чоловік без роботи що бджола без меду», «Хто змолоду працює, той на старість панує», «У кожного – свій талант».

Дітей ділять на групи, роздають їм картки з малюнками представників різних професій, і малюки по черзі розповідають, якими талантами та вміннями мають володіти представники цих професій, щоб їхня робота приносила радість людям (наприклад: кухар має вивчити, як готувати їжу так, аби в ній збереглося більше вітамінів; лікар має навчитися лагідно ставитися до людей та ін.).

Попросіть дітей розповісти, які таланти мають їхні родні, і яким саме з цих талантів вони хотіли б навчитися.

Малюнок «Дарунок Феї Долі»

Уявіть, що Фея Долі втрутилася у ваше життя та подарувала щось вкрай для вас важливе.

Намалюйте її подарунок.

Урок тридцять дев'ятий

ЩАСТЯ

Гра «Хто нам дарує щастя»

Педагог роздає дітям різні предмети: морську мушлю, красивий камінець, гілку дерева, квітку, книжку, іграшку тощо.

Кожен повинен «поговорити» зі своїм предметом, а потім розповісти, як його предмет може зробити людей щасливими (наприклад: мушля може подарувати людям казку про море, квітка – додати гарного настрою, книжка – розповісти добру казку та ін.).

Бесіда

Запитання та завдання для бесіди

- Розкажіть про різні моменти свого життя, коли ви відчували себе щасливими.
- Розкажіть про якийсь власний вчинок, який приніс щастя іншим людям.

Прочитайте дітям казку

ЯКІ ВИ ЩАСЛИВІ!

В. Сухомлинський

Сьогодні малюки уперше прийшли до школи.

Завтра вони починають навчання, а сьогодні їх привели мами познайомити з учителем.

Матері пішли додому. Діти залишилися з учителем на зеленій галявині, під високою липою.

Старий учитель Іван Пилипович сьогодні зустрічає десяте покоління своїх вихованців. Доведе оцих малюків до четвертого класу – і сповниться сорок років його роботи у школі.

Ласкаві, привітні очі дивляться у карі, сині, сірі оченята своїх вихованців. Малюки посміхаються.

– Діти, ви не бачили, як задовго до світанку сходить ранкова зоря? – питає Іван Пилипович, і його лагідна усмішка викликає у малечі таку ж теплу посмішку.

– Ні, не бачили, – відповідають діти.

– А не бачили, як соловейко п'є росу?

– Ні, не бачили...

– А як джміль чистить крильця на квітці, в якій він спав уночі?

– Не бачили.

– А не бачили, як весела комашка – сонечко – у теплий зимовий день виглядає спросоння з-під кори: чи не прийшла весна?

– Не бачили...

– Які ви щасливі, діти... – сказав Іван Пилипович. – Щасливі, бо вам є що бачити. Щасливі, бо на вас чекає багато прекрасного. Я поведу вас на берег ставка, і ви побачите, як сходить ранкова зоря. Ми сядемо у кущах, затамуємо подих і побачимо, як соловейко, прокинувшись, п'є краплину роси. Прийдемо на світанку до великої гарбузової квітки й застукаємо там ледачого джмеля, який щойно прокинувся та чистить крильця. Підемо взимку до нагрітого сонцем стовбура і побачимо, як сонечко виглядає з-під кори й дивується: що ж це воно таке – жарко вже спати, а надворі сніги лежать...

Ви щасливі, діти, бо все це побачите...

Запитання та завдання до казки:

- Уявіть, що разом із цими першокласниками – героями «Казок школи під блакитним небом» Василя Сухомлин-

ського – ви щодня пізнаєте щось нове, багато подорожуєте, милуєтеся довколишнім світом. Як на вашу думку, це є краплинами щастя?

- А якого б щастя попросили ви у золотої рибки?
- Для кого ви просили б великого щастя: для себе, для рідних людей?.. А ще для кого?

Малюнок «Здійснення мрії»

Роздайте дітям картки з малюнками різних тварин. Кожен має намалювати найзаповітнішу мрію своєї тваринки та розповісти, як вона здійснилася (наприклад: «Понад усе на світі їжак мріє потоваришувати з кактусом»; «Заєць – посадити у лісі город і відкрити лісову їдальню» тощо).

Творче завдання «Щастя і радість»

Прочитайте дітям приказки та прислів'я: «Щастя дорожче за багатство», «Справжнє щастя завжди попереду», «Щасливий той, хто радість пізнає».

Поділіть дітей на групи і попросіть їх придумати Правила Щастя, аби всім дітям у групі жилося радісно (наприклад: щоранку під час зустрічі вони мають посміхнутися та сказати одне одному щось приємне; діти повинні бути щедрими одне з одним та ін.). Педагог усі Правила Щастя записує, прикрашає малюнками та вивішує на стенді.

Урок сороковий

ПРАЦЕЛЮБНІСТЬ

Гра «Працюємо з любов'ю»

Педагог ділить дітей на групи та кожній дає доручення (наприклад: полити квіти, розставити іграшки, підмести підлогу, витерти пил, прибрати зі столу посуд тощо).

Варто заздалегідь попередити дітей, що вони повинні виконувати свою роботу з любов'ю. Після того, як діти виконають доручення, вони мають розповісти, що відчують різні предмети, коли їх розставили по місцях, полили, почистили тощо.

Потім діти від імені тих чи інших предметів дякують людям за турботу і догляд.

Бесіда

Запитання та завдання для бесіди

- Чи лінуєтесь ви інколи? А чи вдається вам подолати лінощі?
- Ким ви хочете стати? Коли людина має замислюватися над тим, ким вона стане?

Прочитайте дітям казку

ЧАРІВНЕ ПЕРО

Українська народна казка у записах Степана Пушика

Жили собі чоловік із жінкою. Довго не мали дітей, аж на старість появився у них син Дмитро, а за ним – Юрко.

Обидва хлопці файно росли, обидва вродливі були, лише, що старшого Дмитра всі любили, а Юрка не дуже. Тато казав:

– Дмитро – ледачий, але веселий. Юрко працювотий, та коли такий мовчазний, то й не знати, що він думає.

Так минав рік за роком. Хлопці підростали. Дмитро дуже не любив молодшого Юрка: бив, старшував над ним, знущався.

Але одної ночі приснився Юркові сон: ніби прийшла до нього старенька жінка й сказала, що він стане королем. Розказав сон братові. Той став ще більше знущатися з Юрка.

Малі діти ростуть скоро. Вже вони парубки.

Одного дня хлопці поснідали, а тато й каже:

– Сини мої, досі я на вас працював, а тепер – не годен уже. Ідїть собі у світ свого хліба шукати. Ви здорові, дорослі, нічого вам не бракує – вирушайте у щасливий час, у добру годину.

Зрихтувала мама синам торби, дала по хлібині та й заплакала:

– Йой, як то буде. Вдома Дмитро з Юрка знущався та й у світі не перестане.

А тато навіть не обійняв Юрка, лише Дмитра.

Пішли брати. Йшли вони, йшли, аж зайшли у темні ліси. Сіли вони відпочити та й пообідати. Розв'язав Юрко свою торбу, Дмитро підсів, допоміг братові все з'їсти – пішли далі. Йшли вони до вечора. Увечері сідає Дмитро вечеряти, а брата не запрошує. Юрко хотів узяти, а Дмитро вихопив у нього з рук та ще й побив брата. Ночував Юрко голодний.

Ранесенько вони розійшлися різними дорогами. Ішли-йшли цілий день, зайшли у страшні нетрі, дороги погубили, а ввечері знов зійшлися. Хотіли би назад вернутися, та не знають, у який бік йти.

Третьої днини вже обидва голодні йдуть. Куди Юрко ступає, все галуззя проступається, а Дмитра б'є кожна гілка.

Говорить Дмитро:

– Гій! Юрку! Мені гілля пооббивало все лице, а ти смалиш уперед, і тебе ніщо не торкається.

Юрко нічого не відповів.

Йшли вони, йшли, аж прийшли над лісове озеро. Дмитро забив у ногу якусь тернину, сів вишпортувати, а Юрко підійшов до води й побачив, що в озері купається золота лебедя. Юрко якось так щиро, так замиливано дивився на лебедю, що вона наблизилася до берега та й пустила коло його ніг золоте перо. Лебедя побила крилами по воді та й полетіла, а Юрко хапнув те перо і сховав у пазуху. Дмитро помітив це та й питає:

– Що ти у пазуху сховав? Жабу чи вужа?

– Ні, то я почухався, бо мені засвербіло, – відповідає Юрко.

Але дмитро запідозрив, що брат у пазусі щось має. Йшли вони ще до ночі. Вночі полягали спати, але Дмитро не спить – хоче конче знати, що брат поклав у пазуху. Коли Юрко заснув, пхає він руку під сорочку. Тягне перо, а воно так засяяло, аж Юрко пробудився.

– Брате, що ти у моїй пазусі шукаєш?

А той:

– Що ти там заховав?

Юрко не хотів сказати, перевернувся на другий бік, але вже ані старший, ані молодший не заснули до ранку.

Повставали вони із сонцем та й ідуть. Юркові було легше йти, бо корчі давали йому дорогу, а Дмитра й надалі били. Так зайшли вони між старі грубі дерева. Думає собі Дмитро: «Цеї ночі вб'ю брата, але здобуду те, що він має у пазусі». Надвечір показалася їм серед лісу якась хатина. Зайшли досередини, а у хатині є старенька-престаренька бабуся. Прсяться брати переночувати.

Подивилася на них бабуся та й каже:

– Що з вами робити? Тебе, Юрку, я прийму до хати спати, а твій брат най на призьбі ночує.

Дмитро розсердився на стару та й каже:

– Хіба я гірший за Юрка?

– Ти не гірший, але знаєш сам, чому тобі з братом спати не можна.

Переночував Юрко у хатині, а Дмитро на призьбі. Раненько дала бабуся обом поснідати та й заставляє до роботи. Юрко роботу любить. Заставила сад чистити – чистив, заставила пивницю копати – копав, заставила керницю вимурувати – вимурував, заставила хатину переправити – переправив. А Дмитро лежав та й сміявся з брата, що той все робить.

Ще пройшла доба. Каже бабуся Юркові:

– Ну, сину, тепер заплачу тобі за твої ширі мозолі, але не грішми. Даю свого песика. Він переведе тебе через золотий міст, і ти зайдеш до діамантового палацу. Там на тебе твое щастя чекає.

– А мені що даси? – питає Дмитро.

Бабуня каже:

– Буде і тобі плата. Ти задумав рідного брата вбити за золоте перо, що лебедя впустила, але я його врятувала. Він працював у мене, а ти лежав горілиць під деревом. Ти все життя знущався з нього, але твій брат стане королем, а ти зі зрадливим серцем пропадеш, як псова слина!

Бабуся як подула – звіялася буря, вхопила Дмитра й понесла аж додому.

А Юрко взяв песика, попрощався зі старою й пішов. Недовго він ішов, треба переходити золотий міст, а там два леви: один з одного боку до поруччя прив'язаний, а другий – з другого. Песик як гаркне на одного лева – лев відсахнувся, Юрко пробіг, песик як гаркне на другого – лев відсахнувся, Юрко пробіг. Так він дістався до діамантового палацу. Але ж бо той палац обпаркований діамантовими парканом, діамантова брама є, а за брамою діамантові вартові стоять.

Песик підбігає до брами, шкрябає лапкою – брама відкривається, виходять два вартові, беруть Юрка й ведуть до короля.

А той король живе у діамантовому палаці та має таку бороду, що стіл сім разів обвиває довкола й тягає по палаці.

Питає король, хто він і чого прийшов?

Юрко говорить:

— Королю могутий, не знаю, що ти накажеш: чи голову мені стяти, чи живим відпустити, але прийшов я доньку твою сватати.

Задумався король, а тоді каже:

— До вечора відпочивай, а ввечері дам тобі завдання.

Наївся Юрко, пішов спати. Але не спиться. Думає, що король скаже робити і чи не позбудеться він, Юрко, дурної голови.

Уже зайшло сонце, прийшов королівський посланець та й каже:

— Вечеряй, іди до лісу: сказав король, аби за цю ніч голими руками витяг із землі два столітні дуби, що діамантове листя мають, і приніс під палац так, аби з них жоден листок не впав.

Він вечеряє, але їжа не лізе до рота. Думає: «Деревина рік росте, та й уже людина не може її із землі витягти. А як столітні дуби з корінням витягати?!»

Пішов Юрко до діамантового лісу, сів та й зажурився. Дивиться: перед ним королівна стоїть. Питає його:

— Чого зажурився, козаче?

А він узяв та й розказав.

Вона говорить:

— Я тобі допоможу з тими дубами, але подаруй мені щось.

— Та я нічого не маю, хіба золоте перо, що золота лебедя впустила.

— Мені якраз того пера й треба, бо без нього я не можу заміж вийти.

Вийняв Юрко з пазухи золоте перо, дав королівні, вона й каже:

— Лягай спати, а дубами не журися.

Тут найшов на нього такий солодкий сон, що не спам'ятався, як і заснув. Вранці хтось його будить. Дивиться — стоїть перед ним учорашня молоденька вродлива королівна й говорить:

– Вставай, Юрку, вже треба бути перед палацом. Біжи до короля, поки він ще спить.

Побіг Юрко до палацу, сів між двома дубами й чекає. Тут виходить з палацу король і говорить:

– Дякую тобі, сину, за твою добру роботу. Ти всіх нас від тяжкого закляття визволив. Моя праправнучка була в лебедю зачарована, а ти її знову людиною зробив. Я через це вмерти не міг. Сватай мою праправнучку. Дарую вам оцей палац. Коли поблагословлю вас, тоді прийме мене сира земля, бо я вже тисячу років живу й бородою столи по палаці тягаю.

Прийшла королівна, поблагословив їх обох король. Відбулося бучне весілля. Відгуляли його. А тоді бородатий король помер. А молодята у діамантовому палаці живуть, хліб жують та постолом добро возять. Що нам до них?

Запитання та завдання до казки

- Які поради ви дали б Дмитрові, щоб він змінився на краще?
- Що заважало Дмитрові бути доброю людиною?
- А що допомогло Юркові знайти щастя?

Малюнок «Праця здружує»

Поділіть дітей на групи та запропонуйте зобразити якісь фрагменти з життя, коли спільна праця всіх здружує у родині, у дитсадку, з сусідами та ін.

Прочитайте дітям казку

ЗАВТРА ТА СЬОГОДНІ

Із казок Малайзії

Якось дощового вечора сиділи під деревом мавпочка Кра і жаба Раонг та й скаржилися одна одній на холод.

- Кррх-кррх! – кашляла Кра.
- Хут-хут-хут! – квакала Раонг.

Набридло їм мокнути під дощем і тремтіти від холоду. Вони домовилися наступного дня зрубати дерево та з його кори зробити теплий курінь.

Однак на ранок сонце світило так гаряче та лагідно, що Кра насолоджувалася теплом і світлом, сидячи на верхівці дерева, а Раонг вместилися недалеко від його коріння та грілася на сонці.

Нарешті Кра спустилася з верхівки дерева та вигукнула:

– То що, подружко, як ти почуваєшся?

– О, чудово! – відповіла Раонг.

– Скажи-но, чи не взятися нам зараз будувати курінь? – запитала Кра.

– Що ти! – відповіла раонг. – Це встигнеться і завтра. А зараз мені так тепло та добре.

– Звичайно, курінь можна збудувати і завтра! – погодилася безтурботна Кра.

І цілісінький день вони раділи сонячному світлу.

Над вечір пішов дощ. Наступного дня вони знову обидві сиділи під деревом і скаржилися на холод.

– Кррх-кррх! – кашляла мавпа.

– Хут-хут-хут! – квакала жаба.

І вони знову домовлялися наступного дня зрубати дерево та збудувати собі теплий курінь.

Та ранком сонце знову сяяло так яскраво, що Кра насолоджувалася його теплом на верхів'ї дерева. А Раонг неподалік від коріння грілася на пекучому сонці. Кра нагадала про вчорашню домовленість, однак Раонг знову заперечила.

– Навіщо псувати такий чудовий день! Курінь можна збудувати і завтра.

І щоразу повторювалося теж самісіньке. Так триває і донині. Кра та Раонг все ще сидять під деревом і стогнуть та скаржаться на холод.

Запитання та завдання до казки

- Чи були у вашому житті випадки, коли ви відкладали на завтра те, що могли б зробити сьогодні?

- Уявіть, що Кра та Раонг попросили вас допомогти збудувати курінь. Розка-жіть, із яких матеріалів і як ви його будуватимете.
- Якби Кра та Раонг звернулися до вас за порадою, як їм навчитися не лінуватися, то що б ви порадили? Допоможіть цим казковим героям скласти такий денний розклад, який дав би їм змогу встигати протягом дня зробити багато справ.

Малюнок «Будуємо дім»

Роздайте дітям картки з малюнками різних звірів і попросіть їх намалювати будиночки для лісових друзів. Попередьте дітей, що вони не повинні показувати одне одному свої картки.

Потім за цими малюнками діти відгадують, для кого споруджений той чи інший будиночок.

Творче завдання «Маленька справа»

Прочитайте дітям приказки та прислів'я: «Тяжко тому жити, хто не хоче робити», «бджола мала, а й та працює», «Сьогоднішньої роботи на завтра не відкладай», «Не журись та за діло берись», «Не все одразу дається, а потроху та помалу та зробиш користі чимало».

Запропонуйте дітям розповісти про різні маленькі справи, які їм доводиться робити протягом дня. Потім діти вигадують якусь маленьку справу, яка може принести користь багатьом людям, та розказують, як вони це зроблять (наприклад: якщо дитина помітить на дитячому майданчику скло з розбитої пляшки і не полінується його підняти, малюки не поріжуться об нього та ін.).

Урок сорок перший

ПОВАГА

Гра «Вчимося поважати»

Попросіть дітей подумати і розповісти, що у людях здається їм гідним поваги. Потім діти стають у коло, педагог дає комусь із них гарну повітряну кульку або квітку та каже: «Я поважаю марічку, бо вона ніколи не відволікається на заняттях». Марічка передає кульку своєму сусідові та говорить, за що вона його поважає. Гра триває доти, доки всі діти не скажуть, за що вони поважають своїх друзів. Після цього обговоріть із дітьми, за що вони поважають батьків, братів, сестер та ін.

Бесіда

Запитання та завдання для бесіди

- Які чесноти у людях заслуговують на найбільшу повагу?
- Які вчинки із перелічених заслуговують на повагу, а які – ні:
 - найсильніший у дворі хлопчик б'є тих, хто з ним не згоден;
 - тато кричить на сина через те, що той погано вчиться;
 - людина годує безпритульних тварин;
 - хлопчик захистив дівчинку від хуліганів;
 - дівчинка не пішла відвідати хвору бабусю через те, що їй задали багато уроків;
 - хлопчик не встиг вивчити урок, бо мами не було вдома, і він доглядав братика.

Прочитайте дітям казку**ДОБРА СОБАКА***О. Лопатіна*

Великий триповерховий будинок усі мешканці вулиці прагнули обходити десятою дорогою. Причиною цього була пухнаста коллі, яка жила у квартирі на третьому поверсі.

— Гав-гав, як укушу! Р-р-р! Йдіть собі геть! — гавкала вона на кожного перехожого з ранку до вечора.

— Яка зла собака! — обурювалися всі.

Навіть на своїх сусідів на поверсі коллі завжди гарчала, коли вони проходили мимо її дверей.

— Противна коллі, — називали її сусіди та намагалися уникати зустрічей із нею на поверсі.

Невдовзі мешканці з квартири напроти виїхали, а замість них поселилася нова ро-дина. Тато, мама та маленька дівчинка.

— Ррр-ри, загр-р-ризу, — загарчала коллі, коли вперше побачила дівчинку на сходах.

— Справжня коллі, яка пухнаста! Доброго дня, як вас звати? Чому ви так гарчите? — весело прощебетала дівчинка.

Уперше у житті коллі збентежилася та вже не так грубо прогарчала:

— Звати мене Лайда, я всіх змусила поважати мене завдяки грізному характеру.

— Ні, Лайдо, ти помиляєшся, всі поважають собак коллі за те, що вони найдобріші у світі собаки та завжди готові прийти на допомогу, — заперечила Тетянка. — Мені мама про це книжку читала.

Відтоді Лайда і Тетянка подружилися. Дівчинка часто хворіла та залишалася вдома одна, а господарка Лайди з ранку до вечора була на роботі. Коли всі йшли з дому, Тетянка сідала перед дверима Лайди на стілець та читала собаці книжку про відважну коллі на імя Лессі, яка одного разу врятувала дитину, що тонула.

Усі мешканці дивувалися.

— Що трапилося з коллі, чому вона не гарчить на перехожих з ранку до вечора, як раніше?

Тепер, коли коллі виводили на прогулянку, вона намагалася прогарчати всім сусідам «Доброго ранку» або «Доброго вечора». Однак мешканці будинку за старою звичкою сахалися від неї та не віталися у відповідь. Лайда засмучувалася, однак Тетянка її заспокоювала:

— Вони не знають, яка ти добра та відважна собака, тому побоюються.

Якось хазайка коллі застудилася і дозволила Тетянці самій вивести Лайду на прогулянку.

Дівчинка сяяла від щастя, коли вела Лайду на повідку, а коллі привітно махала хвостом.

На розі вулиці був невеличкий парк зі ставком посередині. Туди й попрямували Лайда з Тетянкою.

Раптом почувся страшний крик:

— Рятуйте, мій хлопчик тоне! Він хотів піймати рибку й звалився у ставок, а я не вмю плавати! — кричала злякана жінка, стоячи у воді та намагаючись дотягтися до дитини.

Не встигла дівчинка нічого сказати собаці, як Лайда вивалася у неї з рук і чимдуж помчала до ставка.

— Жах! — закричала жінка ще голосніше, побачивши коллі. — Ця зла собака зараз загризе нас!

Лайда, не звертаючи уваги на крики матері, стрибнула у ставок і за хвильку випірнула, тримаючи малюка за курточку зубами. Вона вибралася на берег, поклала дитину перед матір'ю та ретельно обтрусилася водою. Жінка спустилася на коліна, міцно пригорнула до себе сина, а лайду поцілувала прямо у мокру морду.

— Дякую тобі, відважна собако, — сказала вона.

— Я ж казала, що Лайда — найсміливіша та найрозумніша коллі, — гордовито сказала Тетянка.

Відтоді всі мешканці вулиці називали коллі на ім'я та завжди з повагою кивали головою, зустрівши її.

Запитання та завдання до казки

- Чому на початку розповіді Лайда злилася на людей?
- Чим Тетянка відрізнялася від інших сусідів?
- Придумайте та розкажіть, як Тетянка з Лайдою допомагали різним мешканцям вулиці.
- Якби у вас була собака, як би ви її виховували?
- Чи поважають вас близькі люди? Якими мають бути діти, щоб дорослі їх поважали?
- Чи потрібно вміти поважати себе?

Малюнок «Добрі вчинки»

Попросіть дітей намалювати своїх улюбленців-звірят і розповісти про гідні поваги вчинки цих звірів (наприклад: взимку добра білка ділиться з усіма запасами, які вона зробила влітку тощо).

Творче завдання «Молоді та літні»

Прочитайте дітям приказки та прислів'я: «Шукай правди у старих, а сили у молодих», «Шануй батька й неньку, буде тобі гладенько», «І старість не страшна, коли молоді поважають».

Попросіть дітей розповісти, за що літні люди можуть поважати молодих, а молоді – старих (наприклад: старих людей можна поважати за мудрість, терпіння, життєвий досвід; молодих можна поважати за турботу про літніх людей, уміння працювати та ін.).

Поділіть дітей на пари (з двох друзів). У кожній парі один – «молодий», інший – у ролі людини поважного віку. Діти повинні розповісти, за що друзі поважають одне одного (наприклад: «Я тебе поважаю за те, що виростив хороброго сина, який захистив мене від хуліганів»).

Урок сорок другий

РОЗУМ

Гра «Як нам допомагає розум»

Дітей ділять на групи. Кожній із груп дається малюнок з якоїсь відомої казки. Діти мають подумати, як розум може допомогти героям цієї казки у різних ситуаціях, наприклад:

- Попелюшка хоче навчити сестер працелюбству;
- Троє поросят хочуть потоваришувати з вовком;
- Червона Шапочка хоче навчити вовка допомагати лісовим мешканцям;
- Малюк хоче допомогти Карлсону відремонтувати моторчик;
- Колобок хоче влаштувати хлібне свято для всіх мешканців лісу;
- Маша хоче допомогти ведмедям виховувати маленького ведмедика.

Бесіда

Запитання та завдання для бесіди

- До думки яких людей ви дослухаєтеся? Чому?
- Хто у вашій родині найрозумніший? Чому?
- Пригадайте та розкажіть про якусь мудру пораду. Чим вона допомогла вам?
- Що повинна робити людина, щоб розвинути свій розум? (Більше читати, розмірковувати, спілкуватися з різними людьми, подорожувати, вміти слухати тощо).

- Розкажіть про книжку, яка зробила вас розумнішими?
- Перелічіть усе те корисне і добре, що може дати людині розум.

Прочитайте дітям казку

ЧУЖИЙ РОЗУМ

III. Кадімо

Вирішили якось старий та його син продати осла та й повели тварину на міський базар. Осел попереду йде, а вони за ним. Пройшли мимо групи людей і чують услід:

– Ну і дурні, замість того, щоб на ослі їхати, вони за ним пішки йдуть. На те й осел, щоб людей возити!

Подумав старий, подумав та й каже синові:

– І справді, чи не сісти нам, синку, на осла, а то ж шлях до міста неблизький.

Так і зробили. Їдуть далі, а назустріч їм іде селянин. Проїхали вони мимо, а той кричить услід:

– Вочевидь, серця ваші льодом покриті, якщо вдвох на бідну тварину вмостилися!

Подумав старий. Подумав і каже синові:

– І то правда, синку, не витримати нашому ослу такого тягара. А йди-но ти пішки, а я на ослі поїду.

Так і зробили. Рушили далі. Назустріч їм двоє молодих людей ідуть. Не встигли старий із сином віддалитися від них, як чують услід:

– Батько на ослі їде, а бідолашний син потом обливається. Чому так несправедливо все влаштовано: старим завжди пошана, а молодих людьми не вважають.

Подумав, подумав старий та й каже синові:

– Бачу, синку, стомився ти, давай-но мінятися. Тепер я пішки піду, а ти на ослі поїдеш.

Так і зробили та й далі поїхали. Перед самісінькою річкою бачать вони двох старих, які відпочивають під деревом. Пройшли вони мимо, а старі обурюються:

– Поглянь-но, який безсоромний – сам на ослі, а батько пішки плентається. Так, у наші часи такого б не дозволили. До краю молодь розпустилася.

Подумав старий, подумав і вирішив:

– Давай-но, синку, зв'яжемо осла за ноги та й понесемо його у місто на своїх плечах.

Так і зробили. Однак на мосту спіткнувся син і випустив осла з рук, а батько такий тягар не втримав. Упав осел у воду та потонув.

Запитання та завдання до казки

- Якби ви зустріли батька і сина у кожному з чотирьох описаних випадків, що б ви про них подумали?
- Як усе-таки батькові та сину варто було добиратися до міста: на ослі, пішки чи нести осла на руках?

Малюнок «Розумні мешканці землі»

Попросіть дітей розповісти, яких мешканців нашої планети можна назвати розумними, і чому. Потім діти малюють різних розумних мешканців землі (наприклад: сонечко, небо, дощик, дерево, гору, квітку тощо). За своїми малюнками діти складають розповіді про якісь розумні вчинки тих, кого вони намалювали (наприклад: «одного разу сонечко замислилося, як зробити так, аби у північних краях було тепліше. Воно порадилося зі своїми промінчиками і вирішило надіслати у північні краї сонячного листа» та таке інше).

Творче завдання «Розумна людина»

Прочитайте дітям приказки та прислів'я: «Хто людей питає, той і розум має», «Не бажай синові багатства, а бажай розуму!», «Аби розум, а щастя буде!», «Перед розумом і сила поступається», «Золото без розуму – болото».

Поділіть дітей на групи. Одна з них придумує, як вчинить розумна людина, а інша – як вчинить нерозумна людина у таких ситуаціях:

- потрібно переправитися через річку, а мосту немає;
- ви дуже голодні, а вдома немає обіду;
- ви недобре почуваетесь, а вдома нікого немає;
- ви хочете нову іграшку, а у батьків немає грошей.

Потім обговоріть із дітьми, які біди можуть статися з людьми через елементарне незнання.

Урок сорок третій

УМІННЯ БАЧИТИ ХОРОШЕ

Гра «Добрі якості»

Діти стають у коло й отримують картки з малюнками різних звірів, риб або птахів. По черзі виходять на середину кола та жестами зображують своїх тварин. Інші діти мають відгадати, що це за тварини, а потім сказати про кожну з них щось хороше (наприклад: лев має красиву вогняну гриву та гнучкі лапи; вовки вміють швидко бігати і не бояться морозів; у коршуна гострий зір і красиві крила; у лебедя прекрасне пір'я та вірний характер тощо).

Бесіда

Запитання та завдання для бесіди

- Чи були у вашому житті випадки, коли ви ображалися на когось, а потім розуміли, що ця людина хотіла навчити вас хорошого?
- Згадайте та розкажіть про різних людей, які навчили вас хорошого.

Прочитайте дітям казку

ГОРОБЦІ

А. Нейолова

У маленької Жені було власне вишневе деревце, таке тендітне, струнке, гарнесеньке... І щороку на ньому було

багато солодких ягід. Тільки-но вишні достигали, Женя сама знімала їх із дерева та смакувала, скільки хотіла.

І все було б добре, аби не «злі горобці», як називала їх Женя, що псували їй задоволення. Сподобалися їм теж солодкі вишні, тож рано вранці зліталися вони до її деревця. Прийде дівчинка до вишеньки, погляне: десяток-другий ягід наклюнутий... Очевидно, непрохані гості вже встигли побувати – Женю це постійно дратувало.

Зненавиділа дівчинка горобців і рада була б їх всіх вибити. Не раз скаржилася вона татові, але він завжди говорив, що хоча горобці й полюбляють поласувати вишнями, однак нищити їх не варто, адже у цілому птахи ці приносять більше користі, ніж шкоди.

Довго Женя не погоджувалася з татом, але врешті-решт переконалася, що він був правий...

Поїхала якось Женя з татом та мамою на гостини у маєток до рідні. У маєтку тому був найкращий у всій місцевості плодовий сад, однак тепер він став невпізнаним: усі яблуні, груші, вишні, сливи стояли оголені, без жодного листячка.

– Що сталося з твоїм садом? – запитав Женін тато свого двоюрідного брата, господаря маєтку.

– Сам я у всьому винен, – сумно відповів той. – Не прислухався до порад добрих людей, ось і маю збитки... А було це ось як. Вподобали горобці у нашому саду вишні клювати. Розгнівався я на них та всіх перестріляв, однак разом із горобцями не стало у мене, на жаль, жодної пташки: всіх налякав своїми пострілами. І розвелосся ж після цього у саду черв'яків та гусені – досі небачено скільки. Намагався знімати їх із дерев, та де вже з ними впоратися. Аби були у саду птахи, нічого подібного не сталося б: стояв би тепер мій сад увесь у зелені, та дозрівали б у ньому різні плоди, як у мого сусіда, який виявився далекогляднішим за мене і горобців у своєму саду не чіпав.

Уважно вислухала Женя дядькову розповідь. Відтоді вона почала інакше ставитися до горобців та аніскілечки на них

не ображалася, якщо траплялася їм нагода по-клювати десяток-другий стиглих вишень на її деревці.

Запитання та завдання до казки

- Розкажіть, як Женя потоваришувала з горобцями.
- Розкажіть, чим прекрасна кожна пора року.
- Уявіть, що у саду влаштовані пташині фруктові їдальні, та придумайте рецепти страв із фруктів для різних птахів.

Малюнок «Усе прекрасне»

Попросіть дітей заплющити очі та згадати всіх найкращих людей у своєму житті; все те добре, що з ними (дітьми) колись траплялося; всі прекрасні місця, де вони коли-небудь бували тощо.

Потім діти малюють Квітку Вдячності за все хороше, що є у їхньому житті. На квітці має бути стільки пелюсток, скільки хорошого пригадали діти.

Творче завдання «Віднаходимо хороше»

Прочитайте дітям приказку та прислів'я: «Добро добром згадують», «Хороше при-мітиш, на погане не оглянешся».

Попросіть дітей уявити, що добра фея зачарувала їхні очі, і вони почали бачити тільки хороше.

Діти повинні подивитися довкола зачарованими очима та розповісти про все хо-роше, що вони побачили.

Домашнє завдання

Запропонуйте дітям здійснити прогулянку по місту (селу) із зачарованими очима та розповісти наступного дня про все хороше, що вони побачили.

Урок сорок четвертий

УМІННЯ ЖИТИ БЕЗ ЗАБОБОНІВ

Гра «Як народився поголос»

Діти стають у коло. Одна дитина нашіптує на вухо своєму сусідові якесь речення. Той передає почуте далі по колу. Остання дитина у колі вголос промовляє речення, яке передавалося. Якщо воно співпадає з тим, що було сказане першою дитиною, «на землі не народився новий поголос».

Якщо ж речення не співпадає з першим варіантом, «на землі народився новий поголос».

Зробіть висновок: якщо людина хоче скласти власне враження про той чи інший предмет, факт, подію, вона має отримати всю необхідну щодо цього інформацію виключно з першоджерела.

Бесіда

Запитання та завдання для бесіди

- Чи були у вашому житті випадки, коли вас щось страшенно налякало, а потім ви переконалися, що насправді побоюватися було нічого?
- Чого у житті ви побоюєтеся найбільше? Поміркуйте, з якої причини у вас виник цей страх і як його можна здолати?
- Як люди повинні розмовляти одне з одним, щоб не посваритися та не заперечатися?

Прочитайте дітям казку

ВТЕЧА ЗВІРІВ

Тибетська казка

Біля озера розкинувся ліс, який слугував домом для родини зайців. Якось із дере-ва прямо до озера впав стиглий плід. Від його падіння пролунав гучний плеск. Цей несподіваний звук вкрай налякав зайців, тож вони щодуху кинулися навтьоки. Не-вдовзі зайці опинилися серед мавп.

– Чому ви біжите? – запитали мавпи.

– Почувся страшний плеск. Рятуйте і ви своє життя! – відповіли зайці.

І мавпи за прикладом зайців кинулися навтьоки.

Мавпи прибігли до газелей.

– Чому ви біжите? – запитали газелі.

– Та хіба ж ви не чули?! Розкотився страшний плеск. Тікайте і ви, доки не пізно!

І газелі побігли слідом за мавпами.

Зляканих газелей побачили ведмеді.

– Чому ви біжите? – запитали ведмеді.

– Хіба ви не чули?! Розкотився страшний плеск. Мерщій рятуйте своє життя!

Ведмеді прибігли до шакалів.

– Чому ви біжите? – запитали шакали.

– Розкотився страшний плеск. Тікайте швидше!

Шакали скочили та у паніці кинулися бігти.

Нарешті шакалів, що панічно тікали, побачив старий лев із величезною золотою гривою.

– Чому ви біжите? – запитав лев.

– Хіба ти не чув?! Розкотився страшний плеск. Швидше рятуй своє життя!

– Що то за страшний плеск? – запитав лев. – Чи бачив хто-небудь із вас його на власні очі?!

– Ні, але ведмеді сказали нам про це, – відповіли шакали.

– А хоча б хтось із ведмедів бачив цей плеск? – запитав лев.

– Ні, це газелі розповіли нам про нього, – відповіли ведмеді.

– А хтось із газелей бачив його? – запитав лев.

– Ні, це мавпи сказали нам про нього, – відповіли газелі.

– А хтось із мавп бачив цей плеск? – запитав лев.

– Про нього нам розповіли зайці, – відповіли мавпи.

– А хто-небудь із вас, зайців, бачив його на власні очі?! – запитав лев.

– Ні, ми не бачили його, однак ми чули цей звук на власні вуха, – відповіли зайці.

– Тоді нумо всі разом підемо до місця, звідки долинув цей звук, – запропонував лев.

І всі звірі попрямували слідом за зайцями до озера біля лісу. І коли вони підійшли до нього, ще один стиглий плід упав у воду прямісінько з дерева та почувся точнісінько такий плеск.

– Це і є ваш страшний звук?! – запитав лев. – Дурненькі звірі! Якби я не зупинив вас, ви й досі б рятувалися від чогось, чого насправді немає!

Запитання та завдання до казки

- Діти заплющують очі. Педагог стукає чимось по столу, кидає на підлогу предмет, чимось шелестить (створює різні звуки). Потім діти по черзі розповідають, що їм нагадує той чи інший звук.

Малюнок «Страшний звук»

Прочитайте дітям приказки та прислів'я: «Лякана ворона куца боїться», «У страху очі великі», «Добре того лякали, хто боїться».

Роздайте дітям картки з малюнками різних звірів із казки та запропонуйте їм нама-лювати, що уявляли ці звірі, почувши страшний звук.

Прочитайте дітям казку

П'ЯТЕРО СЛІПИХ І СЛОН

Східна притча

Сталося це в Індії, де в одному селі жили п'ятеро сліпих. Якось почули вони від сільських мешканців, що у селі з'явився приручений сумирний слон.

– Цікаво, який він із себе – слон? – гадали сліпі. Дізнавшись, як слон їх зацікавив, односельці дозволили підійти до нього.

– Слон надто схожий на стовб, – вирішив один, торкнувшись до ноги слона.

– Ні, він швидше нагадує бочку, – сказав інший, торкнувшись живота тварини.

Третій сказав, що слон схожий на канат. Він дійшов цього висновку, доторкнувшись до хвоста слона. Четвертий, помацавши хобот слона, сказав, що той схожий на шланг. Останній відповів, що слон – це гігантське віяло, бо торкався вуха слона. І всі п'ятеро почали сперечатися поміж себе. Кожен твердив, що саме його уявлення про слона – єдиноправильне, а всі інші – помиляються.

Часто у житті трапляється так, як сталося з цими незрячими людьми. Ми бачимо тільки якийсь один бік істини, а твердимо, що пізнали істину цілком і повністю.

Запитання та завдання до казки

- Попросіть дітей згадати якусь відому їм казку, наприклад, «Троє поросят». Потім діти мають переповісти цю казку від імені вовка, кожного з трьох поросят, лісової пліткарки сороки тощо. Обговоріть із дітьми, як зміниться зміст казки залежно від того, хто її розповідає.

Гра «Правильна думка»

Педагог приносить дітям велику м'яку іграшку незвичайної форми, сховану в пакунку. Групі дітей зав'язують очі та просять на дотик визначити, який це звір. При цьому одній дитині дають торкнутися тільки носа, іншій – вух, третій – хвоста, четвертій – лап тощо. Решта дітей – глядачі. Їхнє завдання – своїми неправильними підказками збити з пантелику тих, хто відгадує. Коли діти назвуть звіра, їм розв'язують очі та показують іграшку. Потім педагог разом із дітьми робить висновок про те, що, не дізнавшись про той чи інший предмет якомога більше або слухаючи тільки інших, неможливо скласти про цей предмет правильну думку.

Потім гра «програється» іншими групами та з новими іграшками.

Малюнок «Веселі предмети»

Намалюйте різні предмети, які уявили п'ятеро сліпих, коли торкалися слона. Придумайте веселі історії про те, як їм знадобилися ці предмети.

Урок сорок п'ятий

УМІННЯ ПРОБАЧАТИ

Гра «Квітка Примирення»

Прочитайте дітям приказки та прислів'я: «Мир та лад – великий клад», «Де незго-да, там часто шкода», «Згода будеє, а незгода руйнує». Принесіть у клас будь-яку квітку. Це – чарівна Квітка Примирення, яку діти мають передавати одне одному по колу. Коли Квітка потрапить дитині до рук, остання повинна розповісти, як вона помирилася або помириться зі своїм другом. Потім Квітку кладуть на найвидніше місце у групі, щоб вона нагадувала малюкам про те, як важливо вміти пробачати одне одному та не ображатися.

Бесіда

Запитання та завдання для бесіди

- Чи легко вам просити вибачення?
- Пригадайте якийсь випадок із власного життя, коли вміння вибачати допо-могло вам зберегти дружбу.

Прочитайте дітям казку

МАТЕРИНЕ ПОЛЕ

В. Сухомлинський

У матері було два сини – старший і молодший.

Коли оженилися сини, наділила мати кожного з них нивою. Були ці дві ниви поруч. Сталося так, що стар-

шому синові дісталася нива на крок ширша, ніж молодшому.

Затаїв молодший син образу, бо на три мішки менше пшениці збирав щороку, ніж старший.

З кожним роком образа все глибшала, аж поки не переросла у ненависть. Зненавиділи брати один одного. Стали уникати зустрічей. Коли старший працював на ниві, молодший не показувався у полі. Коли молодший був на ниві, старший сидів удома.

А мати жила далеко, за лісом. У неї була там своя нива, на якій вона працювала, скільки здужала.

Через людей почула, що її сини ненавидять один одного. Кілька разів приїздила їх помирити, але нічого не виходило. Не хотів і слухати старший син, щоб півкроку поля віддати молодшому.

Та ось одного спекотного літнього дня, напередодні жнив, дійшла до синів звістка: прилетіла з чужого далекого краю чорна сарана, сіла на материну ниву й поїла хліб дощенту.

Приходить старший син до молодшого та й каже:

– Ти чув, брате, про материне горе?

– Чув, – відповідає молодший син.

– Що ж думаєш робити?

– Миритися нам треба, ось що, – каже молодший син.

– Так я тому й прийшов до тебе, – радісно мовить старший брат. – Коли на материному полі горе, треба нам забути про сварку й закопати у землю ненависть.

Пішли брати у поле, стали на межі, викопали яму та й поховали у ній ненависть.

А тоді й подумали:

– І для чого нам ця межа? Нехай поле наше буде спільним. А зібраною пшеницею ділитимемося!

Так і зробили брати: перекопали межу. Скосили пшеницю, обмолотили, поділили натроє. По одній третині залишили собі, а одну матері відвезли.

Бо коли на материному полі горе – треба забувати про суперечки, образи, ненависть.

Запитання та завдання до казки

- Чи була у братів, на вашу думку, вагома причина, щоб сваритися?
- А коли б не сталося на материнському полі горя, то чи помирилися би бра-ти?
- Поділіть дітей на пари: один – старший син, інший – молодший. Діти повинні придумати невеличкі сценки-діалоги про те, як брати могли би примиритися, коли б не напала на материнське поле сарана.
- Що би ви порадили людям, які не вміють пробачати друзям.

Гра «Добрий струмочок»

Діти стають у коло. Усі вони – «квіточки», а одна дитина – «струмок». Кожна «кві-точка» розповідає «струмку» про якусь свою образу (наприклад, вона говорить, що дощові хмаринки до неї не хочуть долітати; вітер хоче її вирвати з корінням; сонце нестерпно припалює її голівоньку тощо. А «струмочок» відповідає: «Не плач, я по-прошу сонечко домовитися із хмаринкою, щоб та принесла тобі дощичку, який напоїть тебе водицею, і тоді у тебе виросте нова пелюсточка»). Тільки-но «струмочок» заспокоїть «квіточку», він стає до кола на її місце, а «кві-точка» стає «струмочком».

Малюнок «Коли земля пробачає нам»

Попросіть дітей подумати і розповісти, у яких випадках земля ображається на людину. (Коли люди воюють, обдурюють одне одного, забруднюють ліси та ріки, випускають у атмосферу отруйні речовини тощо.)

Потім поділіть дітей на групи. Кожна група на великому аркуші ватмана малює добру посмішку землі та розповідає

про те, що людина може зробити для землі, щоб остання вибачила їй.

Домашнє завдання

Запропонуйте дітям удома перед сном згадати усіх людей, на яких вони за щось колись ображалися, та подумки пробачити їм.

Урок сорок шостий

УМІННЯ СПІВРОБІТНИЧАТИ

Гра «Будуємо дім»

Поділіть дітей на групи (по чотири дитини у кожній групі) та роздайте їм по набору кубиків. Педагог відлічує час, і кожна дитина у групі по черзі будує свій будиночок.

Потім педагог пропонує спорудити будинок разом, спільно. Знову йде відлік часу. Потім обговорюють із дітьми, який із будиночків (у першому чи у другому випадку) «виріс» швидше, який вийшов красивішим. Чому?

Бесіда

Запитання та завдання для бесіди

- Чи були у вашому житті випадки, коли завдяки чийсь допомозі ви зуміли впоратися із важкою роботою?
- Які справи у вашій родині робите всі разом?

Прочитайте дітям казку

ЛІСОВІ СПІВАКИ

М. Скребцова

Зібралися якось на галявині співаки лісові: Ялинка-скрипучка, Соловейко-заспівувач, Коник-стрекотун і Дзвіночок-дзвін-передзвін. Почали вони готувати концерт до дня народження лісу. Стараються з усієї сили, та нічого у них

не виходить. Кожен окремо – прославлений співак, а разом заспівати не можуть.

Ялинка-скрипучка тоді й каже:

– Не знаю, що це зі мною сталося, проте одна я краще поскрипаю. Вітер мене розгойдує, віття моє колюче ворухить – ось і виходить моя музика. А з вами – ніякої музики та вітру ніякого: він від вашого галасу полетів за гори високі.

Дзвіночок і собі озвався:

– Дивно все це. Адже я теж найголосніший з усіх дзвіночків. Усім квітам мій дзвін до вподоби. Моїм передзвоном навіть люди заслуховуються. Напевне, ви фаль-шивите, а мій дзвін від цього глухим стає.

Соловейко-заспівувач теж не змовчав:

– Усі ви – співаки талановиті, досвідчені. Я ж – особливий! Слушно кажуть: поруч із великим тільки великі мають бути, тоді й народжується велике. Ви мені не рівня, даремно я зв'язався із вами.

Коник-стрекотун так і застрекотів від образи:

– Якщо ти великий, чому ж ти інших звинувачуєш?! Я, можливо, теж великий: вдень і вночі полям пісні співаю. Під мій спів пшениця до сонця тягнеться. А ти вихваляєшся. Давай-но краще подумаємо, що нам робити. День народження лісу не за горами, а концерт наш ще не готовий.

Тут Сонечко лагідно посміхнулося, підморгнуло музикам-невдахам і промовило:

– А тому у вас нічого не виходить, що кожен про своє співає. Ви, мов ті лебідь, рак та щука, урізнобіч тягнете. Спершу домовтеся між собою, чию пісеньку співати будете. Почніть, наприклад, із пісні Ялинки, потім солов'їну проспівайте. Та не просто співайте, а так, ніби всі ці пісні – ваші рідні.

Послухалися співаки поради Сонечка. Вирішили почати з пісеньки Ялиноньки. І так добре її виконали, що Ялиноньці

одній ніколи так не проспівати. Радісно скрикнула вона від захоплення, а Соловейко промовив:

– Я співав та себе Ялиночкою уявляв. І аж ніяк не гадав, що пташиний голос ще дзвінкіший стає, коли він пісню дерева виконує!

Коник із Дзвіночком теж здивувалися:

– Ото дива: так гарно ми ще ніколи не співали. Як же ліс здивується, коли нас почує!

Лісовий концерт видався на славу. Кожну наступну пісню співаки виконували краще, ніж попередню. Коли концерт закінчився, Сонечко посміхнулося своєю лагідною посмішкою, попестило музикантів та й промовило:

– Знаєте, який для лісу найкращий подарунок?

І саме ж відповіло:

– Коли кожний передусім про іншого думає, аніж про себе самого.

Запитання та завдання до казки

- Якби лісові співаки прийшли до вас за порадою, що б ви порадили?
- Розкажіть, про що співали лісові музиканти на своєму концерті.
- Чим би закінчилася суперечка між лісовими співаками, коли б не втрутилося Сонечко?
- Придумайте різні ситуації, коли мешканцям лісу знадобиться уміння співпрацювати.

Гра «Корисна справа»

Роздайте дітям картки з назвами різних птахів, тварин та комах. Потім дітей ділять на групи по трое-четверо, і вони придумують, яку корисну справу для лісу можуть зробити, об'єднавшись, ті чи інші його мешканці (наприклад: ведмідь, мураха та дятел можуть збудувати у лісі майданчик, де б гралися малюки лісових мешканців тощо).

Малюнок «Наш сад»

Прочитайте дітям прислів'я: «Згода буде, а незгода руйнує», «Коли всюди лише згода, здається кращою й погода». Попросіть дітей уявити, що їм необхідно посадити сад на пустирі, та обговоріть із ними, які квіти вони посадили б у цьому саду. Потім на довгому аркуші паперу (наприклад, рулоні шпалер) кожна дитина малює свою квітку, і у результаті матимемо пишний сад із різноманітними квітами.

Урок сорок сьомий

НАПОЛЕГЛИВІСТЬ

Гра «Наполегливий, мов м'яч»

Діти стають у коло. Педагог бере м'яча та стукає ним по підлозі, а потім пояснює дітям, що м'ячик може їх навчити наполегливості, адже впавши, він знову підстрибує вгору. Потім педагог передає м'яча комусь із дітей, і дитина розповідає, що їй важко опанувати та чого б хотілося навчитися. Діти по черзі дають своєму другові поради. Дитина повинна повторити всі поради своїх друзів, стукаючи м'ячем по підлозі стільки разів, скільки порад запам'яталося.

Бесіда

Запитання та завдання для бесіди

- Як наполегливість може допомогти людям за таких ситуацій:
- люди заблукали у лісі;
- у когось тяжко захворіла близька людина;
- люди йдуть через пустелю, а у них закінчилася вода;
- ви переїхали у новий будинок, але у вас немає грошей на придбання меблів;
- вам потрібно навчити маленького братика мити перед обідом руки;
- вам потрібно виростити біля будинку красивий квітник?
- якби ви зустріли людину, яка занепала духом, що б ви їй порадили?

Прочитайте дітям казку**ДВІ ЖАБИ***Л. Пантелєєв*

Жили собі дві жаби. Були вони подругами та жили в одній канаві. Однак одна з них була справжня лісова жаба: хоробра, сильна, весела; а інша була ні те ні се: боязка, лінива, сонлива. Про неї навіть говорили, нібито вона навіть не у лісі, а десь у міському парку народилася. Та все ж таки вони жили разом, ці жаби.

І ось якось уночі вийшли вони погуляти. Йдуть вони лісовою дорогою та раптом бачать: стоїть будинок. А біля будинку — льох. І з цього льоху так смачно пахне: пліснявою, сирістю, мохом, грибами. А це саме те, що жаби любляють. Отож, влізли вони скоренько у льох, почали там бігати і стрибати. Стрибали-стрибали та ненароком звалилися у горщик зі сметаною. І почали тонути.

А тонути їм, звісно, не хочеться.

Тоді вони стали борсатися, плавати. Однак у цього череп'яного горщика були надто високі слизькі стінки. І жабам аж ніяк звідти не вибратися.

Та жаба, що була лінкуватою, поплавала трішки, пововтузилася і думає: «Усе одно мені звідси не вибратися. Чому ж я маю даремно борсатися? Тільки нерви даремно псувати. Краще я вже одразу втоплюся». Подумала вона так, припинила борсатися — та й потонула.

А інша жаба була не така. Вона думає: «Ні, браття, втопитися я завжди встигну. Це від мене не втече. А краще я ще поборсаюся, ще поплаваю. Хто його знає, можливо, у мене що-небудь і вийде».

Однак нічого не виходить. Як не плавай — далеко не запливеш: горщик вузький, стінки слизькі — не вилізти жабі зі сметани.

Та все ж вона не скоряється, не впадає у відчай: «Бай-дуже — поки сили є, боротимуся. Адже я ще жива — отже, треба жити. А там уже що буде».

І ось із останніх сил бореться наша хоробра жаба зі своєю жаб'ячою смертю. Вже вона і свідомість почала втрачати. Ось-ось захлинеться. Ось уже її на дно тягне. А вона і тут не скоряється. Знай собі лапками працює. Дригає лапками та думає: «Ні! Не скорюся! Жартуєш, жаб'яча смерте...»

І раптом – що сталося?! Раптом відчуває наша жабка, що під ногами у неї вже не сметана, а щось таке тверде, щось таке міцне, надійне, ніби земля. Здивувалася жаба, поглянула і бачить: ніякої сметани у горщику вже немає, а стоїть вона на грудці масла.

«Що таке?! – думає жабка. – Звідки тут з'явилося масло?» Здивувалася вона, а потім здогадалася: адже це вона сама лапками своїми з рідкої сметани тверде масло збила.

«Так ось, – думає жабка, – очевидно, я добре вчинила, що одразу не потонула».

Подумала вона так, вистрибнула з горщика, відпочила та й пострибала до себе додому – до лісу. А інша жаба залишилася лежати у горщику. І ніколи вона, голубонька, більше не бачила білого світу, і ніколи не стрибала, і ніколи не квакала.

То що ж, якщо сказати правду, так сама ти, жабко, й винна. Не втрачай віри! Не вмирай раніше за смерть!..

Запитання та завдання до казки

- Згадайте різні випадки із власного життя, коли ви діяли, як перша або як друга жабка.
- Уявіть, що друга жабка не тільки врятувалася сама, але й допомогла своїй подрузі. Придумайте та розкажіть, як їй це вдалося.
- Уявіть, що збите жабкою масло перетворилося на Чарівне Масло наполегливості. І кожен, хто з'їдав його шматочок, відкривав секрет наполегливості. Придумайте та розкажіть, чого ви можете досягти за допомогою Чарівного Масла.
- Що допомагає вам не занепадати духом?
- Хто у вашій родині найнаполегливіший?

Малюнок «Наполегливість і праця»

Прочитайте дітям приказки та прислів'я: «Сталь гартується в огні, а людина – у труді», «Уміння і труд усе перетруть», «Тяжко тому жить, хто не хоче робить», «Без муки нічого не прийде у руки».

Намалюйте Чарівного Птаха з двома крилами. Одне крило – наполегливість, інше – працелюбність. Розкажіть, у яких справах і як Птах вам допомагатиме.

Творче завдання «Наполегливі герої»

Поділіть дітей на групи та роздайте їм малюнки з сюжетами відомих казок (наприклад, «Стійкий олов'яний солдатик», «Гидке каченя», «Попелюшка», «Троє поросят», «Пурпурова квіточка» та ін.). Діти повинні розповісти, як наполегливість допомогла героям казок досягти своєї мети.

Попросіть дітей придумати чарівну ситуацію, коли герої цих казок допоможуть їм досягти визначеної мети.

Домашнє завдання

Попросіть дітей, виконуючи поради Чарівного Птаха, зробити те, що їм раніше ніяк не вдавалося.

Урок сорок восьмий

ХОРОБРІСТЬ

Гра «Обручка Хоробрості»

Педагог приносить на заняття обручку. Це – Обручка Хоробрості. Діти стають у коло, а педагог пропонує їм подумати, як можна допомогти людині, яка боїться темряви (води, собак, залишатися вдома самій, заблукати у лісі, літати літаком тощо.)

Потім педагог надіває обручку комусь із дітей, і дитина розповідає, як допомогти людині навчитися хоробрості у тій чи іншій ситуації (наприклад: тому, хто боїться собак, варто купити маленького симпатичного песика; тому, хто лякається темряви, варто поговорити із нею або розповісти їй казку та ін.).

Бесіда

Запитання та завдання для бесіди

- Чи вважаєте ви себе хоробрим (хороброю)?
- Чи траплялася у вашому житті якась подія, яка зробила вас хоробрішим (хоробрішою)?
- Як ви вважаєте, що потрібно для того, щоб навчитися хоробрості?
- Чи є у вашому житті люди, поруч із якими ви ніколи та нічого не боїтеся?
- Чи були у вашому житті випадки, коли турбота про іншу людину робила вас хоробрішим (хоробрішою)?

Прочитайте дітям казку

ХОРОБРА ЖАБКА

М. Скребцова

Біля великого озера, сховавшись під грудю, сиділа зелена жаба.

— Сестро, — погукала її інша жаба, дещо більша, — що ти все сидиш та тремтиш, ходімо з нами на галявину. Сьогодні я вперше виступаю у хорі.

— Я боюся, — тихо прошепотіла зелена жаба, — раптом мене хтось з'їсть?!

— Ех ти, боягузка, — докоряла їй жаба-сестра. — Ти, напевне, і квакати не вмієш. Ти хоча б одну пісню колись співала?

— Ні, — зітхнула зелена жабка, — я боюся, що хтось почує мій голос і з'їсть мене.

— Ну й сиди, а я пішла, на галявині так весело! — сказала більша жаба та пострибала геть.

Зелена жабка посиділа ще годинку під грудю та нарешті вирішила вийти з укриття, щоб пошукати собі вечері. Болотистий берег озера був затоплений водою, і пе-ньки осоки де-не-де піднімалися прямо з води. Зелена жаба, запливши у тінь великого пенька, приготувалася пірнути, як раптом прямісінько перед собою побачила чудовисько з великим дзьобом. Зелена жаба від переляку заплющила очі й прошепотіла:

— Зараз мене з'їдять...

Несподівано для неї чудовисько запищало:

— Не їж мене, я ще маленький!

Жаба розплющила очі та побачила пухнасте каченя, яке, сховавши голову у траву, продовжувало пищати:

— Мамо, рятуй мене, я боюся!

Жаба подивилася довкола. Нікого не було, тільки комарі дзижчали. Зелена жаба засміялася:

— Каченятко, ти що, мене боїшся?

– Так, – пропищало воно, не піднімаючи голови.

Це насмішило жабу ще більше:

– Але жаби не їдять каченят.

– Ти велика і страшна, – відповіло каченя.

– Я маленька і зовсім не страшна, – заспокоїла його зелена жаба. Каченя насмілилося знову поглянути на неї.

– Так ти мене не з'їси? – запитало воно.

– Та ні, – знову розсміялася зелена жаба. Вона ще ніколи так не веселилася, адже всього боялася і тому сміялася зрідка.

– Ти симпатичний, – сказала жабка каченяті. – А де твоя мама?

– Мама з братиками попливла на чисту воду, а я боюся відпливати далеко від грудки, – зітхнуло каченя.

– Не бійся, тут безпечно, – втішала його жаба, – погляньно краще, як я пірнаю.

До ночі вони плавали та пірнали. Жабка навчала каченя квакати, а воно її – крякати.

Коли сестра зеленої жаби дізналася про її дружбу з каченям, вона вжахнулася:

– Ти найдурніша жаба на світі, ось побачиш – воно тебе з'їсть!

– Сама ти дурненька, – образилася зелена жабка, – чому я повинна боятися мого найкращого друга?!

Коли мама каченяти дізналася про жабу, вона сказала:

– Ця жаба, вочевидь, смачна, раз вона тобі так сподобалася. Приведи її до нас на вечерю.

– Мамо, як ти можеш таке говорити про мою найкращу подружку?! – обурилося каченя.

– Подивимося, чи довго триватиме ця дружба, – посміхнулася у відповідь мама-качка.

Жабка і каченя залишилися друзями, навіть коли підросли. Щовечора зустрічалися вони біля великої груди та разом гралися, пірнали, вечеряли. А найголовніше – разом вони нічого не боялися. Тільки їхні рідні й досі вважали їх боягу-

зами, оскільки каченя не хотіло вирушати у далеке плавання озером, а жабка відмовлялася брати участь у концертах.

Одного разу, коли каченя навчало жабку нового способу пірнання, сталася біда. Голодна ворона, пролітаючи мимо, схопила його за лапку та й полетіла зі своєю здобиччю до лісу. Каченя верещало, билосся, і вороні було важко летіти, вона майже торкалася крилами трави. Виходячи з себе від горя та жаху, зелена жабка стрибнула на грудку і заквакала так голосно, як ніколи досі:

— Ква-ква, караул! Ква-ква, рятуйте! Допоможіть!

Ворона полетіла до галявини, сподіваючись там впоратися з каченям. Жаба величезними стрибками кинулася за нею, квакаючи на все горло.

У цей час жаби на галявині, як завжди, готувалися до вечірнього концерту. Який же зчинився гвалт, коли на галявину прилетіла ворона з каченям, а за нею пристрибала зелена жаба! Жаби кинулися врзнобіч, квакаючи щосили:

— Ква-ква, караул! Ква-ква, ворона! Ква-ква, напад! Допоможіть!

Вороні здалося, що сотні жаб накинулися на неї, і вона, випустивши зострашу здобич, полетіла геть.

За хвилику на галявині все заспокоїлося. Перелякані жаби поховалися по своїх домівках. Зелена жабка допомогла каченяті підвестися. Воно майже не забилося, тільки лапка, за яку схопила його ворона, боліла. Зелена жабка обгорнула її листям подорожника, і вони повільно рушили назад, до берега.

Коли зелена жабка повернулася додому, її сестра розповіла їй:

— Ти знаєш, боягузко, що сьогодні було на галявині?! Ти б умерла від переляку! Тільки-но ми приготувалися до концерту, як на галявину влетіла величезна ворона з величезною качкою. Вони хотіли повечеряти нами, але тут з'явилася чарівна зелена жаба та стала з ними до бою. Поки вона з ними билася, ми всі врятувалися.

– А що ж трапилося з чарівною жабою? – запитала зелена жабка.

– Вона всіх перемогла і зникла, – відповіла сестра.

Зелена жабка нічого не вповіла, та наступного дня вона і каченя довго сміялися з цієї розповіді.

– А моя мама, – насміявшись досхочу, сказало каченя, – розповіла мені, що учора ввечері на галявині був бій за озеро між трьома чарівниками, які були в образах ворони, качки та величезної зеленої жаби. Мама сказала, що цей приклад має навчити мене хоробрості.

І друзі знову весело розсміялися.

Запитання та завдання до казки

- Що допомогло жабці подолати своє боягузство?
- Як ви вважаєте, чи залишаться зелена жабка та каченя друзями, коли виростуть?
- Уявіть себе хороброю жабою. Розкажіть про якийсь власний найхоробріший вчинок.

Творче завдання «Школа Хоробрості»

Поділіть дітей на групи по троє у кожній. Одна дитина у групі – Жабка, друга – Каченя, третя – маленька лісова тваринка (наприклад: мишеня, зайчик, білочка, метелик та ін.). Діти повинні придумати невеличкі сценки про те, як Жабка та Каченя навчали хоробрості своїх найслабших лісових друзів.

Малюнок «Хоробрі мандрівники»

Прочитайте дітям приказки та прислів'я: «Відвага красить молодця», «Відважного й страх не бере», «Чия відвага, того й перемога», «Будь сміливий не язиком, а справою».

Попросіть дітей перелічити риси характеру, які необхідні людині, щоб стати хороброю (наприклад:

наполегливість, сміливість, вміння не боятися труднощів тощо).

Поділіть дітей на групи. Одна вирушає в уявну подорож на повітряній кулі, друга на вітрильнику перетинає океан, третя підіймається на гірську вершину, четверта переходить через спекотну пустелю тощо. Потім на великих аркушах ватману діти малюють свою подорож і розповідають, як хоробрість допомогла їм у важкі хвилини.

Урок сорок дев'ятий

ЧУЙНІСТЬ

Гра «Тепле сердечко»

Прочитайте дітям приказки та прислів'я: «Пташка маленька, а й та серце має», «Хто у біді дав, той двічі дав», «Тепле сердечко мов лагідне словечко».

Попросіть дітей перелічити ласкаві слова, якими їх називають у родині. Потім діти стають у коло й по черзі звертаються одне до одного ласкавими словами (наприклад: тепле сонечко, маленька зіронька, пухнаста хмаринка, веселий зайчик, біленька квіточка, сріблястий дощик, лагідний промінчик, ласкавий вітерець тощо). При цьому кожна дитина повторює ласкаве слово, сказане їй перед цим сусідою, а потім звертається до наступної дитини зі своїми ласкавими словами.

Наприкінці гри педагог обговорює з дітьми, що вони відчували і що народилося в їхньому серці, коли їм подарували ласкаві слова.

Бесіда

Запитання та завдання для бесіди

- Перелічіть усе, що буває чуйним (посмішка, руки, характер, погляд, дотик тощо). Потім діти згадують і розповідають різні епізоди з власного життя, коли вони зустрічалися з чуйністю.
- У кого у вашій родині найласкавіші чуйні руки?
- Чому сон людини буває чутливим?

Прочитайте дітям казку**ПЕРЕСТЕЛИМО ПОСТІЛЬ ДІДУСЕВІ***В. Сухомлинський*

У п'ятирічного Юрка – батько, мати й дідусь Микола. Уранці батько йде на роботу, а дідусь вирушає на ранкову прогулянку.

Мама каже Юркові:

– Ходімо, Юрку, перестелимо постіль дідусеві.

Юркові дуже, ой як дуже подобається ця робота: дідусеві м'яко буде лежати у ліжку, й він усміхатиметься уві сні.

Вони з матір'ю знімають із дідусевого ліжка подушку, вибивають її серед двору й знову кладуть на місце.

Одного разу Юрко з татом їздив на далекий острів, що серед Дніпра. Поїхали вони на світанку, цілий день мандрували по острову, а повернулися додому аж увечері.

Повечеряли, полягали спати. Уночі мати чує: прокинувся Юрко, підвівся, сів у ліжку та й плаче.

– Що тобі, синку?! – занепокоїлася мати.

– Дідусеву постіль сьогодні не перестеляли?

– Ні... так це ж один день... нічого не станеться, – запевняла мати.

– Але ж дідусеві твердо спати... ви ж самі казали, що у нього кісточки старі та на фронті він поранений...

Ледве заспокоїла мати Юрка.

Наступного дня перестеляли дідусеву постіль двічі – уранці та увечері.

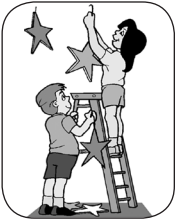
Запитання та завдання до казки

- Як ви гадаєте, у кого навчився Юрко такого чуйного ставлення до дідуся?
- А у вашій родині є у кого повчитися чуйності?
- Пригадайте конкретний випадок, коли ви були свідком чуйності до людей, старших за віком.

Малюнок «Чуйні мамині руки»

Намалюйте чуйні руки своєї мами та розкажіть про якийсь випадок із власного життя, коли її руки допомогли вам одужати, заспокоїли вас, вселили у ваше серденько надію тощо.

Творче завдання «Чуйні професії»

Дітей розподіляють по парах, і вони витягують картки з назвами тієї чи іншої професії. Якщо йдеться, наприклад, про кухаря, діти мають уявити себе чуйними кухарями та придумати рецепт чарівного Пирога Чуйності.

Якщо на картці професія «лікар», діти повинні уявити себе лікарями і вигадати рецепт цілющих Ліків Чуйності тощо. Перемагає пара, яка запропонує найцікавіший спосіб зробити людей значно чуйнішими одне до одного, до природи, до всього, що нас оточує.

Домашнє завдання

Попросіть дітей подарувати чуйні слова усім своїм рідним.

Урок п'ятдесятий

ЩЕДРІСТЬ

Гра «Щедрі зірочки»

Усі діти – «щедрі зірочки». Під музику вони кружляють у фантастичних зіркових хороводах. Несподівано музика обривається, всі «зірочки» завмирають. Педагог торка-ється однієї з них, і вона розповідає, кому та які подарунки приготувала (наприклад: «Зайчику, в якого не було друзів, я написала зіркову листівку»; «Хворій дівчинці, в якої була висока температура, я подарувала зірковий сон» і тому подібне).

Тільки-но «зіронька» розповість про свій подарунок, вона оживає та починає знову кружляти у зірковому хороводі. Гра триває доти, доки всі «зіроньки» не оживуть.

Бесіда

Запитання та завдання для бесіди

- Чи важко вам бути щедрим?
- Чи ділитесь ви зі своїми батьками, братами, сестрами, коли вони вам щось дарують або коли вас чимось пригощають?

Прочитайте дітям казку

ЩИРОСЕРДНИЙ СОНЯХ

К. Станишев

На околиці міста стояв високий красивий будинок із критим червоним балконом. Біля вікна лежав сонях. За

вікном, у великій кімнаті жила людина, яка принесла соняшник і притулила його до скла. Дивлячись на сонях, вона вірила, що холодній зимі скоро настане кінець, повернуться ластівки, а вона піде у поле, де яскраво світитиме сонце та співатимуть птахи. Тому людина принесла додому сонях, який тепер заглядав до кімнати, нагадуючи про літо.

У лісі навпроти будинку жив Ванко. Він був звичайний лісовий горобець, веселий, дружелюбний і безтурботний та, можливо, трішки легковажний.

Повіяв морозний вітер, сніг засипав усе довкола, і для ванка настали важкі дні. Йому доводилося терпіти скруту з раннього ранку. Він прокидався, струшував крила від снігу та вирушав на пошуки їжі, а пізно увечері, стомлений і змерзлий, повертався додому та влаштовувався на ночівлю де випаде: серед густих гілок або в якомусь покинутому дуплі. Ранками його будив свердлярчий біль у шлунку — так не-стерпно хотілося їсти.

Тоді горобець вибирався зі свого укриття та сонно озирався довкола. Світ дрімав, укритий сніговою ковдрою. Для Ванка починався новий важкий день. Знову треба було летіти до ближнього селища, проникати у хлів і принизливо стрибати під но-гами якоїсь корови або коня у пошуках зернятка чи крихітки.

Часом йому нічого не діставалося, тоді він летів до овець із надією хоча б чимось поживитися. Так минали дні, схожі один на одний мов дві краплі води.

Та одного разу Ванко спустився на високий балкон і його погляд зупинився на Соняху, сповненому чорного насіння. Серденько його шалено забилося. Він уже не відчував голоду, а здивовано дивився на сонях, ніби на вулиці стояла весна.

— Добридень! — прошепотів Соняшник.

— Ддддддбб-ррого ранку! — затинаючись, відповів горобчик.

— Я радий, що ти нарешті мене помітив! — так само тихо сказав Соняшник. — Щоранку я бачу, що ти кудись летиш

у своєму тоненькому кожушку, і мені шкода тебе. Стоїть холодна зима, а життя твоє, напевне, важке... Я все думаю, чи не можна тобі хоча б чимось допомогти... Тут, на балконі, тихо та тепло...

— Який ти добрий! Дякую тобі! — схвильовано процвірінькав Ванко. — Життя моє справді важке, та до весни чекати недовго, тоді знову яскраво світитиме сонце, а от вже коли настане літо...

— Ох, літо!.. — мрійливо промовив Соняшник.

— Ти дозволиш мені прилітати сюди, щоби бачити тебе? — нерішуче запитав Ванко.

— Звичайно! Тут не так холодно, як у тебе в лісі. Прилітай, коли захочеш! Ми з тобою згадуватимемо про літо...

— Коли я дивлюся на тебе, мені стає легко та радісно на душі! — прошепотів Ванко. — А тепер до побачення! Мені час!

— Куди ти так поспішаєш? — запитав соняшник і відразу ж сам собі відповів: — Звичайно ж, шукати їжу! Так, ти без неї не можеш...

— Щоб відшукати два-три зернятка, я змушений поневірятися по полях цілісінький день... — зітхнув Ванко.

— Ох, поле!.. — мрійливо вигукнув соняшник. — як я люблю поле! Там я народився, там жив, цілісінькими днями ніжився під сонцем! Як приємно дивитися на сонце!

— Приємно, — погодився Ванко. — Однак мені час летіти. До побачення!

Соняшник машинально кивнув, прошепотівши: «Як приємно, як добре!..»

Він і не помітив, як його новий знайомий піднявся у повітря і невдовзі зник з очей. Та за мить на балкон щось зі стукотом упало, ніби хтось кинув сніжку. Це був Ванко. Соняшник злякано здригнувся. Його новий знайомий затиснувся у клубочок у віддаленому куточку балкона і жалібно стогнав.

— Що сталося?! Що з тобою? Ти живий?! — злякано промовляв Соняшник.

— Живий я, живий! Ледь долетів сюди! — процвірінькав Ванко, заспокоївшись. — Добре, що вистачило сил...

– На що саме вистачило сил? – теж заспокоївшись, запитав Соняшник, коли його друг, підстрибнувши, вмовстився поруч із ним. Та цієї ж миті сухе листячко соняшникового вінця затремтіло від переляку: він побачив, що одне крило у горобця висить, мов неживе.

– Якийсь нерозумний хлопчисько кинув у мене твердою сніжкою! І то добре, що не зламав крило, а тільки дуже забив! – пояснив Ванко. – Дрібниці!

– Однак ти ж не зможеш літати! – співчутливо вигукнув Соняшник. – Це жахливо!

– Не так уже й страшно! Через тиждень-другий крило заживе, і я знову полечу! – заспокоїв його ванко. – Я терплячий.

– А як же ти шукатимеш зернятка? – запитав Соняшник і раптом радісно вигукнув: – Знаю, знаю! Тут ти віднайдеши багато їжі! Поглянь-но на мене уважніше!

Ванко поглянув на Сонях, а той нетерпляче запитав його:

– Що ти бачиш?

– Бачу... бачу... – знову почав затинатися Ванко. – Бачу насіння! Багато-багато насіння!

– Ось ти і врятований!

– Однак... зима така довга. Ще багато тижнів... а якщо я склюю все твоє насіння, ти станеш негарним, – сумно прошепотів ванко.

– Ти можеш клювати все моє насіння, скільки хочеш! Крило твоє заживе, і ти дочекаєшся весни. Все насіння твоє! Тобі вже не потрібно збирати об'їдки.

– Який ти добрий! – розчулено прошепотів Ванко. – Що я можу для тебе зробити?..

– Я попрошу тебе про єдине... Залиш мені одну-єдину насінинку, – хвилюючись, сказав Соняшник. – Коли зійде сніг, подує теплий вітер та земля стане пухкою, віднеси зернятко у поле і там зарий його у землю. Я буду вкрай щасливим – моя єдина насінинка не зникне, з неї виросте новий соняшник із гарною жовтою голівкою!

– Такий же гарний, як ти! – процвірінькав Ванко, склював три насінинки, притиснувся бочком до Соняха та втомлено стулив очі.

Йому снився прекрасний сон: синє-синє небо, золоте сонце і широке поле, посеред якого росте Соняшник із красивою, як маленьке сонечко, голівкою!

Запитання та завдання до казки

- Як ви гадаєте, чому Соняшник, закоханий у літо і сонце, не вагався ані хвилини, щоб віддати своє насіння маленькому горобчику Ванку?
- Якою має бути людина, щоб її можна було порівняти з Соняшником із казки?

Малюнок «Новий Соняшник»

Намалюйте новий соняшник, який виросте із останньої насінинки старого соняха, та придумайте казку про його дружбу з Ванком.

Творче завдання «Вчимося ділитися»

Прочитайте дітям приказки: «Хто дає, той має», «Хто дасть, той – князь».

Дітей розподіляють на групи, кожній з яких педагог дає по яблуку. Діти кожної групи повинні розділити своє яблуко порівну між усіма членами групи.

Домашнє завдання

Обговоріть із дітьми, що вони можуть подарувати кожному зі своїх рідних, сусідів і друзів (наприклад: добрі слова, красиві малюнки, солодоші та іграшки тощо). Попросіть дітей виконати усе задумане протягом тижня.

Навчальне видання

Серія «Етика»

ЛОПАТІНА Олександра Олександрівна
СКРЕБЦОВА Марія Володимирівна

**50 УРОКІВ ПРО ЧЕСНОТИ ДЛЯ ЗАНЯТЬ
З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО
ШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Навчально-методичний посібник

Головний редактор *В. І. Садкіна*
Відповід. за видання *Ю. М. Афанасенко*
Технічний редактор *О. В. Лебедева*
Коректор *О. М. Журенко*

Підп. до друку 08.02.2008. Формат 60×90/16.
Папір газет. Гарнітура Ньютон. Друк офсет.
Ум. друк. арк. 15,00. Зам. № 8-02/18-05.

ТОВ «Видавнича група «Основа»
61001 м. Харків, вул. Плеханівська, 66
тел. (057) 731-96-33

e-mail: office@osnova.com.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
Свідоцтво КВ № 2911 від 25.07.2007.

Віддруковано з готових плівок ПП «Трида+»
м. Харків, вул. Киргизська, 19
Тел.: (057) 757-98-16, 757-98-15
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 1870 от 16.07.2007 р.

Настільні книги

ОСНОВА
ПРАВА

ОСНОВА

Настільна книга педагога

Код: НК1, 352 с.,

Записна книга педагога

Код: НК2, 192 с.

Надішліть копію
передплатної квитанції
та отримайте

знижку 10%

Замовити книгу Ви можете: за тел.: 8 (057) 731-96-33,
за адресою: 61001, м. Харків, вул. Плеханівська, 66,
ВГ «Основа», «Книга — поштою УШК»
або на сайті www.osnova.com.ua

Мінімальне замовлення — дві будь-які книги.
Вартість поштової доставки — 3,95 грн.

**Позакласне читання.
1–4 класи**

Код: ППШ19, 176 с.

Посібник містить корисні поради з проблем формування читачької культури та стійкого інтересу до літературних творів вітчизняних і зарубіжних авторів в учнів молодших класів, зразки дидактичних матеріалів, літературних ігор та необхідної наочності, переклад творів, доцільних для опрацювання сучасними учнями.

Надішліть копію передплатної квитанції

та отримайте **знижку 10 %**

Замовити книгу Ви можете: за тел.: 8 (057) 731-96-33,
за адресою: 61001, м. Харків, вул. Плеханівська, 66,
ВГ «Основа», з позначкою «Книга — поштою ПШ»
або на сайті www.osnova.com.ua

Мінімальне замовлення — дві будь-які книги.
Вартість поштової доставки — 3,95 грн.